

T. C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
AVRUPA BİRLİĞİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**AVRUPA BİRLİĞİ KALKINMA İÇİN UYUM POLİTİKASI VE
EKONOMİK ORTAKLIK ANLAŞMALARI (EFTA ve EPAs)**

Yüksek Lisans Tezi

Yusuf YILDIRIM

Ankara - 2018

T. C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
AVRUPA BİRLİĞİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**AVRUPA BİRLİĞİ KALKINMA İÇİN UYUM POLİTİKASI VE
EKONOMİK ORTAKLIK ANLAŞMALARI (EFTA ve EPAs)**

Yüksek Lisans Tezi

Yusuf YILDIRIM

Tez Danışmanı

Dr. Öğretim Üyesi Gözde YILMAZ

Ankara - 2018

KABUL VE ONAY

Yusuf YILDIRIM tarafından hazırlanan “AVRUPA BİRLİĞİ KALKINMA İÇİN UYUM POLİTİKASI VE EKONOMİK ORTAKLIK ANLAŞMALARI (EFTA ve EPAs)” başlıklı bu çalışma, 04.06.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI AVRUPA BİRLİĞİ PROGRAMI dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

[ ]

Prof. Dr. Hasan Ünal (Başkan)

[ ]

Dr. Öğretim Üyesi Gözde Yılmaz (Danışman)

[ ]

Doç. Dr. Mine Pınar Gözen Ercan (Üye)

ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesi 'ne uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

04.06.2018

Yusuf YILDIRIM

ÖZ

YILDIRIM, Yusuf. Avrupa Birliği Kalkınma İçin Türkiye Uyum Politikası ve Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları (EFTA ve EPAs), Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018.

Avrupa Birliği, Avrupa coğrafyasında bulunan ülkelerin, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında yaşadıkları olumsuzlukların giderilmesi amacıyla kurulmuş bir iş birliği sistemidir. Birlik birkaç ülkenin katılımı ile kurulmuş, zamanla gelişmiş ve kendi yasal düzenini, otoritesini ve yetkisini oluşturmuştur. Zamanla diğer ülkelerin kalkınmaları için onlarla antlaşmalar yapmaya başlamıştır. Türkiye de bu ülkeler arasında yer almak istemektedir. Hem coğrafi yakınlık hem de ekonomik ve politik istekler burada yer almak istemenin en önemli nedenleridir. AB ile yapılan iş birlikleri, Türkiye'yi ekonomik ve politik açıdan güçlendirecektir. Tam üyelik henüz söz konusu olmasa bile çeşitli antlaşmalar içinde yer almanın çeşitli etkileri mevcuttur ve bu çalışmada bu etkiler incelenmektedir.

Antlaşmalar, ekonomik ya da politik düzlemde gerçekleşebilmektedir. Bu sayede hem AB ticari faaliyetlerini kolaylaştırmakta hem de diğer ülkeler onunla bütünleşme şansına sahip olmaktadır. Bu çalışmada, AB'nin hem Türkiye hem diğer ülkeler için en önemli dış faaliyetlerinden olan EFTA ve EPAs incelenmiştir. Antlaşmalar ile AB'nin gerçekten diğer ülkelerin iktisadi kalkınmalarına yardımcı olduğu ve hatta diplomatik sorunların çözümü için bile bu tür antlaşmaların kullanıldığı görülmüştür. Sonuçları destekleyecek bir anket uygulaması ya da mülakat/röportaj yapılmamıştır ve bunlar, çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Avrupa Birliği, Antlaşmalar, Dış Politika, Kalkınma

ABSTRACT

YILDIRIM, Yusuf. Turkey's Cohesion Policy and Development Economic Partnership Agreements of European Union (EFTA and EPAs). M. A. Thesis, Ankara, 2018.

The European Union, what is a system for business and economic associations for especially relieving the problems of the countries which are located in Europe after the Second World War. The Union was established with the participation of several countries, developed over time and formed its own legal order and authority. Over time, the other countries began to join to the union. The Union has been started to make agreements with the third countries about the economy or politics. Turkey always has been wanted to be a part of this agreements because of the geographical proximity, economic and political wins. The collaboration of Turkey and the European Union would empower Turkey about economy and politics. The full membership of Turkey is subject yet but Turkey is in some agreements and in this study the effect of these relation has been investigated.

In this respect, the EU facilitates its commercial activities; as well as other countries have the chance to integrate with it. In this study, EFTA and EPAs, the most important external activities of the EU for Turkey and for other 3rd countries, were examined. The study showed that the agreements of EU really help to the economic development of other countries and even this kind of treaties were used to solve diplomatic problems. In the study, literature review method was used. There is no questionnaire or interview to support the results, and this has been accepted as the limitedness of the study.

Keywords: European Union, Agreements, Foreign Policy, Development

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii-iv
TEŞEKKÜR.....	v-vi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	vii-viii
TABLolar DİZİNİ.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
GRAFİKLER DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR VE AB DIŞ İLİŞKİLERİ

1. Avrupa Birliği.....	5
1.1 Uluslararası Uyum ve Kalkınma.....	9
1.2. AB Kalkınma Politikası.....	11
1.3. AB'nin Dış İlişkileri, Hukuku ve Yetkileri.....	20
1.3.1. Dış yetki kapsamı.....	22
1.3.2. Dış yetki niteliği.....	23
1.3.3. Dış yetkilerin mevcudiyeti.....	24
1.4. AB ve Dış Ticaret.....	27
1.4.1. AB'nin dünya dış ticaretindeki yeri.....	28
1.4.2. AB ortak ticaret politikası.....	31
1.4.3. Kalkınma ve insani yardım.....	34
1.4.4. Kalkınma İşbirliği ve ACP ülkeleri: Lomé 'dan Cotonou ya.....	36
1.4.5. Kalkınma için uyum politikaları kapsamında güncel trendler ve ticaret politikaları.....	42

İKİNCİ BÖLÜM

AB ORTAKLIK ANLAŞMALARI

2. AB Ortaklık Anlaşmalarının Genel Özellikleri.....	45
2.1. Ortaklık Anlaşmalarının Sınıflandırılması.....	47

2.2. Ortaklık Anlaşmalarının Hukuki Dayanakları.....	49
2.3. Ortaklık Anlaşmalarının Yapılma Usulü	50
2.4. PCD ve EPAs Hakkında Güncel Durum	51
2.5. EPAs üzerine Etki Analizleri ve Mütalaa Belgeleri	60
2.6. EFTA	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AB DIŞ POLİTİKASI ARAÇLARI

3. AB'nin Dış Politika Araçlarına Genel Bakış	65
3.1. Kalkınma ve Ekonomik Ortaklık Anlaşmalarının AB Dış Politikası Aracı Olarak İncelenmesi.....	66
3.1.1. Propaganda araçları	69
3.1.2. Diplomatik araçlar	69
3.1.3. Ekonomik araçlar.....	71
3.1.4. Askeri araçlar	74
3.2. Ortaklıkların Dış Politika Aracı Olarak Nitelendirilmesi ve Bunların AB İle İlişkiler Üzerindeki Etkileri	74
SONUÇ.....	77
KAYNAKÇA	80
EKLER.....	90
EK-1- Roma Antlaşması'nın APEC ile İlişkili Bölümleri	90
ÖZGEÇMİŞ	92

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım esnasında Lisans mezuniyetimin Ekonomi olmasından dolayı, Avrupa İşleri ile ilgili kalkınma işbirliği konusuna özel bir ilgim oldu. Bu konular, çalışmak için pek çok ilginç dinamikleri içinde barındırmaktadır. AB, pek çok AB üyesi ülkelerin geçmişinden ötürü, ACP ülkeleri ile özel bir ilişki geliştirmiştir. AB hala EFTA ve ACP ülkelerinin ticaret yaptığı esas ortaktır ve kalkınma için yardım programlarının en büyük destek sağlayıcısıdır. AB'nin gelişim politikası oldukça geniş çaplıdır ve yeni Lizbon Antlaşması ile baskın bir yere sahiptir.

London School of Economic'te, gelişim konusunda işbirliği dünyasına iç yüzünü ve özelliklerini anlama fırsatı bulduğum, Sürdürülebilir Kalkınma programını takip etme şansına sahip oldum. Bu yüzden bu konuda bir tez arayışında sürpriz olmadı ve dolayısıyla London School'da ve Brüksel'de AB Komisyonunda Adil Siyaset Programı kapsamında çalışmalar yapacak olmam beni çok çok mutlu etti.

Burada, AB ile gelişen ülkeler arasında ilişkiyi sadece AB'nin kalkınma politikasını değil aynı zamanda diğer AB politikalarının gelişim üzerine etkilerini de yakından inceleyerek ilk elden gözlemlene fırsatım oldu. Adil Siyaset programının amacı, çeşitli AB politikaları ve kalkınma politikası arasındaki uyumsuzlukları belirlemek ve bunları karar alıcıların dikkatine sunmaktır. Araştırma dönemim esnasında Yüksek Lisans tezimi "Kalkınma için Uyum Politikası" konusunda yazmaya karar verdim. Bu konuyu çok daha teorik bir bakış açısı ile incelemeyi ilginç buldum. Yine de, zaman zaman, teorik çalışmayı, kendimi üzerinde çalıştığım konulardan uzaklaştıramayacağımdan, gün içerisinde ilgilendiğim somut konularla birleştirmek oldukça zor oldu. Araştırmalarımın bitiminde bilgisayarımın göçmesi sonucu çalışmaların çoğunu da kaybettim ve kendimi tamamıyla yeniden bu işe adadım. Bu da tezimin bitirme süresini oldukça uzattı. Şanslıyım ki, tekrardan motivasyonumu sağlamada ve sonucunda mezuniyetim için tezimi bitirmede beni cesaretlendiren insanlar oldu. Bu sebeple, başta sonsuz sabrı ve desteği için eşim Jasmina'ya, tezim süresince ilgilerini, bilgilerini ve yönlendirmelerini eksik etmeyen tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Gözde Yılmaz'a, yardımcı yorumları, önerileri ve eleştirileri için

London School of Economic Uluslararası İlişkiler Akademisyenleri Professor J Chris Alden ve Professor William Callahan ve araştırmalarımnda tüm idari-bürokratik işlemleri aşmamda yardımcı olduğu için AB Komisyonu Dış İlişkiler Üyesi Anna Vezyroglou özel teşekkürlerimi iletmekten mutluluk duyarım.

Ankara, Türkiye

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABA	: Avrupa Birliği Antlaşması
ACP	: Afrika, Karayipler ve Pasifik (ülkeleri)
CAP	: Genel Tarım Politikası
CARIFORUM	: Karayip Ülkeleri Forumu (ACP ülkelerinin alt grubu)
CEMAC	: Merkez Afrika Bölgesi
CEPS	: Avrupa Politika Araştırmaları Merkezi
CONCORD	: Avrupa Yardım ve Kalkınma Sivil Toplum Kuruluşu
CPA	: Cotonou Ortaklık Antlaşması
DAC	: (OECD'nin) Kalkınma Yardım Komitesi
DG	: (Komisyon'un) Genel Müdürlüğü
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EBA	: Silah Dışında Her Şey
ECDPM	: Kalkınma Politikası Yönetimi Avrupa Merkezi
ECOWAS	: Batı Afrika Bölgesi
EDF	: Avrupa Kalkınma Fonu
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Birliği
EPAs	: Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları
ESA	: Doğu ve Güney Afrika
EU	: Avrupa Birliği
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GDP	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)
GSP	: Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi
IMF	: Uluslararası Para Fonu
IPRs	: Fikri Mülkiyet Hakları
LDC	: En Az Gelişmiş Ülkeler
MDGs	: Millenyum Kalkınma Hedefleri
MFN	: En Çok Kayrılan Ülke
NGO	: Sivil Toplum Kuruluşu (STK)
NSA	: Devlet Dışı Aktörler
ODI	: Denizaşırı Kalkınma Enstitüsü

OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
PCD	: Kalkınma için Uyum Politikası
RAM	: Rasyonel Aktör Modeli
SADC	: Güney Afrika Kalkınma Topluluğu
TEU	: Avrupa Birliği Antlaşması
TFEU	: Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma
WTO	: Dünya Ticaret Örgütü

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Konsey’de Üye Ülkelerin Sahip Olduğu Oy Sayısı.....	9
Tablo 2. AB’nin Dış Politikasını Oluşturma Gücü ve Kullandığı Araçlar	22
Tablo 3. AB İnsani Yardım İlkeleri	36
Tablo 4. I. Yaoundé Konvansiyonu Özeti (1964-1969).....	39
Tablo 5. II. Yaoundé Konvansiyonu Özeti (1969-1975)	40
Tablo 6. Sınıflandırma 1: Uyum(suzluk)un Farklı Türleri	55
Tablo 7. Sınıflandırma 2: Uyum(suzluk)un Farklı Türleri; Kurumsal (1).....	55
Tablo 8. Sınıflandırma 3: Uyum(suzluk)un Farklı Türleri; Kurumsal.....	56
Tablo 9. Sınıflandırma 4: Uyum(suzluk)un Farklı Türleri; Sebepler	57
Tablo 10. Sınıflandırma 4: Uyum(suzluk)un Farklı Türleri; Sebepler	57

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. ACP Ülkelerinin Kalkınması İçin Odaklanılan Alanlar	42
Şekil 2. Bölgesel Kalkınmayı Etkileyen Birbirine Bağımlı Faktörler	44

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1. AP Üye Sayısı ve Parti Görüşlerinin Dağılımı	28
Grafik 2. Avrupa Birliği'nin Dış Ticareti	30
Grafik 3. Serbest Ticaret Anlaşmalarının Ekonomik Etkileri.....	64

GİRİŞ

Avrupa Birliği (AB), birbirine coğrafi ve kültürel olarak benzeyen ülkelerin, kendi aralarında daha kolay ticaret yapmak, gelişim ve siyasi istikrar ile dış ilişkiler için stratejiler belirlemek, ekonomik gelişmişlik düzeyini her yer için standartlaştırmak ve gelişimi sürekli kılmak için, çeşitli anlaşmalar çerçevesinde bir araya gelmiş devletler topluluğudur. Öncelikle ekonomik bir topluluk olarak kurulmuş, ardından amaçlarını geliştirmiş, bünyesine yeni üyeler kazandırmış, özellikle İngiltere'nin de gruba katılması ile uluslararası alanda daha prestijli hale gelmiştir. Ancak zamanla AB, yalnızca kendisini ve ye olan ülkeleri geliştirmenin, süreklilik için yeterli olmayacağını görmüştür (Çimen, 2012: 47).

Süreklilik, dengeli olmak ile yakından ilişkilidir. AB yesi ülkeler para birliği, ticari yardımlaşma, ortak politika belirleme gibi aktivitelerde yardımlaşsalar dahi, küreselleşme neticesinde diğer ülkeler ile etkileşim içinde olmak zorundadırlar. Onlar ile ticari faaliyetlerin devam edebilmesi ve AB'nin ihtiyaçlarını karşılayarak yaşam standartlarını koruyabilmesi için, doğrudan ya da dolaylı olarak etkileşim içine girdiği ülkelerin de belli ekonomik seviyeye gelmeleri gerekmektedir. Örneğin, tarımın yok olmaya başladığı bir ülkeden zaman içinde kendisinin yetiştiremediği ürünleri alamayacaktır ve bu nedenle ilgili ülkenin tarımsal faaliyetlerini koruma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Kuşkusuz AB'nin küresel alanda kalkınmaya yardımcı olmak istemesinin tek nedeni, ticari faaliyetlerin sürekliliği değildir. AB'de zaman içinde ortak bir kültür ve yaşam biçimi de oluşmaya başlamıştır. Bu ülkelerin kalkınmış ve gelişmiş olması, daha geride kalmış ülkelerin vatandaşları için AB yesi ülkelerin cazip hale gelmesi anlamına gelmektedir. Gçlerin başlaması ve insanların kendi ülkelerinde memnun olmayıp yer değiştirmek istemesi, insani bir haktır. İnsanların bu haklarından mahrum kalmaması ancak aynı zamanda da AB'nin düzeninin zamanla bozulmasının önüne geçmek adına, başka ülkelerin de kalkınması bir zorunluluktur.

Bu çalışmanın amacı Avrupa Birliğinin kalkınma politikalarının temelini araştırmak ve başka ülkelerin de standartlarını yükseltebilmeleri için AB tarafından

oluşturulmuş ya da sürdürülebilir hale getirilmiş olan European Free Trade Association (EFTA- Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi) ve Economic Partnership Agreements (EPAs- Ekonomik ortaklık Anlaşmaları)'ı incelemektir.

Türkiye, Avrupa Birliği'nin kendisi ya da gelişmekte olan ülkeler için uyguladığı stratejilerden doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenen ülkeler arasındadır. Bunun bir nedeni Avrupa ülkeleri ile Türkiye'nin vatandaşlarının sürekli birbiri ile temas halinde olması ve ticari, kültürel ya da eğlence amacı taşıyan faaliyetler yürütmesidir. Bir diğer neden, Türkiye'nin AB için üyelik başvurusu yapmış olması ve Türkiye'nin Birliğe kabul edilip edilmeyeceğinin müzakere konusu haline gelmesidir. Diğer bir neden elbette küreselleşmedir. Ülkeler artık birbirlerinden bağımsız değildirler ve kendileri için oluşturdukları standartları korumak ve yükseltmek bir zorunluluk haline gelmiştir. Politik açıdan da bir güce sahip olabilmek için ekonomik açıdan güçlü, sürdürülebilir ve gelişmeye açık halde olmaları şarttır. Türkiye için de durum bundan farklı değildir.

Bu çalışma, AB'nin Türkiye'yi de ilgilendiren politikalarından en önemlilerini tanımak, bunların ortaya çıkma ve değişim sürecini öğrenmek amacını taşımaktadır. Türkiye'deki vatandaşların, akademisyenlerin, kobiler ile çiftçilerin, sürdürülebilirlik, kalkınma ve kalkınma planlamaları konusunda hedefleri farkına varmaları, ortak bilinç yaratmak ve buna göre hareket etmek için bilgilendirilmesi, hedef belirlemede daha gerçekçi olunması ve bu hedeflere ulaşmak için daha istekli hale gelmesi için önemlidir. Bunun dışında, her ülkenin güçlü olmak zorunda olması gerektiği unutulmamalıdır. Dışa bağımlı hale gelmemek, diğer ülkelerin siyasal desteklerine devam etmelerini sağlamanın en önemli yoludur. Aksi takdirde siyasal destek çıkar sağlamaya kolaylıkla dönüşebilecek ve hatta bu durum çeşitli alanlardaki bağımsızlıkları tehlikeye atabilecektir. Bu nedenle herkesin AB ve diğer uluslararası otoritelerin, diğer ülkeler ile ilişkilerini belirleyen politikaları konusunda, anlaşılabilir bilgiye ulaşmaları gerekmektedir. Böylelikle, Türkiye'de ve dış dünyada ne tür planlamaların yapıldığı ve bunların bireysel ya da kurumsal açıdan ne tür etkileri olacağı konusunda fikir sahibi olmak, bunun içinde yer almak ya da almamak konusunda kararlı olmak gibi konularda faydası olacaktır.

AB'nin uluslararası politikaları, Türkiye ile AB ilişkileri ve Türkiye'nin kalkınması hakkında etkilerin yanı sıra Türkiye'nin diğer ülkeler ile ilişkilerini de etkilemektedir. Türkiye de, AB ile ticari ve siyasi faaliyetlerinin yanında başka gelişmiş, gelişmekte olan ülkeler ile çeşitli ilişkiler kurmaktadır ve AB'nin bu ülkeler ile yaptığı faaliyetler Türkiye'yi dolaylı yoldan etkilemektedir. Özellikle gelişmek isteyen organizasyonların, gelecek planlamaları yaparken, gelişmeye açık alanları, pazarları, siyasi mekanizmaları görmeleri, gerçekçi hedefler belirlemek ve olası krizleri önlemek adına önem taşımaktadır.

Böylelikle gelecek zamanda politikaların nasıl şekilleneceğine ve bunların hangi faaliyetleri etkileyeceğine dair fikir yürütmek ve bilinçlendirme mümkün olabilecektir. Bu nedenle –literature review- yapılmıştır. Bu bağlamda öncelikle AB tarafından yapılan hukuki düzenlemeler ve akademik kaynaklar kullanılmıştır. İkincil olarak güncel internet sitelerinden alıntılar tercih edilmiştir. Çalışmada, ilgili antlaşmalar alanında çalışan bürokratlar ya da ekonomistlerin görüşlerini içeren mülakat ya da anketin olmaması bir sınırlılık olarak kabul edilmelidir.

Bu amaçların gerçekleştirilmesi adına birinci bölümde öncelikle temel konuların anlamları ifade edilecektir. AB'nin ne olduğu, nasıl kurulduğu, amaçları ile kalkınmanın tanımı ve günümüz dünyasında kalkınmanın neyi ifade ettiği gibi konularda açıklamalar yapılacaktır. Bunun sonrasında tezin ana konusu olan ekonomik uyumun ne olduğu özetlenecek, uyum çabası ile AB'nin aslında neyi hedeflediği araştırılacaktır.

Birinci bölümde ayrıca ortak ticari politikaların geçmişten günümüze nasıl şekillendiği konusu öncelikli olarak açıklanacak konudur. AB'nin dış ilişkileri ve bu ilişkilerin şekillenmesi konusundaki yeri ile önemi araştırılacaktır. AB oluşumunun dış ilişkiler kurabilmesi için üye olan devletlerin ona tanıdığı yetkiler ve dış yetkilerin nitelikleri araştırılması planlanan ilk konulardır. Ardından, AB'nin günümüz dış ticaretindeki yeri ve önemi, birlik dışındaki ülkelerin AB ile ticaret yapmak istemesinin altında yatan nedenleri ve ülkeler için uygulanan politikaların özellikleri irdelenecektir. İkinci bölümde AB'nin sıkça sözünü ettiği ve her dış ilişkisinin temelini oluşturduğunu belirttiği kalkınma ve insani yardıma bakış açısı

incelenecektir. Kalkınma, insani yardım ve ekonomik iş birliği adı altında AB'nin diğer ülkelere siyasi, ekonomik ve ticari yaptırımlar uygulayıp uygulamadığı sorusu burada cevaplanacak en önemli sorular arasındadır. AB'nin özellikle farklı coğrafyalardaki farklı siyasi ve ekonomik duruma sahip ülkeler için uyguladığı politikaların içeriği, AB'nin siyasi yaklaşımını da anlamak bakımından önem taşımaktadır. Bu nedenle AB ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Asya ve diğer antlaşmaların içeriklerinin neler olduğu da mutlaka bu bölümde yer alacaktır.

Bu bölümde özellikle AB'nin hangi ülkeler ile ne tür anlaşmaların gerçekleştirildiği konusuna değinilecektir. Ortaklık anlaşmalarının ne olduğu, sınıflandırılması, hukuki dayanakları, bunların oluşturulma ve hayata geçirilme süreci, Kalkınma için Uyum Politikası (PCD-Policy for Compliance Development) ve EPAs bu bölümde detaylı olarak açıklanacak konu başlıklarını oluşturmaktadır. Bu bölümde yine tezin en önemli başlıklarından olan EFTA başlığı da yer almaktadır.

Üçüncü bölümde, bu anlaşmaların etkileri ile olası etkileri irdelenecektir. AB'nin dış politika araçları, bunların hedefleri, gerçekleştirildiği bölgeleri ile gerçekleştirilme süreçlerine eleştirel bir bakış açısı ile yaklaşmak amaçlanmaktadır. Türkiye dahil olmak üzere ve 3. Ülkelerin AB politikaları hedeflerine hangi alanlarda girdiği ve ülkelerin AB'nin isteklerine nasıl yönlendirildikleri anlaşılmaya çalışılacaktır. Bu bölümde ayrıca dış politika araçlarının diğer ülkeleri nasıl etkilediği konusu da incelenecektir.

AB'ye katılım süreci, çeşitli değişikliklerin yapıldığı ve bu değişikliklerin ekonomik, sosyal ve politik hayata yansıdığı bir dönemdir. Ortaklık antlaşmalarına ilişkin bilgilerin tüketiciler ve üreticiler açısından bilinmesi, özellikle Türkiye'nin uluslararası ekonomide güçlü olması için hayati önem taşımaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR VE AB DIŞ İLİŞKİLERİ

AB'nin sistemini anlamak, onun yaptığı antlaşmaları inceleyebilmek ve bunların etkilerini anlayabilmek için, genel olarak Birliğin ne olduğu, nasıl kurulduğu, Uluslararası uyum ve kalkınmanın tanımlarını, AB'nin kalkınmak için hangi politikalara sahip olduğunu, dış yetkilerini, bunların niteliğini ve mevcudiyetini, AB'nin dış ticaretini ve girdiği iş birliklerini kavramak gerekmektedir. Bu bölüm temel kavramların açıklanması ve AB'nin dış ilişkilerini açıklamak için oluşturulmuştur. Öncelikle AB'nin ne olduğunu anlamak gerekmektedir.

1. Avrupa Birliği

İkinci Dünya Savaşı, ülkelerin ekonomik güçlerini kaybettikleri, iş güçlerini ciddi oranda yitirdiği, halklarının yaşam standartlarını çok düşürdükleri bir dönem olarak tarihteki yerini almıştır. Özellikle Avrupa ülkeleri, her alanda çok ciddi bir yıkıma uğramıştır ve ülkeler, tek başlarına yıllar boyunca durumu düzeltmeyeceklerini de fark etmişlerdir. Savaş sonrası ülkeler arasındaki anlaşmazlıkların devam etmesi, hem siyasi hem de ihtiyaç giderme açısından devletler için işleri iyice zora sokmuştur. Avrupa'da halkın ihtiyaçlarının karşılanması için bile acilen barışın ve ülkeler arasındaki iş birliğinin sağlanması gerekmiştir. Bu durum, Avrupa ülkelerinin özellikle ekonomik gücünü yeniden toparlaması için birlikte hareket etmelerinin zorunlu olduğunu göstermiştir. Hemen her devlet, diğerleri ile ortaklaşa iş yapmanın gerektiğini her geçen gün daha yüksek sesle dile getirmeye başlamıştır (Çimen, 2012: 48).

En sonunda, ilerleyen zamanlarda daha fazla üyeye sahip olma hedefi ile Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg bir araya gelmiş ve 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kurmuşlar ve ilk ticari faaliyetlerine başlamışlardır. Ardından, Roma Antlaşması ile 1957 yılında Avrupa Ekonomik

Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu kurulmuştur. Siyaset, ekonomi ve ticaret alanında güçlenmeye başlayan bu devletlere kısa sürede başka devletler de katılmak istemiş, devletlerin kurdukları düzenin sağlanabilmesi için yeni üye devletlerde çeşitli şartlar aranmaya başlanmış ve Birlik üyeliği için belirli standartlar oluşturulmuştur. Bu standartların varlık sebebi, yeni katılımcıların sorun yaşamalarını ve Birlik üyesi eski devletlere sorun yaşatmasını önlemektir. Üyelerin, Birlik ile uyum sağlayabilmesi için belirli ekonomik kalkınma düzeyine gelmiş olmaları, insan hakları konusunda uzlaşmacı ve gelişmiş olmaları gibi şartlar getirilmiş, bu şartlar Birlik güçlendikçe, çağın ihtiyaçlarına ve küresel ekonomik faaliyetlere göre zaman zaman değiştirilmiş ve geliştirilmiştir (Avrupa Birliği Bakanlığı, TY: 1; Fontaine, 2006: 16).

AB'nin kuruluşundan bu gününe gelen süreçte yaşadığı en önemli olayları özetlemek, genel gelişim sürecini görmek için önemlidir. 1950 yılında Schuman Bildirgesi ile bir topluluk kurulması gündeme gelmiştir. Paris Antlaşması ile de 51'de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kurulmuştur. Kurucu ülkeler, Belçika, Federal Almanya Cumhuriyeti, Fransa, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda'dır. Böylelikle bir kömür ve çelik pazarı da kurulmuş oldu. Bu hem ülkeler arasındaki barışın sağlanması hem de her endüstrinin ihtiyacı olan kömür ve çeliğin kolaylıkla elde edilmesi için oldukça önemli bir gelişme olmuştur. 1957 yılında Roma Antlaşması ile bu 6 kurucu ülke, daha geniş bir Pazar ortamı oluşturmak konusunda anlaşmışlardır. Alış verişi yapılan ürünler demir ve çelik ile sınırlandırılmaktan çıkmıştır. Ayrıca üye ülkeler ortak bir tarım ve ticaret politikası konusunda da uzlaşmışlardır. Böylelikle Ortak Pazar kurulmuştur. Başarılı bir Ortak Pazar ve üretim politikalarının oluşturulması neticesinde başka ülkeler de birliğe katılmak istemiş, Danimarka, İrlanda ve Birleşik Krallık topluluğun yeni üyeleri olmuştur. Yeni katılımcılar yeni sosyal ve çevresel politikaları da beraberinde getirmiştir. Katılımlar ile 1975 yılında Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu oluşturulmuştur. 1979'da ise genişlemenin de etkisi ile ilk defa doğrudan evrensel oy kullanma hakkıyla ilk Avrupa Parlamentosu seçimleri gerçekleştirilmiştir. Genişleme hızla devam etmiş, 1981 yılında Yunanistan, 1986'da İspanya ve Portekiz de Birlik üyesi

olmuşlardır. Bu sayede Birliğin coğrafi sınırları da genişlemiş ancak Birliğin bölgesel yardımları konusunda yeni politikaların da belirlenmesi gerekmiştir. 1980'lerin sonrasında küresel boyutta ekonomik sorunlar ortaya çıkmış özellikle Avrupa ülkelerinde ekonomik konularda bir kötümserlik (europesimizm) başlamıştır. Avrupa Komisyonu, Beyaz Kitabı yayınlamış ve bu olumsuz tutum bir nebze olsun değişmiştir. Kitap Tek Pazar'ın 1993'te tamamlanmış olacağını öngörmüştür. Bu iddialı hedef, Şubat 1986'da imzalanmış olup, 1 Temmuz 1987'de yürürlüğe giren Tek Avrupa Senedi içinde saygın bir yere sahip olmuştur. 1989 yılında Berlin Duvarı yıkılmış, durum Avrupa Birliği oluşumuna da yansımıştır. 1991 yılında Sovyetler dağılmış ve yeni devletler demokrasinin doğuya da gelmesini sağlamıştır. Bu dönem Maastricht antlaşmasının da ortaya çıktığı dönemdir ve Avrupa Birliği Antlaşması imzalanmıştır. Anlaşma ile değişen dünya düzeni, AB'ye Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in de katılmasını sağlamış birlik genişlemeye devam etmiştir. AB genişleme, ortak politikalar ve hedefler doğrultusunda ortak bir para birimini kullanmaya başlamıştır. Euro, 1999'da (nakit-dışı) mali işlemler için tanıtılmış, 2002 yılında ise Euro'nun banknotları ve madeni paraları basılmıştır. 12 ülkede dolaşıma çıkan Euro bir Eurozonu da oluşturmuştur. Günümüzde en çok geçerliliği ve değeri olan para birimlerinin arasında Euro vardır. Önceleri Sovyetler dahilinde olan ülkeler de Birliğe katılmaya başlamışlardır. 1990'ların ortalarında eski Sovyet Bloğu'ndan ülkeler (Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Romanya ve Slovakya), daha önce Sovyetler Birliği içinde bulunan üç Baltık ülkesi (Estonya, Letonya ve Litvanya) ile iki Akdeniz ülkesi (Malta ve Kıbrıs) AB kapısını çalmaya başlamışlardır. Bu süreç AB'nin aynı anda pek çok müzakeresinin de başladığı yıldır. 1 Mayıs 2004'te müzakerelere başlanan 12 ülkenin 10 tanesi üyeliğe kabul edilmiştir (Fontaine, 2006: 11).

Bugün itibariyle AB'nin üyeleri -tarihi sıraya göre- Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, İngiltere* , İrlanda, Danimarka, Yunanistan, İspanya, İsveç, Portekiz, Avusturya, Finlandiya, İsveç, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Slovenya, Slovakya, Estonya, Letonya, Litvanya, Kıbrıs Cumhuriyeti, Malta, Bulgaristan ve Romanya'dır. Birlik çok kısa sürede pek çok üyeye ulaşmıştır

---

*Şu an AB'den çıkış dönemindedir. Bkz: Brexit

ve her katılımcı ile ekonomik gücü ve dünya genelindeki uluslararası saygınlığı da artmıştır. Avrupa devletlerinin ortak deneyimlerinin sonucu oluşan ilke ve idealler olan kalıcı barışın sağlanması, toplumsal refah, dayanışma, özgürlük, demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü, pazar ekonomisi ve girişim özgürlüğü bu yeni bütünleşme hareketinin temellerini oluşturmaktadır (AB Bakanlığı, T.Y: 2).

AB için, Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı şu tanımlamayı yapmaktadır: “Avrupa Birliği, Avrupa halklarının ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda birbirleriyle kaynaşmasını öngören, Avrupa devletlerinin ve vatandaşlarının bir araya gelerek oluşturduğu uluslararası bir yapıdır” (AB Bakanlığı, T.Y: 2). Yapının oluşabilmesi için kurucu ülkeler kendi aralarında uluslararası antlaşmalar yapmışlardır. Bu esnada uluslararası hukuk kurallarını uygulamış, Birlik kurulduktan sonra yeni üyeler edinmek ve 3. Ülkeler ile faaliyetlerde bulunmak için kendi hukuki kurallarını ve yetkilerini oluşturmuş ve uygulamaya başlamıştır.

Bu noktada AB'nin işleyişine ilişkin de bilgi vermek gerekmektedir. AB ülkeleri, Birlik içinde olmak ile pek çok karar alma yetkisini Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi'ne devretmiştir. AB'nin en önemli karar alma organı Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi'dir AB'ye politik güç sağlama rolü olan oluşum Avrupa Birliği Konseyidir. Avrupa Parlamentosu ise halkı temsil etmektedir. Avrupa Parlamentosu, Avrupa Birliği Konseyi ile yasama ve bütçe konusundaki yetkileri paylaşmaktadır. O halde Avrupa Komisyonu için temel yönetim organı yorumlaması yapılabilecektir. Burası AB mevzuatına ilişkin düzenleme önerileri sunabilmektedir. Ayrıca AB politikalarının doğru şekilde sürdürülmesi konusunda da rol oynamaktadır. Konsey her ülkenin katılımı ile kurulmakta ve AB üyesi devletler altı aylık dönemlerde Konsey Başkanlığı'nı sırayla yürütmektedirler.

Tablo 1. Konsey’de Üye Ülkelerin Sahip Olduğu Oy Sayısı

Almanya, Fransa, İtalya ve İngiltere	29
İspanya ve Polonya	27
Romanya	14
Hollanda	13
Belçika, Çek Cumhuriyeti, Yunanistan, Macaristan ve Portekiz	12
Avusturya, Bulgaristan ve İsveç	10
Danimarka, İrlanda, Litvanya, Slovakya ve Finlandiya	7
Estonya, Kıbrıs, Letonya, Lüksemburg ve Slovenya	4
Malta	3
Toplam	345

Kaynak: Fontaine, 2006:18

Görüldüğü üzere AB bir araya gelen ve ortak çıkarlar için hareket eden ve yakın coğrafyalarda yer alan ülkeler bütünüdür. Ancak bunların aralarında bir koordinasyon olması ve ortak hareket edilebilmesi için kuralların da oluşturulması şarttır. Hem birbirlerine uyum göstermeleri hem de kalkınmaya devam etmeleri için AB’nin duyduğu gereklilikler ve planlar açıklanmalıdır.

1.1. Uluslararası Uyum ve Kalkınma

Ekonominin küreselleşmesi, bir bölgede çıkan mali sıkıntının kolaylıkla diğer ülkelere de yayılabilmesi anlamını taşımaktadır. Bu durum kendisini özellikle ikinci dünya savaşı ve sonrasında gelen küresel düzeydeki üretim sorunları ile göstermiştir. Savaştan çıkan ülkelerin kaybettiklerini geri kazanması için ortak bir çaba içinde olması gerektiği görülmüştür. Fakat bu ortak çabada herkesin katkısının ve kazancının eşit olması için ülkelerin çeşitli kriterler bakımından eş düzeyde olmaları gerektiği kısa sürede fark edilmiştir. AB, ülkelerin bir araya geldiklerinde kendi içlerinde sorunlar yaşamaması, insanların diğerlerinin koşullarını görerek endişeye kapılmaması ya da karmaşa çıkarmaması için birliğe dahil olacak ülkeler için asgari standartlar belirlemiştir. Ekonomik uyum da bunlardan biridir. Bankacılık

işlemlerinden sektörel kalkınmaya, muhasebe standartlarından ürün ve hizmetlerin kalitesindeki standartlara varana dek pek çok unsur ülkelerin ekonomik uyumunun elemanlarıdır. Uyum, ülkeler arasındaki ekonomiyi oluşturan yapıtaşların ve faaliyetlerin birbirlerine benzeştirilmesi olarak ifade edilebilecektir (Külahi ve diğerleri, 2015: 185-186).

Bu noktada kalkınmanın da ne anlama geldiğini açıklamak lazımdır. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğü'ne göre kalkınma "iyileşme" ve "şifa bulma" anlamlarını taşımaktadır. Uluslararası antlaşmaların kalkınma amacı ile yapılmasında ise tarafların bulunulan düzeyden daha iyi olma çabası içinde olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Örneğin AB, insan hakları, demokrasi, ticaret ve ekonomi gibi alanlarda küresel düzeyin gerisinde kalan ülkelerin kalkınması için onlar ile çeşitli ticari, ekonomik ya da politik antlaşmalar düzenleyerek onların kalkınmasında rehber olmakta, bu konuda hem kendisi hem de ilgili tarafın fayda sağlaması için anlaşmaktadır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ile kalkındırma planları ve bu planlara uygun antlaşmalar gerçekleştirmektedir. O halde bu noktada özellikle az gelişmiş ülkelerin özelliklerini tanımlamak yerinde olacaktır (Tolunay ve Akyol, 2006: 117-118):

- i. Bu ülkelerde tarım dışında diğer sektörlerde istihdam oldukça düşük düzeydedir.
- ii. Genellikle üretim teknikleri oldukça ilkel ve bu verimliliği de düşürmektedir.
- iii. Ekonomi oldukça kötüdür, geçim sıkıntısı vardır ve kişi başına düşen gelir düzeyi hayli düşüktür.
- iv. Tarım ile geçinmesine rağmen ülkede çoğu kez yiyecek sıkıntısı çekilmektedir.
- v. Doğum ve ölüm oranları oldukça yüksektir. Ancak buna karşın nüfusun hızla yükseldiği görülmektedir.
- vi. Kentlerde nüfus düşük, kırsalda çok yüksektir ve kırsal nüfusun artış oranı çok daha yüksektir.

vii. Halkın eğitim düzeyi az, tasarruf oranları ise yok denecek düzeydedir.

viii. Bilimsel metotlardan uzak, toplumsal davranışlar genellikle ritüellere göredir.

ix. ülke içinde ulaşım ve haberleşme gibi teknolojik imkanlar oldukça az düzeyde ve pahalıdır.

Hedeflere ulaşmak için ülkelerin bir politika belirlemesi de şarttır. Bu sayede demokratik, politik ve ekonomik olarak güçlü olacaklardır. Benzer şekilde çeşitli temaslarda bulunan ülkelerden de en yüksek fayda elde edilebilmesi için onların da kalkınmasına yardım edilmesi şarttır. Bu nedene ortaya AB Kalkınma Politikası çıkmıştır.

1.2. AB Kalkınma Politikası

AB, Avrupa'da bulunan ülkelerin demokratik, ekonomik ve politik bakımdan güçlü olması amacı ile kurulmuş, üye ülkelerin vatandaşlarına eşit yaşam standartları ve dolaşım hakkı veren bir oluşumdur. Bu oluşumda bulunan ülkelerin endüstriyel olarak ileriye gitmesi hedeflenmiştir. Avrupa Birliği Antlaşması'nın 3. Maddesi, Birliğin amaçlarını şöyle sıralamaktadır:

“(...) Birinci olarak barışı, kendi değerlerini ve halklarının refahını ileriye götürmektir; İkincisi Birlik, vatandaşlarına, dış sınırların kontrolü, iltica, göç, suçun önlenmesi ve suçla mücadele konularında uygun tedbirler vasıtasıyla kişilerin serbest dolaşımının sağlandığı, iç sınırların olmadığı bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı sunar. Üçüncü olarak Birlik bir iç pazar kurar. Birlik, dengeli ekonomik büyümeye ve fiyat istikrarına, tam istihdamı ve sosyal gelişmeyi hedefleyen rekabet edebilirliği yüksek bir sosyal pazar ekonomisine ve çevre kalitesinin yüksek düzeyde korunmasına ve iyileştirilmesine dayalı olarak, Avrupa'nın sürdürülebilir kalkınması için çalışır. Birlik, bilimsel ve teknolojik ilerlemeyi destekler (...)” (AB Antlaşması, Madde 3).

AB'nin kurulmasının arka planında insan, kadın ve çocuk haklarının tam anlamı ile yaşatılması ve hayata geçirilmesi, ortak para biriminin kullanılarak

ekonomik dayanışmanın sağlanması, kültürel mirasın ve dil çeşitliliğinin korunması gibi detaylar da yer almaktadır ve tüm bunların geniş bir coğrafyada gerçekleştirilebilmesi, sosyal, kültürel, ekonomik ve eğitim bakımından gelişmişliğin de eşit olmasını gerektirmektedir (AB Anlaşması, Madde 3). Sayılan özelliklerden herhangi birinin bir bölgede daha az gelişmiş olması, AB içindeki eşitliği ve dengeyi bozacaktır (Çimen, 2012: 47). Tüm bunları kalkınmayı eşitleme ve sürekli kılmak için çeşitli hukuki ve pratik işlemleri gerektirmektedir. AB Antlaşması ve sonrasında ülkeler arasında yapılan ortak çalışmalar ve ortaya çıkan oluşumlar, bölgesel kalkınma adı verilen ve tüm Birliği her anlamda eşitlemeyi amaç edinmişlerdir. Çalışmanın bu bölümünde, AB içinde dengeyi sağlamayı ve ilerlemeyi hedefleyen oluşumlar incelenecektir.

Ancak öncelikle bu bölümde kullanılacak olan temel kavramları açıklamakta fayda vardır. Kalkınma, Türk Dil Kurumu Güncel Sözlüğüne göre “iyileşme, şifa bulma”dır (TDK, 2017). Bölge kavramını açıklamak ve AB içinde hayata geçirilen bölgesel kalkınma planlarının ne kadar geniş bir alanı kapsadığını ayırt etmek de çalışmanın daha anlaşılabilir olması açısından faydalıdır. Bölge, çevre, alan anlamına gelen ve Latince regio kelimesinden dilimize gelmiş bir kelimedir. Literatürde kentten daha büyük ancak ülkeden daha küçük olan coğrafi alanları işaret etmektedir. Bölgesel kalkınma denildiğinde de aynı şey ifade edilmektedir. Belirli bir coğrafyada ya da belirli bir sektörde yapılan geliştirme çalışmaları, bölgesel kalkınma anlamına gelmektedir ve bütünsel bir kalkınma için her bölgede ihtiyaç olan noktalar tespit edilmeli ve buraların ihtiyaçları karşılanmalıdır. Bu sayede toplam bir gelişmeye ulaşmak mümkün olacak, dengeli bir kalkınma gerçekleştirilecektir (İncekara ve Savrul, 2011: 405).

Avrupa Birliği, kalkınmanın ve eşitliğin ülkelerin rekabet edebilirliğini sağlamanın en önemli anahtarı olduğu görüşündedir ve özellikle II. Dünya Savaşı'nın ardından tüm hızlı gelişen ülkelerin ortak özelliği bölgesel kalkınmaya önem vermiş olmalarıdır. Ülkelerin coğrafi olarak her bölgesinde sosyal ve ekonomik açıdan denklik sağlamaları iç göçleri azaltacak, genç nüfusu her meslekte dağıtacak ve ülke

kendi kendine yetebilir hale gelecektir. AB'nin de varlığını sürdürmesinin ve güçlü yapısını korumasının temelinde bölgesel kalkınma istekliliği mevcuttur. Kendi içinde zengin ve politik açıdan güçlü olmasına karşın, bölgesel politikaların var olmaması halinde gelir ve hak eşitsizlikleri ile karşılaşmak ve birliğin bütünlüğünü korumak imkânsız hale gelecektir (Basilgan, 2012: 47).

AB'nin kalkınma politikasının hukuki temeli Avrupa Birliği Antlaşması (TEU) 21. Maddesinde şu şekilde belirtilmiştir;

a) Birliğin değerlerini, temel çıkarlarını, güvenliğini, bağımsızlığını ve bütünlüğünü korumak, (b) demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve uluslararası hukuk ilkelerini güçlendirmek ve desteklemek, (c) Birleşmiş Milletler Şartı'nın amaç ve ilkelerine, Helsinki Nihai Senedi ilkelerine ve dış sınırlarla ilgili olanlar da dâhil Paris Şartı'nın amaçlarına uygun olarak, barışı korumak, çatışmaları önlemek ve uluslararası güvenliği güçlendirmek, (d) öncelikli olarak yoksulluğun ortadan kaldırılması amacıyla, gelişmekte olan ülkelerin sürdürülebilir ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınmasını desteklemek, (e) uluslararası ticaret üzerindeki kısıtlamaların tedricen kaldırılması da dâhil, tüm ülkelerin dünya ekonomisiyle bütünleşmesini teşvik etmek, (f) sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak amacıyla, çevre kalitesinin ve küresel doğal kaynakların sürdürülebilir yönetiminin muhafaza edilmesi ve iyileştirilmesi için uluslararası tedbirlerin geliştirilmesine katkıda bulunmak, (g) doğal veya insan kaynaklı afetlere maruz kalan halklara, ülkelere ve bölgelere yardım etmek ve (h) daha güçlü çok taraflı işbirliğine ve küresel iyi yönetime dayanan bir uluslararası sistemi desteklemek (AB Antlaşması, Madde 21).

Bu hukuki temel ile AB, bölgesel olarak gelişime yönelmiş ve her bölgenin birbirine eşit hale gelebilmesi için birbirleri arasındaki farklılıkları tespit edip bu farklılıkları gidermek için politikalar üretmeye başlamıştır. Bir ülkenin ya da ülkelerden oluşan birliğin kalkınarak gelişimine devam edebilmesi, bölgesel kalkınma konusundaki becerisine bağlıdır. Çünkü kalkınma konusunda ulusal politikaların uygulanması ve tüm bölgelerin buna katılması konusunda yürütülen

çalışmaların doğru sonuçlar vermediği görülmüş, pek çok ülke kaynaklarını fazladan harcamış ve hedeflerine ulaşamadıklarını tespit etmişlerdir. Küresel rekabet ortamında yerleşerek, yerel sorunları yerinde tespit etmek ve çözmek hem daha kısa sürede hem de daha az kaynak harcayarak gelişimin anahtarıdır (Kalecik, 2017: 5).

AB'nin işleyişi hakkındaki Antlaşmanın 208. maddesinde, AB'nin kalkınma politikasında öncelikli hedefi " yoksulluğun azaltılması ve uzun vadede ortadan kaldırılmasıdır " şeklinde açıklanmıştır. Yine aynı Antlaşmanın 209. maddesi " Birlik, üçüncü ülkelerle ve yetkili uluslararası örgütlerle, Avrupa Birliği Antlaşması'nın 21. maddesi ve işbu Antlaşma'nın 208. maddesinde belirtilen hedeflerin gerçekleştirilmesine katkı sağlayan her türlü anlaşmayı akdedebilir" der. AB'nin kalkınma politikasının hukuksal dayanağı, politika açıklamalarında verilen sözler ki bunlar 8 adet olan ve şu anki dönemle en çok ilişkili olan *Millennium Development Goals*- Milenyum Kalkınma Amaçları (MDGs) aracılığı ile oluşturulmuştur. Bu sekiz MDGs şunlardır: aşırı yoksulluğu ve açlığı yok etmek; evrensel bir ilk eğitimi hayata geçirmek; cinsiyet eşitliğine katkıda bulunmak ve kadını güçlendirmek; çocuk ölüm oranlarını aşağıya çekmek; anne sağlığını iyileştirmek; Human Immunodeficiency Virus / İnsan Bağışıklık Yetmezlik Virüsü (HIV/AIDS), sıtma ve diğer hastalıklarla savaşmak; çevresel sürdürülebilirliği sağlamak ve küresel bir kalkınma iş birliğini geliştirmektir. Sonucusu Kalkınma için Uyum Politikası (PCD) konusu ile en ilgili olandır. EPAs tahmin edilebilir, ayrımcılık yapmayan ticari ve finansal sistemi açık kurallar temelinde geliştirmeyi hedefler. Vaatlerin ve hukuksal hedeflerin gerçekleştirildiği politika çerçevesini, yiyecek yardımı, acil yardım, STKlara yardım ve kalkınmakta olan ülkelere kendi endüstri ürünlerini tarifler zorunluluğu olmadan AB'ye ihraç etme hakkı veren Genelleştirilmiş Tercihler Sistemini (GSP) kapsamaktadır (AB Antlaşması, 1992 ve AB'nin İşleyişi Antlaşması, 2010).

Avrupa Birliği'nin Bölgesel Kalkınma konusunda uyguladığı politikaları üç temel döneme bölmek ve bu dönemleri incelemek hem gelişimi izlemek hem de süreçte yapılan antlaşmaların yarattığı farkları anlamak için yardımcı olacaktır.

I. Dönem (1957-2000)'de Avrupa Birliği'ni kuran antlaşmaların izinde bölgesel kalkınma politikalarının temellerinin atıldığı dönemdir. O dönemde Avrupa Topluluğu adını taşıyan ve üyeleri Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg olan birliğin üye ülkeleri arasında çeşitli sosyal, ekonomik, hukuki ve politik farklar olduğu kısa sürede fark edilmiş ve Roma Antlaşması ile bunları hemen her alanda eşitleme çalışmaları başlamıştır. Roma Antlaşması, üye devletlerarasındaki özellikle ekonomik farkları azaltmak, ekonomik birlik oluşturmak ve gelişmişlik farklarını kapatmak amacıyla hizmet edecek maddeleri barındırmaktadır (Can ve Akdenizli Kocagül, 2008: 9).

Roma Antlaşması ve bölgesel farklılıkların yok edilmesi için ön koşul ekonomik birlik ve ekonomik güç konusunda eşitlik olduğundan, 1958 yılında Avrupa Yatırım Bankası kurulmuş ve üye ülkeler ve bunların bölgelerinin ekonomik entegrasyonu için çalışmalar başlatılmıştır (Kalecikli, 2017: 8-9). Aynı yıl Avrupa Sosyal Fonu kurulmuş ve iş ve işçi konularında da ortak gelişim hedeflenmiştir (Can ve Akdenizli Kocagül, 2008: 10). 1962 yılı Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonunun; 1975 yılı ise Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu'nun oluşturulduğu yıl olmuştur. 1987 yılında Avrupa Tek Senedi ile Roma Antlaşması revizyonu yapılmış, diğer topluluk amaçları ile kalkınma amaçlarında gelişmeler yaşanmıştır.

Tek Senet çerçevesinde; ekonomik ve sosyal birliğin geliştirilmesi, özellikle çeşitli bölgeler arasında var olan farklılıkların azaltılması, az gelişmiş bölgelerin geri kalmışlığının azaltılması, ortak pazarın uygulanması sırasında bu amaçlara ulaşılması için yapısal fonların, Avrupa Yatırım Bankası'nın ve diğer mali araçların kullanılması hedeflenmiştir. Tek Avrupa Senedi ile ayrıca Avrupa Sosyal Fonu, Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu ve Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu'nun Yapısal Fonlar adı altında bir araya getirilmiştir (İncekara ve Savrul, 2011: 406).

Fonların ayrı ayrı olması hedeflere ulaşmak konusunda her alanda eşit adımlar atılmasını zorlaştırmaktadır. Zamanla fon ihtiyacı olan projelerin artması, desteklenecek olan projelerde önceliklerin belirlenmesini gerekli kılmıştır. 1994 yılında AB'nin kalkınması için altı temel hedef belirlenmiştir. Bu hedefler ile bölgesel olarak fonların gönderilmesi kolaylaşmış, ayrıca eşit kalkınma imkanı oluşmuştur (Can ve Akdenizli Kocagül, 2008: 29-30). Hedefler şu şekildedir:

Hedef 1: GSMH'sı AB ortalamasının %75'inden az olan en fakir bölgeler için belirlenmiştir. Özellikle İspanya, Portekiz, Yunanistan, İtalya ve Doğu Almanya bu hedeften yararlanmışlardır.

Hedef 2: Yüksek işsizlik oranlarının olduğu veya iş kayıplarının yaşandığı alanlar için belirlenmiştir. Özellikle eski üretim teknolojilerine sahip, endüstriyel alanda çöküşün yaşandığı Merkezi-Kuzey Avrupa bölgeleri ile İtalya ve İspanya'nın bazı bölgeleri için tanımlanmıştır.

Hedef 3 ve 4: Uzun süreli işsizlik ile mücadele, genç nüfus için yeni iş alanlarının yaratılması amacıyla belirlenmiştir. İngiltere, Fransa, Almanya, İspanya ve İtalya bu hedeften en fazla yararlanan ülkelerdir.

Hedef 5: Tarımsal ve kırsal alanlara yardım edilmesi amaçlanmıştır.

Hedef 6: Birliğin 1995 genişlemesinden sonra, Kuzey Avrupa'nın düşük yoğunluklu bölgeleri için bu hedef eklenmiştir (İncekara ve Savrul, 2011: 406).

Bu noktada dönemin bir diğer önemli olayı olan Maastricht Antlaşmasından da söz edilmelidir. 1993 yılında imzalanan bu Antlaşma, bölgeler arasında hissedilen eşitsizliklerin azaltılmasının hedeflendiği bir diğer önemli karardır. Yine bu Antlaşma üye olmaya aday ülkelerin de birliğe uyum sağlaması için fon oluşturulmuştur (Karabacak, 2004: 74).

II. Dönem (2000-2006) ise 2000 yılından itibaren konulan hedeflerin hayata geçirilmeye başlandığı dönemdir. 1997 yılında gelecek için hazırlanan Gündem 2000, AB'nin kalkınma sürecinde yeni bir başlangıç olmuştur. Bu belge, AB'nin ekonomik açıdan ne tür politikalar oluşturması gerektiğine dair bir revizyon olmuş ve mali çerçevesini yeniden şekillendirmiştir (Can ve Akdenizli Kocagül, 2008: 36). 2000 yılında gerçekleştirilen Lizbon Zirvesi istihdam ve rekabet edebilirlik konusunda çalışmalara yeniden yön verilen süreci başlatmıştır ve AB, bu zirve sonrasında kendisi için dünyanın en rekabetçi ekonomik bloğu haline gelme hedefi koymuştur. Ayrıca 2000-2006 yılları için bir kalkınma planı oluşturulmuş ve şu hedefler belirlenmiştir:

Hedef 1: Gelişmede geri kalmış bölgelerin kalkınma ve yapısal uyumunun teşviki olarak kabul edilmiştir.

Hedef 1 ve Hedef 6, 2000-2006 döneminde bu hedef altında birleştirilmiştir. Hedef 1 kapsamındaki bölgelerin, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF), Avrupa Sosyal Fonu (ESF), Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (EAGGF) ile Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı'ndan yararlanacağı belirtilmiştir.

Hedef 2: Yapısal sıkıntı içinde ve sosyo-ekonomik dönüşüm içerisinde olan bölgelerin ekonomik ve sosyal değişiminin desteklenmesini ele almaktadır. Eski Hedef 2 ile 5b ve 5a'nın bir bölümü olarak balıkçılık sektörüne bağlı kriz bölgeleri de burada ele alınmaktadır. Bu bölgeler Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ve Avrupa Sosyal Fonu tarafından desteklenmektedir.

Hedef 3: Hedef 1 ve Hedef 2 bölgelerinde ele alınmayan bölgeleri kapsar. Eski Hedef 3 ve 4 buraya girmektedir. Bu konudaki önlemler Avrupa Sosyal Fonu tarafından desteklenmektedir (İncekara ve Savrul, 2011: 407).

Yapısal fonlar için, 2000-2006 döneminde 195 milyar Euro olan toplam bütçenin, Destek Fonları hariç %70'i Hedef 1 bölgeleri, %11,5 Hedef 2 ve %12'si Hedef 3 bölgeleri için ayrılmıştır (İncekara ve Savrul, 2011: 407).

Aslında bu dönem AB'nin kalkınma sürecini çok net biçimde bölgeselleştirdiği bir dönem olarak tarihe geçmiştir demek yanlış olmayacaktır. Bu dönemde ekonomi için kullanılan programlar *Urban II*, *Equal*, *Leader+* ve *Interreg III* programlarıdır (Reeves, 2006: 40-41). Bu noktada ilgili programları kısaca açıklamak gerekmektedir.

Bu programlardan ilki *Interreg* programıdır. Programın ana amacı, daha çok AB'ye katılımı planlanan ve AB çevresinde bulunan sınır ötesi, uluslararası ve bölgeler arasındaki işbirliğinin oluşturulması ve devam etmesidir. Burada hedef AB'nin ortak alanlarında ve AB üyesi olan ülkeler ile sınır komşusu olan ülkelerde kalkınmanın eşitlenmesi ve bu sayede göç hareketlerinin azaltılmasıdır. *Interreg*, I, II ve III şeklinde geliştirilmiş ve önemi sürekli olarak artmıştır. Türkiye ve Yunanistan da sınır ötesi işbirliğine dahil edilen ülkelerdir (Interreg Europe, 2016: 4 ve 7).

Açıklanması gereken bir diğer program *Leader+* programıdır. Bu programın temel amacı tarımsal üretimin sürdürülebilirliğini sağlamak ve AB'nin kendi kendine yeten, endüstriyel hammaddesini üreten ve kırsal kesimde insanların sosyo-ekonomik standartlarının yükselmesini hedefleyen bir birlik haline gelmesidir. Kırsal alanlarda ağlandırma girişimi olarak da nitelendirilebilecek bu program, çiftçilik gibi faaliyetlerde teşvik sağlamaktadır (The Leader Approach – European Communities, 2006: 15). *Leader +* kırsal bölgelerdeki yerel aktörleri bir araya getirerek sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesine yönelik çalışmaları destekleyen ve Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (EAGGF) tarafından desteklenmektedir (Okur, 2017: 32).

Equal programı ise çalışma hayatında eşitsizliğin varlığı kalkınmanın ve sosyal huzurun en önemli sorunları arasında ilk sıralara yerleşeceğinden *Equal* ile fırsat, istihdam, gelir gibi konularda eşitliğin oluşturulması amaçlanmıştır. Özellikle kadınların ve dezavantajlıların iş bulması ve fırsat eşitliği yakalamasında önemli bir yere sahiptir (İncekara ve Savrul, 2011: 408).

Urban programları kentlerde sosyal ve ekonomik eşitliğin sağlanması amacıyla hizmet etmektedir ve her kentin kendi becerilerini en yüksek düzeyde gerçekleştirerek kalkınması amacını taşıyan planlardan oluşmaktadır. *Kentlerin kendi kendileri için enerji üretimi, istihdam, üretim, temiz su ve gıda kaynaklarını yönetme, yerleşim birimleri kurma ve koruma, tarihi dokusunu saklama gibi konularda doğru yönetilmesi için kaynaklık etmektedir.* Kentlerde yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve kırsal ile eşit kalkınmanın sağlanması, endüstriyel kalkınmanın yanı sıra kaynak yönetiminin doğru yapılarak katma değer kesintisiz üretilmesine olanak tanıyacaktır (Jouen ve diğerleri, 2010: 10, 12).

III. Dönem (2007-Günümüz) olarak adlandırılan dönemde Çevre Programlarına devam edilmiştir. Bu dönemde tüm AB girişimleri bir araya toplanarak kalkınmanın daha stratejik olmasına olanak tanınmıştır. Hem AB hem de üye aday ülkelerin her alanda eşit konuma gelmeleri adına bölgesel eksikliklerin tespit edilmesi ve fonlanarak buraların kalkındırılması hedeflerine hizmet eden çeşitli alt programlar içermektedir (İncekara ve Savrul, 2011: 409).

AB'nin bölgesel kalkınmasını gerçekleştirmesi, üye ülkeler ile aday ülkelerin pek çok açıdan benzer gelişmişlik düzeylerine erişimini sağlaması için kullandıkları araçlara da değinmek gereklidir. Bölgelerin sorunlarını anlamak ve onlara yerinde çözümler getirmek, maddi kaynaklara ihtiyaç duymak anlamına geldiğinden, çeşitli fonlar geliştirilmiştir. Bu fonların ilki Yapısal Fonlar'dır. AB'yi oluşturan bölgelerin potansiyellerini kullanabilmeleri için bu kaynakların tespit edilmesi ve çalıştırılarak sisteme katılması kalkınmanın temelini oluşturmaktadır. Bu sayede her bölge sosyal ve ekonomik açıdan güçlü olabilecek, bölgeler arasında ihtiyaç alışverişi sağlanarak refah ve standartlar bütüne yayılabilecektir. Bu sistemin kurulması için gereken mali ihtiyacın finanse edilmesi için kurulan fon sistemlerine genel olarak Yapısal Fonlar adı verilmektedir (Okur, 2017: 30).

Bir diğer fon sistemi de Avrupa Sosyal Fonudur. Avrupa Sosyal Fonu, 1958 yılında AT içinde çalışma koşullarını iyileştirmek ve işçiler arasında fırsat ayrımcılığının önüne geçerek her sektörde eşit çalışma koşulları oluşturmak ve

işçilerin daha iyi kazanmak için değil, becerilerine göre meslek seçerek kalkınmalarına katkı sağlanması amacı ile kurulmuştur. İnsanların yaşam standartlarının eşitlenmesi, topluluk ülkelerinin eşit biçimde kalkınması için önem taşıyacak, göçleri engelleyecek ve sektörlerin de eşit biçimde gelişmesine olanak tanıyacak önemli bir adım olarak görülmüştür (Can ve Akdenizli Kocagül, 2008: 10).

Uyum Fonu burada açıklanması gereken bir başka fon sistemidir. Uyum fonu, AB'ye üye olmak isteyen ülkelerin, sosyal ve ekonomik düzenlerini AB standartlarına ulaştırması amacını taşımaktadır. Yakınsamanın yanı sıra AB Uyum Fonunun kullanıldığı bölge ve ülkeler arasında rekabetin oluşmasını sağlamak da hedeflenmektedir. Uyum Fonu kullanılan bölgelerde sosyal imkanların da Avrupa'nın gelişmiş bölgelerine benzer hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Bu durum sosyal yaşam ve kültürel birliktelik de sağlanmasına olanak tanımaktadır. Bu fon sistemi alan yazınında "Avrupalılaştırmanın" en önemli aracı olarak yorumlanmaktadır (Çimen, 2012: 49).

Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ise ERDF olarak kısaltılmaktadır ve yine Avrupa Topluluğu'nun ilk fon sistemlerinden biridir ve AT'nin bölgesel kalkınma politikalarının oluşumunun temelini oluşturmaktadır (Kayasü ve Yaşar, 2006: 200). Bu fon ilk defa 1975 yılında kurulmuştur ve amacı AB'nin ortalama gelişmişlik düzeyinin altında kalan bölgelerin kalkınmasını sağlamaktır. Bu nedenle birliğin en önemli fonları arasında sayılmaktadır (Okur, 2017: 32).

Avrupa Tarımsal Garanti ve Yön Verme Fonu ise ortak tarım politikasının bir aracıdır. 1962 yılında kurulmuş olan bu fon tarımsal üretimin devam etmesi ve piyasasının sürekli hareketli kalması için oluşturulmuştur. Özellikle mesleki eğitim ve dezavantajlı kesimlerin kırsalda da kalkınmasının sağlanmasına hizmet etmektedir (Okur, 2017: 32).

Diğer Mali Araçların da açıklanması gerekmektedir. AB kalkınmayı çok yönlü bir olgu olarak ele almaktadır ve bu nedenle bölgesel kalkınma sistemine geçmiştir. Çünkü her bölgenin ihtiyacı, kaynağı ve potansiyeli farklıdır ve bunların tamamının

kalkınması için pek çok farklı koşula ve önceliğe sahip mali araçlara ihtiyaç vardır. Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı, Avrupa Yatırım Bankası Kaynakları, Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği ve Avrupa Birliği Bölgesel Girişimleri en önemli mali araçlar arasında sayılabilecektir (Koçak, 2011: 19).

Kalkınma politikaları dış ilişkilerin kurulmasının da kurallara bağlı olmasını gerekli hale getirmektedir. Dış ilişkiler, diğer ülkelerin de kalkınmalarına yardımcı olacak şekilde düzenlenmiştir. Bunun gerçekleşmesi için üye ülkelerin doğrudan AB'ye çeşitli yetkiler vermeleri ve bunun için bir hukuk sistemi oluşturmaları gerekmiştir.

1.3. AB'nin Dış İlişkileri, Hukuku ve Yetkileri

AB'nin dış ilişkilerinin kuvvetlenmesini sağlayan en önemli detay elbette bir araya gelen ülkelerin tüzel kişilik kazanmış olmasıdır. Özellikle Maastricht Antlaşması, AB'nin tüzel kişiliği konusunda düşündürmeye başlayan en önemli olaylardan biridir. Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden önceki dönemde 3. ülkeler, iki ulus üstü topluluk olan Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) ve Avrupa Topluluğu (AT) ile ikinci ve üçüncü sütunlarla birlikte şemsiye bir kavram olarak ortaya çıkan AB ile karşılaşmaktaydılar. Bu Antlaşma sonrasında üç sütunlu yapısı ile karmaşık bir hale gelen AB'de, yetkiler ve bu yetkilerin kim tarafından kullanıldığı, hangi konuların üye devletlerin ve hangi konuların Toplulukların yetkisine girdiği/gireceği tartışılmaya başlanmıştır (Büyüktanır, 2010: 88).

Aslında uzun süredir, AB'nin dış ilişkilerini yönetme konusunda ne tür haklarının olduğu, bu beceriye nasıl sahip olduğu ve dış ilişkileri yönetme konusunda hangi araçları kullandığı, hukuki düzenini nasıl kurduğu ve dış politikalarının gerçekten istikrarlı biçimde var olup olmadığı gibi sorular birer tartışma konusudur. Aksoy ve Uğur'un aktardığına göre (2016) pek çok araştırmacı ve siyasetçi, AB'nin kendi ekonomik çıkarlarına doğrudan ya da dolaylı olarak etki edebileceğini düşündüğü ülkelere yatırımlar yaptığı ve bu etkilerin boyutuna göre uluslararası politikalarına yeniden şekil verdiğini düşünmektedir. Bu noktada, AB'nin

uluslararası alanda nasıl güç elde ettiği ve bunu elde etmek için kullandığı güç araçlarının ne olduğu sorusuna yanıt vermek, diğer soruları göreceli de olsa yanıtlayabilmek adına önem taşımaktadır (Aksoy ve Uğur, 2016: 215).

Kuşkusuz günümüzde AB'nin, kendi bünyesinde olmayan ve özellikle gelişmekte olan ülkeler üzerinde bir yaptırım gücü mevcuttur. Uluslararası ilişkileri şekillendiren hukuki kurallara göre, ülkeler arasındaki ilişkiler, bir tarafın gücüne göre gerçekleşmektedir ve bu güç, “yumuşak” ya da “sert” olabilmektedir. Adından da anlaşılacağı üzere bir ülkenin ya da ülkelere üstü bir organizasyonun, diğer ülkeler üzerinde, zor kullanarak bir şeyi yaptırmasına sert güç; ikna edici yöntemleri kullanmasına ise yumuşak güç denilmektedir (Yılmaz ve Kılıçoğlu, 2017: 88). Bu noktada AB'nin, dış ilişkilerinin temelinde bulunan güç oluşturan uygulamalarına değinmek gerekmektedir:

Tablo 2. AB'nin Dış Politikasını Oluşturma Gücü ve Kullandığı Araçlar

Araçlar		
Sivil Güç	Askeri Güç	Normatif Güç
Ticaret, ortaklık ve işbirliği Antlaşmaları Adaylık Perspektifi İnsani Yardımlar Kalkınma Politikası ve Ekonomik Yardımlar Ekonomik yaptırımlar Askeri yaptırımlar	Polis ve askeri birliklerin eğitimi Hukuk devleti ve sivil yönetimin güçlendirme misyonları İzleme heyeti misyonları Barış koruma misyonları Tek taraflı askeri müdahale Askeri harcamalar Çatışmaların önlenmesi	Demokrasi İnsan hakları Azınlık hakları Diplomasi Sürdürülebilir kalkınma Çevre Enerji

Kaynak: Aksoy ve Uğur, 2016: 215.

AB, kuruluşu ile ters düşmemek adına, özellikle ticari çıkarı olan ülkeler ile yaptığı Antlaşmalarda daha çok yumuşak güç kullanmaktadır ve bunların en önemlileri ‘ticaret, ortaklık ve işbirliği Antlaşmaları’, ‘üyelik perspektifi’, ‘insani yardımlar’, ‘indirimler’ ve kota artışları’ şeklindedir. Bunlar, anlaşmaları

gerçekleştirirken AB'nin kullandığı ve en fazla etki gördüğü araçlar arasındadır. Kalkınma politikaları oluşturmak, ekonomik yardımlarda bulunmak ve ilgili ülke ile yaşadığı olumsuzluklar ya da ilgili ülkenin anlaşma şartlarına uymaması halinde ekonomik desteği kesmek, orta şiddetteki araçlardır ve daha az etkili oldukları görülmüştür. AB'nin, ülkeler ile uluslararası aktiviteler konusunda askeri güç kullandığı henüz görülmemiştir (Aksoy ve Uğur, 2016: 2015). Burada son olarak yetkilerin kapsamına, niteliğine ve mevcudiyetine açıklık getirmek yerinde olacaktır.

1.3.1. Dış yetki kapsamı

AB'nin özellikle Lizbon Antlaşması sonrasındaki yetkileri, münhasır yetkiler, paylaşılan yetkiler, destekleyici, koordine edici ve tamamlayıcı eylem alanları, ekonomi ve istihdam politikalarının koordinasyonu ile Ortak Dış ve Güvenlik Politikası olarak alt kategorilere ayrılmıştır.

İsimlerinden de belli olduğu üzere, AB kendi içinde yetkilerin (münhasır yetkiler- Gümrük Birliği, iç pazarı düzenleme, para birimi Euro olan ülkelerde para politikası yürütme gibi) yanı sıra uluslararası diğer otoriteler ile yetki paylaşımı (araştırma, teknolojik gelişme ve uzay alanlarında araştırmalar yapmak ve ortak projeler yürütmek gibi) ve iş bölümü gerçekleştirmektedir. Kendi başına yürüttüğü programlarda ise ilişkisi devam ettiği ülkeler ve bölgeler için düzenleyici, ekonomik ve sosyal gelişmeye olanak tanıyan, istihdam politikaları geliştiren ve güvenliği sağlayan politikalar yürütme yetkisine sahiptir (Baykal, 2013: 2).

1.3.2. Dış yetki niteliği

AB'nin uluslararası bir yetkisinin olması ve üye ülkelerin yerine uluslararası ticari Antlaşmalar yapması, uluslar üstü ve uluslararası bir otoritesinin olduğunu göstermektedir ve bir birliğin, uluslararası kişiliğinin olmasının temelinde iki özelliğin bulunması şarttır. Bunun birincisi, uluslararası hukuka göre hak ve yükümlülükler sahip olmak; bir diğeri ise bu hakları uluslararası düzeyde doğrudan koruyabilmektir.

Bu konuda yapılan araştırmalar, uluslararası Antlaşmalar ile kurulan bir organizasyonun, uluslar adına karar verebilmeleri için kendisini oluşturan üye devletlerden yeterli ölçüde ayrı ve sürekli bir iradeye sahip olması gerektiğini göstermiştir. Bu organizasyonu oluşturan devletler ortak bir karar ile kurdukları örgüte yetkiler vermektedirler ve yetkiler, kurucu ülkelerin verdikleri haklar ile sınırlıdır. AB de, kendisini oluşturan ülkelerin, kendileri adına, ticari faaliyetler için Antlaşmalar yapma hakkını bünyesinde barındıran, gerektiği hallerde komisyona bunu oylamaya sunan bir organizasyondur (Büyüktanır, 2010: 92).

AB Kuruluş Antlaşması, aslında onu var eden ülkelerin kendisine ne tür yetkiler tanıdığı konusunda yorum yapmaya yardımcı olmaktadır. Antlaşma, Avrupa halkları arasında hiç olmadığı kadar yakın temellerin oluşturulması, Avrupa'yı bölen engellerin ortadan kaldırılması amacıyla ortak hareket ederek ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmelerinin sağlanması, istikrarlı genişleme için dengeli ticaret ve adil rekabetin önündeki engellerin kaldırılması, Avrupa'daki bölgeler arası farklılıkların azaltılması sayesinde ülkelerin ekonomileri arasındaki birliğin güçlendirilmesi, ülkelerin kaynaklarının bir araya getirilmesi ile barışın korunması ve güçlendirilmesi" amacı ile AB'nin kurulmuş olduğunu belirtmektedir.

Anlaşmanın bu kadarı bile, AB'ye üye ülkeler adına uluslararası faaliyetleri yönlendirmek konusunda yetki verildiğinin bir kanıtıdır. AB; birden fazla ulus için, onları aynı anda etkileyecek kararlar almak konusunda çok geniş bir yetkiye sahip ilk organizasyondur. Bu yetki, onu kullanabilmek için büyük bir güç yelpazesini de beraberinde getirmektedir. AB, kendi kuruluş amacına uygun olmak koşulu ile, diğer ülkeler ile gerçekleştireceği münasebetlerini, kimi zaman yumuşak, kimi zaman sert yaptırımlar ile kendisi şekillendirmektedir (Yılmaz ve Kılıçoğlu, 2017: 84).

1.3.3. Dış yetkilerin mevcudiyeti

Dış yetkilerin mevcudiyeti açık dış yetkiler ve zımni dış yetkiler olmak üzere iki grupta incelenmelidir.

i. Açık dış yetkiler:

AB'yi kuran Antlaşmalar incelendiğinde Birliğin hangi alanlarda tasarrufta bulunabileceği ve bunların hangilerinin dış alanların konusu olacağı, dış alanlarda birliğe üye ülkelerin vermiş olduğu yetkilerin neler olduğu, yetkilerin hangi yöntemlerle kullanılacağı ve dış alanlar ile ilgili kararların nasıl alınacağı gibi konuların belirlenmiş olduğu görülecektir. Birliğin dış yetkilerine ilişkin araştırma yapıldığında, konunun öncelikle dış politikalar kapsamında ele alındığı fark edilecektir (Arsava, 1997: 126).

Dış politikalarda Birliğe verilen yetkiler, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası, Komşuluk Politikası, Ortak Ticaret Politikası (OTP), Kalkınma İşbirliği, 3. Ülkelerle Ekonomik, Finansal ve Teknik İşbirliği ile İnsani yardım eksenindedir. Birliğin OGDG alanındaki yetkisi, (ortak bir savunmaya dönüşebilecek ortak bir savunma politikasının aşamalı olarak belirlenmesi de dahil), dış politikanın bütün alanlarını ve Birliğin güvenliğine ilişkin tüm meseleleri kapsamaktadır. Bu genel yetki, OGDG kapsamındaki alanlarda Birliğin karar alma ve bir veya daha çok devletle ya da uluslararası örgütlerle anlaşmalar yapma yetkisi olmak üzere, iki özel yetkiyi içermektedir. Diğer dış politikalardan farklı olarak, OGDG için kendine özgü usul ve kurallar öngörülmüştür (Begaj, 2016 a: 24).

OGDG'nin en önemli noktalarından biri de AB'ye AB dışında askeri ve siyasi güç ve yetki veren Ortak Güvenlik ve Savunma politikası (OGSP)'dir. Birleşmiş Milletler'in kurallarına aykırı olmayacak şekilde AB, OGSP ile barışı sağlamak, çatışmaları önlemek ve uluslararası güvenliğe katkı sağlamak için müdahalelerde bulunabilecektir. Bu durum AB'ye çatışmalar olduğu için uzlaşmacı olmak, bölgeye ekonomik yardım yapmak, yardımları kesmek, ambargo uygulamak ve hatta askeri destek vermek gibi yetkileri getirmektedir (ABA 42. Madde).

AB'nin dış yetkilerinin içinde yer alan bir diğer unsur komşulardır. Komşuluk politikası ile AB, çevresindeki ülkeler ile imtiyazlara sahip ticari ve ekonomik ilişkiler kurabilmektedir. Komşular ile bu bağlamda AB'ye üyelik hazırlığına dair

özel programlar da oluşturulabilmektedir (ABA 8. Madde). Üyelik sözü edilmişken, ülkelerin üyeliği için (ABA 49. Madde) ya da insan haklarına taraf olmaları için (ABA 6. Madde) yapılabilecek Antlaşmalar konusunda da üye ülkelerin AB'ye doğrudan yetki verdiğini belirtmek lazımdır.

Elbette bu noktada AB'nin ticaret politikasına da çok kısa değinmek gerekir çünkü dış yetkilerin önemli bir bölümünü de ortak ticaret politikaları oluşturmaktadır. Bu politikalar AB dışındaki ülkeler ile yapılacak olan ticarete ilişkin düzenlemelerin nasıl şekilleneceğine yön vermektedir. Ayrıca kalkınma işbirliği konusunda da üye devletler AB'ye yetki vermişlerdir. 3. Ülkelerle Ekonomik, Finansal ve Teknik İşbirliği ve İnsani Yardım politikaları çerçevesinde birlik diğer ülkeler ile görüşebilmekte ve ortak adımlar atabilmektedir. Birliğin 3. ülke ya da uluslararası örgütlerle, yoksulluğun azaltılması ve uzun vadede ortadan kaldırılması için katkı sağlayan her türlü anlaşmaları, ekonomik, mali ve teknik konularda işbirliği hükümleri içeren anlaşmaları, insani yardım alanındaki operasyonlarla ilgili anlaşmaları akdetme yetisi mevcuttur (Begaj, 2016a: 24-25). Bu noktada, Birliğin gerekli gördüğü hallerde dış ülke devletlerine kısa yaptırımlar uygulamasına da olanak tanıyan yetkilerinin olduğunu söylemek de oldukça önemlidir (ABIHA, 4. Bölüm).

Son olarak Birlikle ilgili olarak ABIHA'nın en önemli maddelerinden birine de yer vermek lazımdır. 216. Maddeye göre, "Birlik, Antlaşmalarda öngörüldüğünde veya bir anlaşmanın akdedilmesi, Birliğin politikaları çerçevesinde, Antlaşmalarda belirlenen hedeflerden birine, ulaşılması için gerekli olduğunda veya Birliğin hukuken bağlayıcı bir tasarrufunda, öngörüldüğünde veya Birliğin ortak kurallarını etkileme ya da kapsamlarını değiştirme ihtimali taşıdığıında, bir veya daha çok 3. ülkeyle ya da uluslararası örgütle, Birlik kurumları ve üye devletler için anlaşmalar akdedebilir" (Begaj 2016a: 26).

ii. Zımni dış yetkiler:

AB'nin kurulduğu yıllarda oluşturulan Antlaşmalar (kurucu Antlaşmanın il halleri) dış yetki konusunda yeterince detaya sahip olmamış, bu durum hem AB üyesi ülkelere hem de diğer ülkelere AB'nin uluslararası alanda yeterince güçlü bir aktör olabileceğini düşündürmemiştir. 1970 ve sonrasında dış yetkilere ilişkin yetki yetersizlikleri giderilmeye başlanmıştır (Zararsız, TY: 228).

Divanın, Birliğin zımnı dış yetkisini belirleyen çeşitli kararlar verirken bazen önceden bu konuda esas aldığı kriterlere belli unsurlar eklediği, bazen bu kriterleri farklı bir şekilde yorumladığı ya da bazen farklı kriterler getirdiği gözükmektedir. Zımnı yetkilere bir örnek olarak 1971 yılında alınan ERTA kararı gösterilebilecektir. ERTA, AB'nin iç düzenlemesi ile ilgili bir konunun benzer şekilde dış ilişkiler kapsamında da kullanılabilirliğini kanıtlamıştır. "ERTA davası Komisyonun 19 Mayıs 1970 tarihli, Karayoluyla Uluslararası Taşıma Yapan Taşıt Mürettebatının Çalışmasına İlişkin Avrupa Anlaşmasının (ERTA) üye devletler tarafından müzakere ve kabulüne ilişkin 20 Mart 1970 tarihinde başlatılan Konsey işlemlerinin iptali istemiyle açılmış; davada Komisyonun görüşü AET Antlaşmasında (75. maddesi) belirtilen Topluluğun ortak taşımacılık politikasının uygulanması ile ilgili yetkilerin, sadece Topluluk içi konularda değil, Topluluğun 3. devletlerle olan ilişkilerinde de uygulanabileceği yönünde olmuştur" (Begaj, 2016a: 28). ERTA topluluğun yetkilerinin yorumlanması örneğidir. Aynı zamanda topluluğun –gerekli gördüğü hallerde- kendi yetkilerini kolaylıkla genişletebildiğini de göstermektedir (Baykal, 2004: 125).

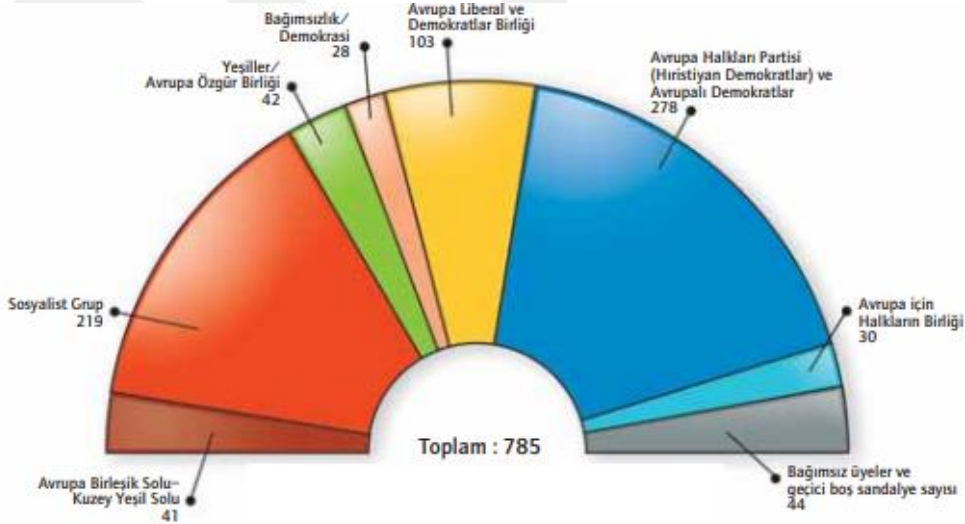
1.4. AB ve Dış Ticaret

AB, hem kendi standartlarını korumak için ihtiyaçlarını karşılamak hem de ekonomik gücünü elinde tutmak ve hatta arttırmak için kendi içinde ticari anlaşmalar yapmanın yanı sıra, dünyanın çeşitli yerlerinde ticari faaliyetler yürütebilmek adına anahtar role sahip anlaşmalar da gerçekleştirmektedir. Özellikle görece ekonomik zayıflıklar, gelişmekte olan ülkeleri, AB'nin en önemli ticari partnerleri haline getirmiştir. Akdeniz ülkeleri, AB'nin ihtiyaç karşılama konusunda kilit role sahip ülkelerdir.

1995 Barselona Deklarasyonu; AB ile Akdeniz Ülkeleri arasındaki ticari faaliyetleri kolaylaştırmıştır ve burada AB ve 11 Akdeniz ülkesi 2010 yılına kadar EuroMed serbest ticaret alanını oluşturma kararı almışlardır. Bu süreç AB ile gelişmekte olan ilgili ülkeleri birbirine ekonomik bir dayanışma içine almıştır. Bu program, gelişmekte olan ülkelerin ticari faaliyetler gerçekleştirirken uygulamaları gereken prosedürlerin hafiflemesine olanak tanımıştır (Yılmaz, 2008: 21).

Bu gelişmenin neticesinde özellikle AB, dış ticaret için ülkeler ya da bölgeler özelinde anlaşmalar yapmanın avantajlarını görmüştür ve özellikle Ortak Ticaret Politikası, ticari faaliyetler için AB dışı ülkeler ile pek çok kolaylık sağlamak için verilen kararlar arasında en önemlilerinden biridir (Alacahan ve Akarsu, TY: 26).

AB demokratik biçimde karar almakta, yetkilerini ve kararlarını da oy sayısına göre belirlemektedir. Ülkelerin yönetimlerine ve oy sayılarına göre siyasi görüşlerin oranları aşağıdaki grafikte verilmiştir. Ancak hangi siyasi düşünce olursa olsun, tam demokratik bir sistem oluşturulmuştur (Fontaine, 2006: 19).

Grafik 1. AP Üye Sayısı ve Parti Görüşlerinin Dağılımı

Kaynak: Fontaine, 2006: 19

Elbette bu durum ortak bir ticaret politikasının oluşturulması ve bunun başarılı olması sonucuna giden en önemli unsurdur. Dış ticaretinin dünyadaki yeri de başarının en önemli göstergesidir. Öyle ki başarılı dış politika becerisi sayesinde AB üye olan ve üyelik sürecindeki ülkelerin dışında kalan ülkelere de yardımlarda bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, coğrafi olarak yakın olmayan ancak ekonomik ve demokratik gücü bulunan ülkelerle de iş birlikleri yapılmaktadır. Bu sayede AB hem kendi pazarını hareketlendirmekte ve halkının ihtiyaçlarını karşılamakta hem de ekonomik kalkınmasına devam etmektedir.

1.4.1. AB'nin dünya dış ticaretindeki yeri

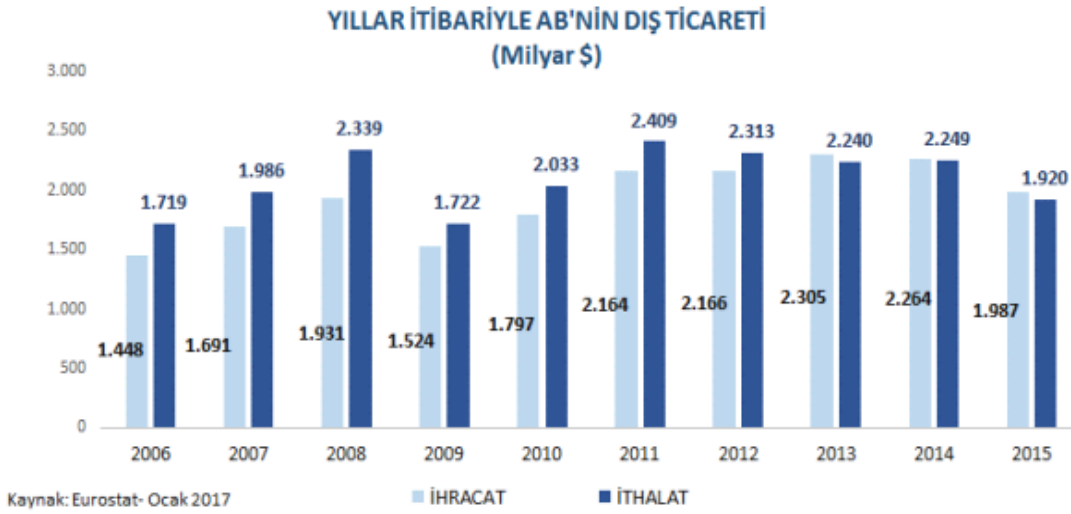
AB'nin dış ticaret konusunda ne tür bir otoriteye ve öneme sahip olduğunun anlaşılabilmesi için, öncelikle onun insan hakları konusundaki dış yetkisini irdelemek gerekmektedir. Bunun nedeni, ticari faaliyetlerin, anlaşmaların ve kalkınma planlarının temelinde insan haklarının varlığıdır. AB'nin uluslararası kalkınma politikalarının da başlangıcı insan hakları ve eşitliktir. AB, her insanın dünya üzerinde eşit standartlara sahip olması ve bulunduğu yerde mutlu ve huzurlu olması amacına hizmet ettiğini her ortamda dile getirmektedir.

AB, kurulduktan sonra bir komisyon görevlendirmiştir ve bu komisyonun çeşitli anlaşmaları gerçekleştirmek ve yürütmek konusunda yetkileri mevcuttur. Komisyon, çeşitli alt birimler kurarak kurumsal bir çalışma ortamı da düzenleyebilmektedir. İnsan Hakları, dış ilişkiler ve AB arasında bir bağ mevcuttur.

AB Komisyonunun dış yetkisi, Birliğin 3. ülkelerle veya uluslararası örgütlerle anlaşma görüşmelerinde bulunmak ve anlaşmalar akdetmek ve bunun yanı sıra, Birliğin ve üye devletlerin 3. ülkeler veya uluslararası örgütlerle ilişkilerini düzenleyen her türlü tasarruflarda bulunmak konularında sahip olduğu yetkidir. Bu dış yetki, insan hakları temelinde dış ülkelerin çeşitli standartlara sahip olması yönünde de uğraşlar vermekte ve dış ticaret ile politikalar belirlenirken, insan

haklarının korunması için araçlar kullanmaktadır. AB, çeşitli ilişkiler içinde olduğu ülkelerden, bu ilişkileri devam ettirmek için, insan haklarına yönelik genel kurallara uyulmasını istemektedir. Bunun için diyalog, aktif destek, gizli baskılar, hükümet dışı örgütlerle görüşme ve yardımları kesme araçlarından gerekli olanı kullanmaktadır (Aggermann, 2011: 97 – 98).

AB'nin en önemli gücü elbette ekonomik bağımsızlığından gelmektedir. Bir birlik söz konusu olmasa, ülkeler, Avrupa'da yer alan herhangi bir ülke ile anlaşmazlığa düşerek onunla ticari ilişkileri kesebilecek gücü kendinde bulacaktır. Ancak ortak kararlar doğrultusunda ticaret yapan pek çok ülkenin bir arada olması, başka ülkelerin, anlaşmazlık halinde dev bir pazarı kaybetmesi anlamına gelecektir. Bu gücün, geldiği nokta, ortak hareketin sağladığı coğrafi genişlik ve maddi imkanlardır demek yanlış olmayacaktır.

Grafik 2. Avrupa Birliği'nin Dış Ticareti

Kaynak: İTKİB, 2017: 2017.

Grafik 2'deki veriler incelendiğinde, yukarıdaki varsayımın doğru olduğu ortaya çıkacaktır. AB üye sayısı, nüfus ya da ekonomik gücü arttıkça, dış ticaret potansiyeli de artış gösterecektir. Ancak grafikte dikkat çeken bir önemli detay daha

vardır. 2006-2012 yılları arasında ihracat rakamları genellikle ithalattan daha düşük olmasına karşın sürekli artış göstermiş, ithalat rakamları ise düşüşe geçmeye başlamıştır. Küresel ekonomik krizin olduğu 2008-2009 yılları hariç, AB'nin kendi kendisini kalkındırarak ihtiyacından fazlasını üretmeye başladığını düşünmek yanlış olmayacaktır. Ayrıca bu durum AB'nin uluslararası kalkınma politikaları ile desteklenen ülkelerin alım gücünü de arttırmış olabilir.

Her iki durumda da AB ekonomik açıdan kazançlı çıkmıştır. İTKİB verilerine göre, AB'nin son 10 yıllık dış ticaretine bakıldığında, 2006 - 2015 yılları arası toplam ihracatının % 37 artarak, 2015 yılında yaklaşık 2 trilyon dolara vardığı görülecektir. AB'nin 2015 yılı dış ticaret fazlası yaklaşık 67 milyar dolar değerindedir (İTKİB, 2017: 2). Bu durum AB'nin iç ve dış kalkınma politikalarının ekonomik açıdan olumlu etkileri olduğunun kanıtı niteliğindedir.

1.4.2. AB ortak ticaret politikası

AB Ortak Ticaret Politikasının dayanağı 1958 yılında imzalanmış olan Roma Antlaşması'dır (Yılmaz, 2008: 37). Ortak Ticaret Antlaşması, AB'nin bütünleşme sürecinin en önemli ticari prosedürleri arasında yer almaktadır ve iç pazar hedefi doğrultusunda üye ülkelerin dış ticaret politikalarını ortak kurallar çerçevesinde belirlemesiyle oluşmuş düzenlemeler bütünü olarak özetlenebilecektir. (Doğan, 2010: 2).

Ortak ticaret politikası, iç ve dış düzenlemelerden oluşmaktadır ve aslında iç ve dış politikaların birbirlerini tamamlamasına fayda sağlamaktadır. Ortak Ticaret Antlaşması, hukuki olarak Avrupa Topluluğu'nu kuran Antlaşmaların 23. Maddesine dayanmaktadır. Bu madde, topluluk ülkelerinin birbirleri ile ticari faaliyetler gerçekleştirmek için kolaylıklar sağlayacaklarını, hatta gümrük vergileri konusunda istisnalar yapabileceğini belirtmektedir. Bu madde ayrıca topluluğu oluşturan ülkelerin, dışarıda kalan ülkeler ile ticari işlemler yaparken ortak bir politika belirleyeceklerini de göstermektedir (Doğan, 2010: 2-3).

133. Madde’de, ortak ticaret politikası hakkında detaylar vermektedir. Bu maddeye bakıldığında, AB’ye üye olan ülkelerin, gümrük birliği, ithalat ve ihracat esnasında alınacak/ödenen harç ve vergiler, masraflar ile ilgili de ortak ticaret politikaları uyguladıkları görülecektir. Buna ortak gümrük tarifesi adı verilmektedir. Bu ülkeler, tarife ve/veya herhangi bir konudaki değişiklikler konusunda da AB’yi tam yetkili kılmıştır ve değişimlere uymaktadırlar. AB, ticari konularda, üye olan ülkelerin birbirlerinden farklı hareket etmelerini önlemek amacıyla taşımaktadır. Bu sayede tam bir ekonomik entegrasyon sağlamak mümkün olabilecektir. Anlaşmalar AB dışında kalan ülkeler ile zaman zaman yenilenebilmekte, değişebilmekte ya da iptal edilebilmektedir. Bu tür bir durum karşısında, ilgili 3. ülke ile yapılan ticari faaliyetlerde, alınan kararlara tüm AB üyesi ülkeler uymak zorundadırlar (İKV, 2010).

Ortak ticaret politikasını yalnızca gümrük birliği ve ortak gümrük tarifesi olarak nitelendirmek, anlamını daraltmak olacaktır. Ortak ticaret politikasının benzersiz olmasını sağlayan diğer araçları da açıklamak gerekmektedir. İthalatta Ortak Kurallar burada açıklanması gereken ilk araçtır. AB’nin içinde yer alan ülkelerin ithalat konusunda özgürlükleri mevcuttur ancak gerekli hallerde uluslararası ticari faaliyetleri denetlemek, gözetlemek ya da müdahale etmek, AB’nin yetkisi altındadır. AB, üyesi olan ülkeyi çeşitli konularda koruma altına alabilme hakkına sahiptir. AB, Tek Pazar’dır ve bunu değiştirecek faaliyetler için çeşitli önlemler belirlenmiştir. Bu önlemler, *Uruguay Round* çerçevesinde Koruma Önlemleri Antlaşması ile güvence altına alınmıştır ve konuya ilişkin Konsey Yönetmelikleri oluşturulmuştur. Çeşitli ülkelere kota uygulamak (3285/94 Sayılı Konsey Yönetmeliği) ya da bazı ürünlerin ithal edilmesini gözetim altına almak gibi kurallar (519/94 Sayılı Konsey Yönetmeliği) ilgili yönetmeliklerde belirlenmiştir (Doğan, 2010: 3).

Dampingli İthalata Karşı Korunma da bir başka önemli araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Çok düşük fiyatlar ile ithalat yapılması halinde, ülke içindeki üreticilerin varlıkları tehlikeye girecektir. Bu tarz bir durumun söz konusu olmaması

için AB ülkelerinin yaptıkları ithalat faaliyetlerinde, fiyatlar kontrol altında tutulmakta, gerekli hallerde duruma müdahale edilmektedir. Şayet dumping söz konusu ilse, geçici vergi uygulamaları ya da kesin vergi getirme gibi çözüm yollarına gitmek mümkündür. 384/96 sayılı Konsey kararı, buna ilişkin düzenlemeleri içermektedir (Gültekin, 2010: 12).

Sübvansiyonlu İthalata Karşı Korunma da bir diğer önemli araçtır. Kimi zaman, bazı ülkelerde sübvansiyonlar ile dumping etkisi yaratabilecek düzeyde ucuz fiyatlar ile ürün üretilmekte ve bunlar uluslararası satışa çıkabilmektedir. Böyle bir durumda, AB, yine iç üreticilerini korumak için, ithalat esnasında ek vergi uygulamaları koyabilmektedir. AB içinde bu uygulamalar 2026/97 sayılı Konsey kararına göre (Doğan, 2010: 4) Türkiye’de ise 3577 sayılı Kanuna göre düzenlenmektedir (Hacıköylü, 2014: 24).

Miktar Kısıtlamalarının Yönetimi ise kota olarak da adlandırılabilir ve buna ilişkin düzenlemeler 520/94 sayılı Konsey Kararı’na göre yapılmaktadır. Ayrıca kota miktarının belirlenebilmesi için de Komisyon’un 738/94 sayılı Uygulama Yönetmeliği devreye sokulmaktadır. Miktar kısıtlamaları, bir ürünün fazlaca alınarak iç piyasadaki dengeleri bozmasına ilişkin bir çeşit önlemdir (Doğan, 2010: 4).

Haksız Ticari Uygulamalara Karşı Topluluk Haklarının Korunması konusunda da çeşitli kurallar mevcuttur. Aslında AB’nin diğer ülkeler üzerindeki gücünü gösteren en önemli uygulamaları, haksız ticari faaliyetlere yaptığı müdahaleleridir. AB’ye üye olmayan iki ülkenin birbiri ile yaptığı anlaşmalar ile kendi içlerinde uyguladıkları kolaylıklar, AB üretici ve satıcılarının ekonomilerine zarar veren boyutlara ulaşabilme ihtimalini taşımaktadır. İşte böyle bir risk karşısında AB Dünya Ticaret Örgütü’nün de etkisi ile ilgili ticari faaliyeti gözlemleyebilmekte ve bu faaliyet üzerinde çeşitli yaptırımlar gerçekleştirebilmektedir. Bu sayede küresel ekonomik aktivite dengesini koruduğu savunulmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2016).

Bu noktada bazı yorumlara ihtiyaç vardır. İki ülke, karşılıklı olarak kolaylıklar yapma konusunda uzlaşmaya varmaları halinde, AB'ye sattıkları veya buradan satın aldıkları mal ya da hizmetlerin oranları düşebilecektir. Bu durum AB'nin tedarikçisini veya pazarını kaybetmesi riskini taşımaktadır ve her iki türlü de AB bundan ekonomik zarar görecektir. Böyle bir durumda, AB uluslararası gücünü kullanarak ülkeleri ilgili ticari anlaşmayı değiştirmeye zorlayabilmektedir. Bunu yapma becerisi, AB'nin gücünü de kanıtlar niteliktedir. Etik olup olmaması ise ayrı bir tartışma konusudur demek yanlış olmayacaktır.

İhracatta Ortak Kurallara da değinmekte fayda vardır. 2603/69 Sayılı Konsey kararı aslında ülkeleri ihracat konusunda serbest bırakmaktadır. Ancak aynı karar, çeşitli sınırlılıklar olduğunu da baştan belirtmektedir. Bu sınırlılıklar, temel maddelerin üretimini kısıtlayabilecek orandaki ihracata yöneliktir (Doğan, 2010: 5).

AB gibi dev bir organizasyonun dış ticarete ilişkin düzenlemeleri elbette yukarıda maddelendirilmiş kurallar ile sınırlı değildir. İthalatı düzenleyen diğer engelleri de bu noktada açıklamak gerekmektedir.

Dış ticarete ilişkin engeller genellikle sağlık, güvenlik ya da çevreye ilişkin zarar verme ihtimali bulunan durumlara yöneliktir. Örneğin AB'de yer alan hiçbir ülke hormonlu et satın alımı gerçekleştiremez. Kimi gelişmekte olan ülkeler, daha fazla ekonomik çıkar elde etmek için tarım ya da hayvan ürünlerinde bazı etik dışı faaliyetler gerçekleştirme ihtimali taşımaktadırlar. Bu noktada AB'nin kaliteye ilişkin oluşturduğu standartlar devreye girmektedir. AB, kısıtlamalarını Dünya Ticaret Örgütü'nün de kurallarına uygun olacak şekilde yapmakta; ülkelere, dışarıdan satın alacakları ürünlere ilişkin belgeler ve sertifikalar istemeleri gerektiği konusunda uyarmaktadır. Standartlara ilişkin kurallar ve standartlara uygunluğu belirten sertifikaları alma şartları, günün koşullarına göre sıklıkla güncellenmektedir (Brühlhart ve Matthews, 2007: 921-924).

Tüm bu kuralların, küresel ekonomik iş birlikleri ile ticarete yön verdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. AB, açık ve liberal ticaret politikalarına sahip

olduğunu savunmaktadır. Elbette ortak ticaret politikaları, AB'nin daha kaliteli, kolay ve fazla ticaret yapmasına olanak tanımakta; AB dışındaki ülkeleri de kurallara uymak zorunda bırakmaktadır.

1.4.3. Kalkınma ve insani yardım

Ülkelerin kalkınmamaları, onların vatandaşlarının diğer ülkelere oranla çok daha düşük standartlara sahip olmaları anlamına gelmektedir ki bu da sağlık ve hatta yaşam kayıplarına neden olabilecek bir durumdur. AB, ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmalarının yanı sıra, insani yardımlara da küresel düzeydeki en büyük bağışçıdır. AB'yi kuran anlaşmalar, insani yardım ve kalkınma konusunda net bilgileri vermektedir. AB başta kendi üye ülkeleri olmak üzere, diğer ülkelerde tarım, bütçe, rekabet, tüketim ve tüketici, iç pazar, bilgi toplumu, gıda güvenliği, dış güvenlik, yolsuzlukla mücadele, eğitim, istihdam, enerji, genişleme, girişimcilik gibi konuları desteklemektedir (İktisadi Kalkınma Vakfı, TY: 10).

AB, insani yardım ve kalkınma desteklerinin temeline insan haklarını koymuştur. Birlik, hedeflerini İnsan hayatını kurtarmak, insanların acı çekmesini önlemek ve acılarını hafifletmek, insan onurunu korumak için acil durumlarda ihtiyaca dayalı olarak yardım sağlamak olarak açıklamaktadır. Ayrıca, her türlü acil durum için hazır bir yardım sistemi buldurmak, AB içinde ya da dışında ortaya çıkan olumsuzluklara erken müdahale etmek ve olabildiğinde çok insanın iyi yaşamasını sağlamak da amaçlar arasındadır.

AB; yaptığı çeşitli anlaşmalarda, zaman zaman, insani krizlerde askeri unsurların istisnaen ve ilgili rehber ilkelere uygun olarak kullanılacağını açıkça belirtmektedir. Yine, ülkelere yardım etme konusunda, üye ülkelerin hangi standartlara uygun şekilde çalışması gerektiği de belirlenmektedir. AB, ortak ilkeler ve iyi uygulamalar adı altında; üye ülkelerin, yardımlar gerçekleştirirken uluslararası insani yardım, insan hakları ve mülteciler hukuku; bağışçı iyi uygulama ilkelerine uymaları gerektiğini kesin biçimde ifade etmektedir (Avrupa Komisyonu, 2014). AB'nin insani yardım ilkelerini ise şu şekilde özetlemek mümkündür:

Tablo 3. AB İnsani Yardım İlkeleri

Bağısızlık	İnsancılık	Bağımsızlık	Tarafsızlık
İnsani yardım, silahlı çatışma veya sair ihtilafın hiçbir tarafını kayırmamalıdır	Nerede olursa olsun, insanların çektiği acılar hafifletilmeli, özellikle en kırılgan durumda olanlara özen gösterilmelidir.	İnsani yardım hedefleri, her türlü siyasi, ekonomik, askeri veya sair hedeften ayrı tutulmalıdır. İnsani yardımın yegane amacı, insani krizlerde insanların acı çekmesini önlemek ve azaltmak olmalıdır.	İnsani yardım, etkilenen nüfuslar arasında veya içinde hiçbir ayırım yapmaksızın, salt ihtiyaçlar temelinde sağlanmalıdır.

Kaynak: Avrupa Komisyonu, 2014.

İnsan hakları, elbette yalnızca insan olmaktan dolayı elde edilmiş doğal haklardır. Ancak insanın sağlıklı olması ve yaşam standartlarını yükseltebilmesi, onun üretken olabilmesi ve kendisini ülkesine ait hissedebilmesi için çok önemlidir. Teknolojinin gelişmesi, insanların diğer insanlardan kolayca haberdar olmasına yardımcı olmaktadır ve gelişmiş ülkeler, geri kalmış ya da gelişmekte olan ülkelere gelecek insanların yaratacakları etkileri bilmektedirler.

AB'nin insani yardımları, insan haklarını korumaya ve yaşatmaya yardımcı olurken diğer yandan tüm coğrafyalarda standart yaşam olmasının ve üretimin devam etmesinin anahtarları arasındadır. Kalkınma ve insani yardımlar, insanların yaşam koşullarını iyileştirirken diğer taraftan da onların üreterek dünyanın geri kalanı ile ticari etkileşimlerin olmasına destek sağlamaktadır.

1.4.4. Kalkınma İşbirliği ve ACP ülkeleri: Lomé 'dan Cotonou ya

Afrika, Karayipler ve Pasifik ülkeleri (ACP- APEC) AB'yi oluşturan ülkelerin genellikle sömürge olarak yıllar boyu kullandıkları ülkelerdir. Sonrasında bu ülkeler ile bağları güçlendirmek ve oradaki insanların yaşam standartlarını geliştirmek amacı ile 1989 yılında APEC (ACP) kurulmuştur. APEC oluşumunda 21 üye ülke bulunmaktadır (Başar, 2006).

Bu noktada sürecin kısa bir tarihçesinin verilmesi, yeni ekonomik düzenin temelini anlamak adına oldukça yararlıdır. Bu yeni dönemi başlatan ana olay II. Dünya Savaşı'dır. Savaş süreci ve sonrası ile birden bire tüm dünyayı etkisi altına alan ekonomik krizler, ülkelere ekonomilerinin birbirlerine ne kadar bağlı olduğunu kanıtlamış ve onları zorunlu bir işbirliği sürecine sokmuştur. Ancak genel olarak Afrika ülkelerinin beklentileri ve vatandaşlarının yaşam koşulları unutulmuştur. Bu durum 3.dünya ülkesi adı verilen az gelişmiş ülkelerin ortak hareket etmelerine ve istekleri konusunda daha fazla ses çıkaran bir yapıya bürünmelerine neden olmuş ve gelişmiş ülkelerin dikkatlerini kendilerine çekmeye başlamışlardır. 1970'lere gelindiğinde, gelişmiş ülkelerin vatandaşlarının da konuya olan ilgileri artış göstermiş, toplumsal bir yardım isteği hissedilir olmuştur (Güven, 2007: 11-12).

Küresel bilinçlenme ve AB ülkelerinin ekonomik kalkınmalarına devam etmeleri için diğer ülkelere de ihtiyaçlarının olduğunu anlaması ile devletlere insani haklar konusunda halkın yaptığı baskıların neticesinde sömürgecilik anlayışı yerini ortaklık ve dayanışma anlayışına bırakmıştır. Roma Antlaşması* , ülkelerin Avrupa Topluluğu dışındaki ülkeler ile ticari ilişkilere ilişkin hükümler de içermektedir. Buna "Deniz aşırı ülkelerin ortaklığı" adı verilmiştir. Roma Antlaşması Dördüncü Bölüm Madde 131,

"Ortaklığın amacı, yurt ve ülkelerde ekonomik ve sosyal gelişmenin gerçekleştirilmesi ve bunlarla Topluluğun bütünü arasında sıkı ilişkiler kurulmasıdır. İşbu maddenin başlangıç kısmında belirtilen ülkelere uygun bir biçimde

---

* Roma Antlaşması'nda APEC ile ilişkili maddeler ve açıklamaları EK-1'de verilmiştir.

ortaklık, öncelikle bu yurt ve ülkelerde oturanların çıkarlarını ve refahını, onların beledikleri ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmeye onları götüreceğ şekilde desteklemelidir.” demektir (Güven, 2007: 30):

Bu sayede Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği kurulmuştur. Bu ülkelerin nüfusları dünya nüfusunun yüzde 40’ını oluşturmaktadır ve dev bir iş gücü ve hammadde bölgesidir. Bu nedenle ülkeler arasında ekonomik işbirliği tüm dünyanın kalkınması için hayati önem taşımaktadır (Başar, 2006).

Avrupa Topluluğu ile Afrika ülkeleri arasında yıllar süren sömürgecilik anlayışının ardından hem bu coğrafyanın ülkeleri arasında hem de AT’nin bu ülkeler ile ekonomik ilişkilerinin kalkındırılması adına Yaoundé Konvansiyonu oluşturulmuştur. Bu sayede AT ve Afrika ülkeleri arasındaki ekonomik ve diğer ilişkilerin nasıl yürütüleceğine dair kurallar ve planlamalar oluşturulmuş ve resmileştirilmiştir. Bu Konvansiyon ile 1963 yılında ortaklık bağları oluşturulmuştur (Gruhn, 1976: 244).

Konvansiyonun temelinde Topluluk ve 18 Afrika ülkesi arasındaki işbirlikleri ile ekonomik, sosyal, kültürel kalkınmaları amacı mevcuttur. Bu Konvansiyon, Roma Antlaşmasının denizaşırı ülkeler ile ilgili kısımlarının hayata geçirilmiş halidir (Laaksonen ve ark., TY: 6). Yaoundé Konvansiyonu AT’nin Afrika ülkelerini resmi olarak tanıdığına da göstergesidir demek yanlış olmayacaktır.

Tablo 4. I. Yaoundé Konvansiyonu Özeti (1964-1969)

Aracın adı	Antlaşma tarafları	Belirtilen amaçlar	Temel ilkeler	Temel işbirliği alanları	İşbirliğin temel araçları
AT ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki konvansiyon	6 AT ülkesi ile 18 Afrika ülkesi (Afrika Devletleri ve Madagaskar)	Tarafların ekonomik, sosyal, kültürel kalkınmalarının sağlanması, ortaklık devletlerinin endüstrileşmesinin teşvik edilmesi ve ekonomilerinin çeşitlendirilmesi	Ayrımcı olmayan muamele ve karşılıklılık, ortaklıkta eşitlik	Ticarete ek olarak bireyler ve şirketlerin yerleşme hakkı	6AT ülkesi ve her bir ortak ile oluşturulan 18 serbest ticaret alanı

Kaynak: Güven, 2007: 42.

1969 yılında I. Yaoundé Konvansiyonu'nun süresi dolmuş, aynı yıl II.si imzalanmıştır. I.sinde daha çekimsiz kalan Afrika ülkeleri, II. Konvansiyonda daha baskın bir tutum sergilemişlerdir. Bu konvansiyonun özeti aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 5. II. Yaoundé Konvansiyonu Özeti (1969-1975)

Aracın Adı	Antlaşma Tarafları	Belirtilen Amaçlar	Temel İlkeler	Temel İşbirliği Alanları	İşbirliğinin Temel Araçları
AT ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki konvansiyon	6 AT ülkesi ile 18 Afrika ülkesi (Afrika Devletleri ve Madagaskar)	Ortaklık devletlerinin endüstrileşmesinin teşvik edilmesi ve ekonomilerinin çeşitlendirilmesi, ekonomik işbirliği	Ayrımcı olmayan muamele ve karşılıklılık, ortaklıkta eşitlik	Ticarete ek olarak bireyler ve şirketlerin yerleşme hakkı	6 AT ülkesi ve her bir ortak ile oluşturulan 18 serbest ticaret alanı

Kaynak: Güven, 2007: 46

Bu konvansiyon, ülkelerin sosyal, ekonomik ve politik açıdan gelişmesini hedeflemiş ve her ülkenin bunun için eşit çaba harcaması gerektiği konusunda fikir birliği oluşturmuştur. II. Yaoundé Konvansiyonu Afrika ülkelerinin de AT'nin de çözüm ortaklığına devam etme isteğini ortaya koymaktadır (Dmidov, 2009: 9).

Yaoundé Konvansiyonları, diğer dünya ülkelerinden sömürgeciliğin devamına benzetilmiş ve AT'nin sömürgecilik için kılıf oluşturduğu yönünde eleştiriler artmıştır. Bu nedenle II. Yaoundé Konvansiyonu'nun ardından bir yenileme yapılmamış ve Lomé süreci başlamıştır. Lomé'nin başlatılmasının bir diğer nedeni de Birleşik Krallığın o dönemlerde AT'ye katılmak üzere çalışmalara başlamış olması Yaoundé Konvansiyonları'nın şartlarının yerine getirilmesi konusunda çeşitli gecikmelere neden olmuş bu durum eleştirilerin de dozunu arttırmıştır (Lister, 1988: 38).

Ocak 1972'de İngiltere'nin Topluluğa giriş müzakereleri tamamlandığında, Yaoundé ortakları Lomé müzakerelerinde kendine destek olması ve Afrika

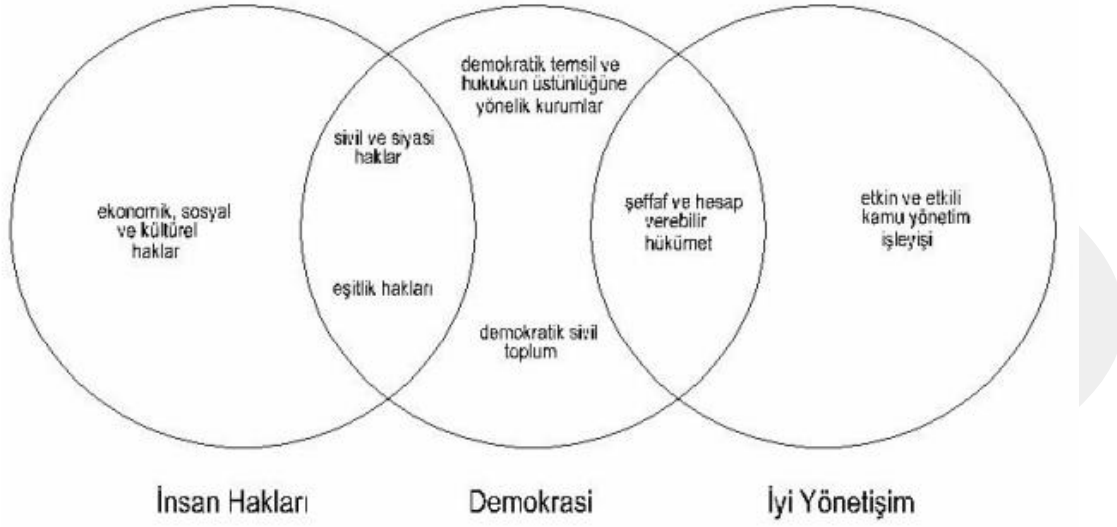
birlikteliği yaratması açısından Ortak Refah devletlerinin katılımına sıcak bakmışlardır. Afrika Devletleri ve Madagaskar bu dönemde Avrupa karşısında tüm 3.dünya ülkelerinin temsilcisi olmak istemişler ve buna göre bir tutum belirlemişlerdir. Bu ülkeler Avrupa'ya karşı güvensiz olmuşlar ancak ortak bir politika da belirleyememişlerdir. Avrupa'nın işbirliği ortamına Liberya, Etiyopya, Sudan, Gine Bisseau, ve Ekvatorial Gine'yi de katması ve bu ülkeler üzerinde önceden bir sömürgecilik sisteminin olmayışı, Lomé'nin Yaoundé Konvansiyonları için yapılan eleştirilerden farklı algılanmasına olanak tanımıştır (Güven, 2007: 46).

Lomé Konvansiyonları, APC ülkeleri ile ticari ve sosyal alış verişe yeni bir soluk getirmiştir ve ilki Yaoundé II'nin bitmesine 18 ay kala 1975 yılında imzalanmıştır. I. ve II. Lomé daha çok az gelişmiş ülkelerin endüstriyelendirilmesi amacına hizmet etmişlerdir. Özellikle tarımsal ürünlerin işlenmesi bu dönemde gündeme gelmiş ve fonlanmıştır. Bu sayede öncelikle halkın yaşam standartları yükseltilecek ve bu ülkelerde gıda sorunları azaltılabilecektir. III. Lomé de bunları takip etmiş ve yine tarımsal kalkınma ile gıda güvenliği ile sağlık alanlarına eğilmiş programlardan oluşmuştur (David, 2000: 13).

IV. Lomé daha farklıdır ve özellikle İnsan Hakları konusunda kalkınmanın sağlanması amacına hizmet ettiği için alan yazınında da tarihte de yeri ayrı tutulmaktadır. 1989 yılında imzalanan IV. Lomé 12 Avrupa Ülkesi ile 68 ACP ülkesi arasında 10 yıllık yeni bir süreci başlatmıştır. Bu dönemde aynı zamanda taraflar ve ülkeler arasında yapılmış olan politik Antlaşmaların da revize edildiği dönemdir. Lomé IV, gelişmekte olan ülkelerdeki siyasal ve ekonomik düzenin modernleştirilmesi ve bu ülkelerin ihracata da başlaması konusu üzerinde çalışılan projeleri de kapsamıştır (David, 2000: 13-14).

2000 yılında, Lomé sözleşmesi, ACP ülkelerinin dünya ekonomisine kademeli olarak katılımını sağlarken aynı zamanda yoksulluğu azaltan ve yok etmek gibi daha büyük bir amacı olan CPA (Cotonou Ortaklık Antlaşması) ile yer değiştirmiştir. AB ile ACP üzerindeki uzun süreli ilişkiler yoksulluğun yok edilmesi ve kalkınmanın sağlanması için maddi kaynakların yanı sıra hukuki düzenlemelerin de gerekli

olduğunu göstermiştir. Bunun yanı sıra insanların bilinçlendirilmesi ve hakları konusunda ısrarcı olmalarının kalkınmanın anahtarı olduğu anlaşılmıştır. Cotonou AB ile ACP arasında yeni bir süreci başlatmıştır (Roth, 2009: 44).

Şekil 1. ACP Ülkelerinin Kalkınması İçin Odaklanılan Alanlar

Kaynak: Güven, 2007: 144

2000 yılında Lomé anlaşması biteceğinden 1996'dan bu tarihe dek bir yeni ortaklık süreci için görüşmeler başlamıştır. Lomé sonrası ortaklık Antlaşması için ilk adım AB Komisyonu'nun ACP-AB ilişkilerinin geleceği konusundaki önerilerini kapsayan Yeşil Kitabın yayınlanması olmuştur. Bu kitap küresel değişim sürecinde AB ve ACP ülkeleri arasındaki ekonomik ilişkilerin de değişmesi gerektiğini göstermektedir ve kitapta ACP ülkelere 4 öneri sunulmuştur. Bunlardan ilki

Hem Antlaşmanın hem de dış ticaret yatırımlarının güvenliğini ele alan yıllık Dünya Ticaret Örgütü uyumlaştırma toplantıları yoluyla statükonun devam ettirilmesi, ikincisi özel çift taraflı Antlaşmalarla desteklenen yeni bir AKP-AB Antlaşmasının yapılması olmuştur. Üçüncü öneri, ACP-AB arasında tek bir Serbest Ticaret Alanı oluşturulmasıydı. Bu öneri Dünya Ticaret Örgütü kararları altında

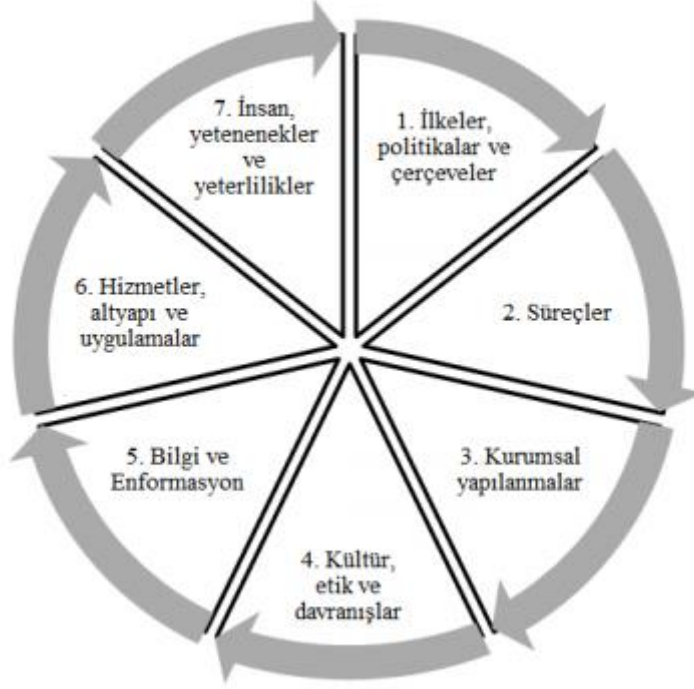
gerçekleştirilebilirdi, fakat ACP ülkelerinin arasındaki kalkınma seviyelerinin farklı olmasından dolayı uygun değildi. Son öneri ise, ACP ülkelerinin farklı coğrafi gruplarıyla bir dizi ticaret Antlaşması yapılması ve Dünya Ticaret Örgütü kuralları ile uyumlu bölgelerarası farklı yaklaşımların karşılıklılık ilkesi temelinde geliştirilmesiydi (Köse, 2014: 107-108).

Bu şartların sunulmasının ardından 1997 yılında gelecek dönem ortaklığı için müzakereler başlatılmıştır. Özellikle yoksulluğun ortadan kaldırılmasına ilişkin çalışmalar hız kazanmıştır. AB, ACP ülkeleri ile ekonomik ve ticari ilişkilerin artık ortaklık olarak görülmesini ve buna göre hareket edilmesini istemiştir. Yeni Antlaşmada Lomé kültürünün Antlaşma, güvenlik ve inanırılık bakımından elde ettiği başarıların korunması konusunda da bu süreçte hassas davranılmıştır. Ancak Cotonou Ortaklık Antlaşmasının müzakere dönemi oldukça sancılı geçmiş, pek çok zirve olumsuzlukla sonuçlanmıştır. 2000 yılında yeni anlaşma imzalanmış ve “ekonomik ve ticari işbirliği, kalkınma yardımı ve siyasal diyalog yoluyla yoksulluğun azaltılması; demokratik ilkelerin kurumsallaşması, insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne saygı; devlet dışı aktörlerin katılımını içeren iyi yönetim; daha etkili proje işbirliği; barışın tesisi çabaları; çatışmaların önlenmesi ve çözümü; bölgesel entegrasyonu desteklemek olarak” hedefler belirlenmiştir (Köse, 2014: 119).

1.4.5. Kalkınma için uyum politikaları kapsamında güncel trendler ve ticaret politikaları

AB, kalkınma konusunda destek sağlarken, ilgili bölgenin ihtiyaçlarını bilmek ve küresel trendleri takip etmek durumundadır. Teknoloji ve iletişim konusundaki gelişmeler, ülkelerin ve bölgelerin ihtiyaçlarını sürekli olarak değiştirmektedir.

Bölgelerin ihtiyaçları değiştikçe, buraların ticari talepleri ile kalkınma planları da değişecektir. İhtiyaçları değiştiren ve kalkınma planlamalarına yön veren temel faktörler aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır (Efe, 2016: 46).

Şekil 2. Bölgesel Kalkınmayı Etkileyen Birbirine Bağımlı Faktörler

Kaynak: Efe, 2016: 46.

Elbette kalkınma, ticari ilişkileri ve bölgenin ticaret potansiyelini değiştiren en önemli unsurdur. Kalkınma sürecinde ve sonrasında, ihtiyaçlar ticaret yolları ile sağlanmaktadır. AB'nin de, her ülke ve bölge için oluşturduğu ticari politikalar bu nedenle birbirinden farklıdır.

i. Amerika

ABD, AB'nin dünya ile yaptığı ticaretin yüzde 20'sinden fazlasını kapsamaktadır ve bu nedenle çok önemli bir partnerdir. Ekonomik çıkarların yanı sıra ABD ve AB ticari faaliyetlerinin ortak bir kültür ve siyasi emellere dayandığı da unutulmamalıdır (Doğan, 9). AB ve ABD uzun süre ticaret konusunda özel bir Antlaşma yapmamışlardır ancak iki taraf 13 Şubat 2013 tarihinde aralarında bir

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) oluşturulması için müzakerelerin başlatılması kararını en üst siyasi seviyede almışlardır (Akman, 2013: 1).

ii. Asya

Asya denildiğinde kuşkusuz ilk akla gelen ülke Çin'dir. Çin dünya genelinde çok büyük bir ticaret potansiyeline sahiptir. Nüfusu ve geniş coğrafyası itibariyle pek çok ülke için de parlayan pazar konumundadır. AB, Çin'in yanı sıra Tayvan, Nepal ve Kamboçya gibi ülkeler ile de ticari faaliyetler içindedir.

Birlik, Çin başta olmak üzere, Asya ülkelerinin Dünya Ticaret Örgütü içinde yer almaları için siyasi ve ekonomik gücünü kullanmaktadır. Bunun en önemli nedeni AB'nin uluslararası ticari faaliyetlerinin yüzde 25'ini Asya'nın çeşitli ülkeleri ile yapıyor olmasıdır. AB'nin Çin dışındaki diğer ülkeleri desteklemelerinin bir diğer önemli nedeni ise bu ülkelerin ticari dikkatlerini Çin dışındaki pazarlara yöneltmesine olanak tanımadır. AB özellikle kota uygulamaları ile Çin ile zaman zaman gerginlikler yaşamış olsa da, bunu aştığı ve ticaret hacminin sürekli büyüdüğü görülmektedir (Güllü, 2004).

iii. Diğer Anlaşmalar

Japonya, ekonomik gücü bakımından dünyanın en önemli ülkeleri arasındadır. AB, Japonya'yı önemli bir ticari partner olarak görmektedir. 1998 yılında AB ve Japonya, ticari faaliyetlerini güçlendirmek adına DTÖ Müzakerelerine ilişkin ortak pozisyonlar elde etmek amacı ile ikili görüşmelere başlamışlardır (Doğan, 2010: 9).

Bir başka önemli ticari faaliyet ülkesi de Kanada'dır. AB ile Kanada'nın ticari geçmişleri 1976 yılında imzalanan Ticari ve Ekonomik İşbirliği Çerçeve Antlaşması'na dayanmaktadır. 2000'li yıllarda ticari hacim çok fazla büyümüştür. Özellikle Kanada, AB'den ciddi miktarda ithalat gerçekleştirmektedir (Doğan, 2010: 11).

İKİNCİ BÖLÜM

AB ORTAKLIK ANLAŞMALARI

AB, ekonomik, politik ve ticari amaçlar ya da yeni üye eklemek için çeşitli Antlaşmalar gerçekleştirmektedir. Ancak bu Antlaşmaların nasıl oluştuğu ve hangi kurallara göre gerçekleştirildiğini anlamak, amaçlarını da anlamak kadar önemlidir. AB hem kendi ihtiyaçlarını karşılamak, hem göçleri önlemek, hem yeni üye kazanarak sınırlarını genişletmek hem de politik sorunların önüne geçmek için Antlaşmalar oluşturmaktadır.

2. AB Ortaklık Anlaşmalarının Genel Özellikleri

AB Ortaklık Antlaşmalarını irdelerken. Öncelikle bu terimin tüm AB belgelerinde nasıl yer aldığına değinmek, anlam karmaşası yaratmamak açısından önemlidir. AB, ortaklık Antlaşmaları için “association agreements” terimini kullanmaktadır. Burada ortaklık, birlikte olmak, bir arada hareket etmek anlamını taşımaktadır. Bu anlaşmalarda aynı amacı taşıyan devletler, ortak kararlar almakta ve karşılıklı olarak bu kararlarını hayata geçirmektedirler.

Burada yakın ilişkiler ve sıkı bir işbirliği söz konusudur. İş birliklerinin kurulmasında ticari amaçların yanı sıra politik ve ekonomik kaygılar da söz konusu olabilmektedir. Genellikle AB gibi uluslararası birlikteliklerde aktif olarak yer almayan/alamayan devletler, Anlaşmalar ile bu örgütlerden fayda sağlamaktadırlar. Ancak bu noktada, Birlik içinde de dışında olduğu gibi anlaşmaların olabileceğinin altını çizmek gerekmektedir. Örneğin, Avrupa Konseyi ve Saar Bölgesi arasında yapılan anlaşmalar, Ankara Antlaşması, İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları AB'nin yaptığı önemli iç ve dış Antlaşmalar arasındadır. Her biri farklı bölge/ülkeler ve amaçlar doğrultusunda yapılmış olsa da, ortak noktalarının olduğunu da unutmamak lazımdır. Bu Antlaşmaların en önemli ve ortak olan özelliklerini şu şekilde listelemek mümkündür (Begaj, 2016a: 136-137; EPSA, 2018):

i. ortaklık Antlaşmalarının tamamında, taraflar mutlaka uluslararası tüzel kişiliğe sahip olmalıdırlar. Bu kişiliğe sahip olanlar da devletler ya da uluslararası örgütlerdir. Ortaklık Antlaşması, diğer hükümetler arası anlaşmalardan farklı olarak, bir örgütü ve bir devleti ortak ettiği için kendine özgü bir suni generis hybrid kurmaktadır. Bu Antlaşmalarda, AB ile birliktelik kuramamış olan bir devlet söz konusu ise, onun AB ile ilişkisi de pekişmiş ve resmileşmiş olmaktadır. Bu nedenle AB dışındaki devletler, daha çok da dışlanmamak amacı ile AB ile Antlaşmalar içinde olmayı genellikle kendiliğinden istemektedirler. Bu sayede örgüt ve üye olmayan devletlerarasında bir bütünleşme sağlanmaktadır.

ii. Bu Antlaşmalarının yapılmasının temelinde genellikle hukuksal ya da maddi kaygılar mevcuttur. Bu Antlaşmalar ile bütünleşme kuran Birlik dışı devletler, bütünleşme içine girmek için bu Antlaşmaları seçmektedirler. Örneğin AB ve Türkiye arasında gümrük birliğinin kurulması, tarafların ekonomik çıkarlarını korumaktadır. Ancak karşılıklı alış veriş yapabilmek için AB'nin standartlarına Türkiye'nin üretim konusunda uyması lazımdır. Bu durum iki tarafın bütünleşmesini, benzerliklerinin artmasını sağlamaktadır. Bunun yanı sıra AB'de ortak pazarına katılımcı sağlamış olmakta, üyelerinin ihtiyaçlarını istediği standartlarda ve uygun fiyatlarda karşılayabilmektedir.

iii. Ortaklık Anlaşması genellikle ikiden daha fazla hukuki süje tarafından imza altına alınmış olmasına karşın; kurulan ortaklık ilişkisi, biri dominant (örgütün ve örgüt üyelerinin yer aldığı taraf) ve diğeri bağımlı (dependent) (ortak olunan devletin ya da devletlerin yer aldığı taraf) şeklinde iki taraflı bir ilişkidir.

iv. Ortaklık Antlaşmaları, AB hukukunda “karma anlaşma” teriminin de çıkmasına neden olmuştur. İlk defa *jure* Antlaşması olarak yapılan Atina Antlaşması, Yunanistan ve AB üyesi olan devletlerarasında yapılmıştır. Bir tarafta tek devlet, diğer tarafta ise devletler topluluğu olan bu karma Antlaşma 1961 yılında imza altına alınmıştır.

v. Genellikle AB'nin oluşturduğu ortaklık Antlaşmalarında karşı devlet talepte bulunmaktadır. Buradaki taraflar AB ve bir şekilde bu oluşum içinde olmayan

devletlerdir. Ancak elbette bunun istisnaları da mevcuttur ve bu tür Antlaşmalara de facto adı verilmektedir. Örneğin, AB bünyesinde yapılan ilk de facto ortaklık anlaşması Birleşik Krallık, Kuzey İrlanda ve AKÇT arasında yapılan ortaklık anlaşması bu türden bir Antlaşmadır.

vi. Ortaklık Antlaşmalarıyla ekonomik açıdan bir bütünleşme söz konusu olmakta ancak bu durum politik süreçlere yansımamaktadır. Ortaklık isteyen AB dışı devletler, ortaklık sayesinde hem AB ile bütünleşmiş olmakta hem de bağımsız kalabilmektedirler.

vii. Ortaklık Antlaşmaları sayesinde, AB ile diğer taraf arasında olası anlaşmazlıkların da önüne geçilmektedir.

2.1. Ortaklık Anlaşmalarının Sınıflandırılması

AB'nin İşleyişi. Hakkında Antlaşma olan ABİHA'nın 217. Maddesi ile ortaklık anlaşmaları olarak adlandırılan uluslararası anlaşmaların akdedilmesi için özel bir yetki oluşturulmuştur. Bu maddeye göre ortaklık antlaşmalarının tarafları arasında karşılıklı olarak çeşitli hak ve özgürlüklerinin tanımlanması mümkün hale gelmiştir. Söz konusu anlaşmaları düzenleyen hüküm, diğer hükümlerden farklı olarak, çok genel bir ifade ile düzenlenmiş bulunmaktadır, dolayısı ile zaman içerisinde bu hüküm, farklı şartlar ve durumlarda, çok esnek bir şekilde kullanılmıştır. Antlaşmaların hukuki dayanaklarının, yazılı olup olmamasına göre iki çeşit ortaklık Antlaşması olduğu görülmektedir. Bunlardan biri de facto; diğeri ise juredir. De factoda yazılı bir hukuki norm söz konusu değildir ve Birleşik Krallık (BK) ve AKÇT arasında yapılan ortaklık Antlaşması buna örnek olarak verilebilecektir. Avrupa Konseyi ve Saar bölgesi arasında yapılan ortaklık anlaşmasının da de facto olarak başladığı ancak sonradan hukuki düzenlemeler yapıldığı da bu noktada belirtilmelidir (European Council, 2018). Jure Antlaşmalarında ise belirli bir hukuki dayanak ve yazılı kurallar mevcuttur. Ankara Antlaşması bir jure tipi Antlaşmadır (Begaj, 2016a: 143).

Hukuki dayanak noktasının yanı sıra, AB'nin yaptığı ortaklık Antlaşmalarının bir diğer türü de geçici ya da kalıcı olma durumlarına göre değişmektedir. Kalıcı olan antlaşmalarda taraf olan devletin AB'ye üye olmayacağı ve politik süreçlerin şimdiki gibi ilerleyeceği görüşü mevcuttur. Geçici Antlaşmalar ise bunun tam tersidir. Geçici antlaşmalar genellikle taraf olan ülkeyi AB üyeliğine hazırlamak için yapılmaktadır. Fakat bazı antlaşmalar Türkiye'nin de içinde olduğu gibi, fazla uzun sürmekte; üyelik bir türlü gerçekleşmemektedir (Begaj, 2016a: 143).

AB'nin taraf olduğu ortaklık Anlaşmalarını, taraflar arasında kurulan ekonomik bütünleşme derecesine göre de sınıflandırmak, sınıflamaya farklı bir yaklaşım olacaktır. Serbest ticaret alanlarının oluşturulmasını, gümrük birliklerinin ya da muhtemel gümrük birliklerinin kurulmasını ve iç pazara dahil olunmasını öngören ortaklık anlaşmaları ekonomik bütünleşme konusundaki farklı türdeki ortaklık antlaşmalarıdır. Örneğin, MDA ülkeleri ve Batı Balkan ülkeleri ile yapılan ortaklık Antlaşmaları, Serbest Ticaret Bölgesini kurmuştur. Ancak Kıbrıs ve Malta ile yapılan Antlaşmalarda ise olası bir gümrük birliğinin kurulmasını öngörmektedir. EFTA ile AB arasında yapılan antlaşmalara bakıldığında bunların iç pazarın oluşturulmasına yönelik bir Antlaşma olduğunu görülecektir. Bir diğer tür olan Antlaşmalar ise Türkiye ve Yunanistan ile yapılanlardır. Bu antlaşmalar ile Gümrük Birliği kurulmuştur (Feld, 1965: 231; Wisniewski, 2003: 81).

Bir diğer sınıflandırma ise antlaşmaların ilgili ülkeyi AB'ye katılımına hazırlayıp hazırlamadığına göre yapılmaktadır. Ön katılım (pre-accession) anlaşması olarak adlandırılan anlaşmalar, ülkeleri hem kalkındırmakta, hem ticari faaliyetleri kolaylaştırmakta hem de onların AB'ye katılım öncesinde hazırlanmasına olanak tanımaktadırlar. Örneğin Ankara ve Atina Antlaşmaları bu şekildeki antlaşmalardır. Antlaşmaların, antlaşma yapılan ülkenin AB'ye katılım olanağını incelediğine dair maddeleri mevcuttur. Ancak bu noktada katılım olasılığının olmadığı antlaşmaların da olası katılımı destekleyebileceğinden bahsetmek lazımdır. Örneğin Malta ile yapılan antlaşmada, üyeliğe ilişkin bir madde mevcut değildir fakat antlaşmanın başarılı şekilde yürütülmesi, AB'nin Malta'nın katılımı konusunda daha pozitif bir etkisinin olmasını sağlamış ve katılım sürecini hızlandırmıştır. Kimi antlaşmalar, üyelik öngörüsü ile oluşturulmamasına karşın zamanla buna da hizmet etmeye

başlamıştır. Örneğin AB'nin MDA ülkeleri ile akdettiği ilk dört ortaklık anlaşması ilk başta ön katılım anlaşması olarak görülmemiştir. Ancak Avrupa Antlaşmaları ile bu ülkelerin katılımı için ortam hazırlanmaya başlanmıştır (Begaj, 2016a: 146).

2.2. Ortaklık Anlaşmalarının Hukuki Dayanakları

Ortaklık anlaşmalarının hukuki dayanaklarını çeşitli maddeler ile açıklamak lazımdır:

i. Ortaklık Anlaşmalarının bir Uluslararası Hukuk Normu Olarak Uluslararası Hukuktaki Yeri ve Hukuki Dayanakları

Ortaklık anlaşmaları her şeyden önce, uluslararası antlaşma hukuku statüsünde yer almaktadır. Bu tür antlaşmalar, iç hukuktan farklıdır. Bu nedenle tarafların uyması gereken kuralları belirleyen ve hakemlik yapan bir otorite mevcut değildir. Antlaşmaların hukuki kuralları, önceki uluslararası antlaşmaların süjelerinin süjelerinin iradelerinden meydana gelen teamül ve belgelerden oluşmaktadır. Elbette uluslararası antlaşmalara yön veren ve onların hukuki dayanaklarının yaratılması için rehberlik yapan çeşitli oluşumlar da söz konusudur. Uluslararası Adalet Divanı (UAD) Statüsünün 38. Maddesinde, uluslararası hukuki dayanaklar, uluslararası hukukun normları olarak kabul edilmektedir. Maddede, hukuki dayanaklara ilişkin bir hiyerarşi söz konusu değildir. Ancak genellikle uluslararası teamül ve uluslararası antlaşmalar birincil hukuk normu olarak kabul edilmektedir (Bailliet, 2010: 14; Schreurer, TY: 20).

Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmelerinin (1968 ve 1986) dibacesinde de uluslararası anlaşmaların uluslararası hukuk kaynağı olarak önemi vurgulanmaktadır. Bu anlaşmaların dibacesinde, uluslararası anlaşmaların, devlet ve uluslararası örgütlerin, uluslararası hukuka uygun olarak aralarındaki ilişkileri düzenleme iradelerinin açık ifadesini içerdikleri için çok önemli bir hukuki kaynak oluşturduğu ve uluslararası ilişkileri düzenleyen ve geliştiren uluslararası hukukun önemli bir aracı olduğu ifade edilmektedir (Begaj, 2016a: 149). Özetle, ortaklık anlaşmaları

uluslararası antlaşmalar statüsünde dikkate alınmaktadır ve uluslararası antlaşmalara ilişkin teamüller ve kurallar geçerli olmaktadır.

ii. Ortaklık Anlaşmalarının bir Uluslararası Hukuk Normu Olarak Avrupa Birliği Hukukundaki Yeri ve Hukuki Dayanakları

AB ile bir antlaşmaya varacak olan devlet için uluslararası hukuk kuralları geçerlidir. Ancak AB'nin yetki alanı içindeki diğer devletler için geçerli olan, Avrupa Birliği Hukuk kurallarıdır. Çünkü onlar, AB içinde olmak için, belirlenmiş olan hukuk kurallarını kabul etmiş ve antlaşma yetkilerini vermişlerdir. Ancak uluslararası hukukun ve AB hukukunun birbirlerinden ayrılan noktaları da mevcuttur. Her iki hukukta aynı kurallar için farklı yorumlamalar söz konusu olabilmektedir. Birlik, daha çok kendi hukuk kurallarına uygun olan uluslararası hukuk kurallarını uygulama eğilimindedir. Bir uluslararası hukuk normunun Birlik hukukunda geçerli olup uygulanabilmesi için Birlik hukukun ayrılmaz parçası olması gerekmektedir. Birlik; uluslararası hukuk ile bütünleşmek ve antlaşmalarda uygulayabilmek için kurallar oluşturmuş; üye ülkeler bu konudaki kararların uygulanmasını da Birlik'e bırakmıştır (Vooren ve Wessel, 2014: 24- ve 35).

2.3. Ortaklık Anlaşmalarının Yapılma Usulü

AB'nin ortaklık antlaşmalarına ilişkin ilk düzenlemeler ilk defa AET Antlaşması'nın 238. maddesinde yapılmıştır. Bu madde, AB'nin 3. ülke ya da üye toplulukları ile yapabileceği antlaşmaları öngörmektedir. Madde, Birliğin hükümlülüklerini, haklarını ve ortak faaliyetlerin hangi koşullara göre düzenleneceğini açıklamaktadır. Bu madde AB'nin ortaklık antlaşmalarına ilişkin ilk düzenlemedir ve maddeyle ortaklık antlaşmaları ile ilgili hükmün ilk halinde ayrıca bu antlaşmaların yapılma usulü de düzenlenmiştir. Madde antlaşmaların Parlamento'ya danışıldıktan sonra Konsey tarafından oy birliğiyle akdedilmesini belirtmiştir. Yunanistan (1961) ve Türkiye (1963) ile yapılan antlaşmalar bu maddeye göre düzenlenmişlerdir.

Ortaklık antlaşmaları ile ilgili bir başka gelişme de Avrupa Tek Senedi'dir. Buna göre ortaklık antlaşmalarının yapılabilmesi için Parlatentonun olumlu görüş vermesi şartı getirilmiştir. AET'nin 238.Maddesi'nde değışiklik yapılmış ve maddenin 2. fıkrası "Ortaklık Anlaşmaları Avrupa Parlatentosunca üye tam sayısının mutlak çoğunluğu ile onaylandıktan sonra, Konsey tarafından oy birliğiyle yapılır" şeklinde yenilenmiştir (Begaj, 2016a: 163).

2.4. PCD ve EPAs Hakkında Güncel Durum

2010 yılında, PCD kavramında pek çok gelişmeler görüldü. Lizbon Antlaşması, TFEU 208. madde ve TEU 21. maddelerinden etkilenererek bu kavrama daha etkin bir yer vermiştir. Yine aynı yılda AB tarafından yayınlanan ikinci PCD raporu buna örnektir. PCD raporu, PCD için "Birliğin tamamı ile" yaklaşımı ile PCD için yeni bir zemin hazırlayan haberle çıktı. Bu yeni yaklaşım yılları için 12 parçalı politika alanlarının beş adet PCD önceliklerine yoğunlaşmayı önerdi. 2010-2013 yılları için 5 odak noktası; Göçmenlik, Ticaret ve Finans, İklim değışikliği, Güvenlik ve Kalkınma ve Gıda güvenliği oldu. Konsey Sonuç Bildirgesi Avrupa Komisyonu'nun PCD için bir çalışma planı yazmasını önerdi. 2010 yılında bu da yazıldı ve yayımlandı. Bunun yanı sıra, Avrupa Parlatentosu PCD için bir başlangıç raporu yazdı bu da Mayıs 2010 tarihinde uygulandı. Bu gelişmeler sayesinde, PCD'nin daha ayakları yere basan ve kalkınmanın etkileme gücünü artırmak için önemli bir kavram olduğu anlamı çıkarılabilir.

Kalkınma için Uyum Politikası (PCD) ve Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları (EPAs) literatürün önemli konularıdır. Bunun nedeni küresel ekonominin sürekliliğinin sağlanması, risklerin ve krizlerin yok edilmesi, tüm dünyadaki insanların eşit biçimde kalkınmasının sağlanması, insan hakları, hukuk ve ortak yaşam standartlarının oluşturulması için tüm dünyada ortak bir yöntem arayışının devam etmesidir demek yanlış olmayacaktır. AB, kendi içinde eşit bir yaşam ve gelişmişlik ortamı oluşma hedefine sahiptir. Ancak dış dünyadan ayrı bir ekonomi düşünölemeyecek ve her zaman ticareti devam edecektir. Ticari faaliyetlerin sağlıklı biçimde yürütölmesi için kendisi gibi gelişmiş ölkelere ihtiyaç vardır. Bu bağlamda çeşitli politikalar ve antlaşmaları hayata geçirmektedir.

ECDPM (Kalkınma Politikası Yönetimi Avrupa Merkezi) üye ülkeler arasında ve AB seviyesinde PCD için olan mekanizmaların değerlendirilmesi ve araştırılmasını da odaklı çalışmalar yürütmüşlerdir ve PCD'nin kurumsallaşmasına öncülük edecek gelişmeleri inceleyerek tarif etmişlerdir (ECDPM/GmbH/ICEI, 2007: 11). ECDPM tarafından yapılan araştırma sonucunda yayımlanan raporda, PCM'in kurumsal bağlamda geliştirilmesinde kullanılmak üzere üç mekanizma belirlenmiştir.

Bunlar;

i. Hükümetin ne yapmaya niyet ettiği ile alakalı deklarasyona dış politik baskıyı öteleyen ve niyeti belirleyen, odaklanma sağlayan ve de resmi makamlara ve diğer aktörlere rehberlik eden Belirgin Politik Beyanlar;

ii. Tanımlama ve daha ileri seviye gelişim için uyumu destekleme ve farklı politikaların dengelenmesi ve katkının uygulamaya geçmesi için (hükümette birim içi koordinasyon komitesi veya uzmanlaşmış uyum birimi gibi) İdari ve Kurumsal Mekanizmalar;

iii. Politika uyumu için gerekli olan ihtiyaçları bildirmek ve dayanak oluşturmak için politika üretimine karşı kanıta dayalı yaklaşım gelişimini desteklemek için Bilgi Girişi ve Değerleme Mekanizmalarıdır (ECDPM & ICEI, 2005: 17-18).

Hoebink, PCD için AB'nin kuruluş amaçları ve bu amaçların devam edebilmesi için bir zorunluluk olduğunu savunmuştur. Maastricht Antlaşmasının yerine getirilmesi için PCD'nin bir zorunluluk olduğunu belirten yazar, aynı zamanda EPAs için bir çelişki yarattığı görüşüne de sahiptir. Araştırmacıya göre Cotonou Antlaşmasına göre hedeflenen ülkelerin bazılarında PCD için taraf olduklarından dolayı erişimin sağlanamadığı görüşünde olmuştur. Hoebink'e göre iki politika birbiri ile uyumsuzdur ve birinden faydalanılmasına karar veren bir ülke diğerinin imkanlarına erişmek konusunda kısıtlamalar ile karşılaşmaktadır (Hoebink, 2010: 10).

Buradan hareketle araştırmacının AB'nin uyum sürecinde çeşitli çelişkili programlara sahip olduğu görüşünde olduğunu ve bunların birbirleri ile entegre edilmesi gerektiği görüşünde olduğunu söylemek mümkündür.

Hoebink, AB içindeki PCD hakkında olan bu bilimsel çekişmeye önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. AB'nin Maastricht Antlaşması ve Avrupa Kalkınma İşbirliği (2004) değerlendirme hizmetlerinde, Uyum zerine iki bölüm yazmış ve bu yazdıklarında uyumsuzluğun farklı türlerini, neyin uyumsuzluğa sebep olduğunu ve uyumsuzluğu zebilmek için gerekli çareleri belirlemiştir. Hoebink'e göre ilk adım; kısıtlı (1), kısıtlı (2) ve yaygın uyumsuzluklar arasındaki uyumsuzluğu belirlemektir. EPAs, kısıtlı (2) olarak tanımlanabilir.

Aşağıdaki Hoebink'in araştırmalarında kullandığı 2. şekli inceleyebilirsiniz (Hoebink, 2004: 187).

Kısıtlı (2) dış politikalar ve kalkınma işbirliği politikaları arasındaki uyumsuzluktur; güvenlik politikası ve kalkınma işbirliği arasında veya insan hakları politikası ile kalkınma işbirliği arasında olduğu gibi " (Hoebink, 2004: 187).

EPAs, tıpkı AB makamlarının da söylemeye devam ettiği gibi için aslı bir kalkınma politikasıdır. Uluslararası ticaret politikası ile kalkınma politikası arasındaki uyumsuzlukla ilgili olduğundan EPAs, kısıtlı (1) olarak tarif edilse daha iyi olabilirdi. Peter Mandelson (eski Ticaret delegeesi) London School of Economics'de 2005 yılında şöyle bir yorumda bulunmuştu; "EPAs artık her iki tarafında eşit avantajlar elde etmeyi umduğu konvansiyonel özellikte bir ticaret anlaşması olarak düşünülmemelidir.

Tablo 6. Sınıflandırma 1: Uyum(suzluk)un Farklı Türleri*

Kısıtlı (1)			Kalkınma İşbirliği: Hedefler Araçlar Şekiller		
Kısıtlı (2)		Dış Politika (İnsan Hakları Politikası)	Kalkınma İşbirliği	Güvenlik (ortaklıklar, silahlar, ticaret)	
Yaygın	Tarım Politikaları	Balıkçılık Politikası	Kalkınma İşbirliği	Endüstri Politikaları	Çevre Politikası

2. sınıflandırma iç, dış ve Avrupa içi uyumsuzluk tipleri ile ilgilidir. EPAs olayında ise, 3. ülkeler hakkında ticaret politikası ve kalkınma politikası hedefleri arasındaki bir tür uyumsuzlukla ilgili olduğundan sadece AB'nin kendi içindeki hedeflere odaklanmamaktadır.

Tablo 7. Sınıflandırma 2: Uyum(suzluk)un Farklı Türleri; Kurumsal (1)**

	AB'nin Kalkınma Hedefleri		
Dış (1)	Kalkınma politikası	Dış politika	Ticari Politika
İç (2)	Çevre politikası	Tarım ve Balıkçılık Politikası	Endüstri politikası
Avrupa İçi (3)	Üye ülkelerin kalkınma politikası	Kalkınmakta olan ülkelerin kalkınma politikası	

Üçüncü tür uyumsuzluk sınıflandırması dikey ile yatay kurumsal şekildedir; Avrupa seviyesinde, AB yetkileri ile farklı politikalar arasında yatay politikalar

* İlgili Tablo; Cornelissen'in 2010 tarihli Yüksek Lisans Tezi ve Hoebink'in 2004 tarihli kitabının 1. ve 6. Bölümlerinden tercüme edilerek derlenmiştir. Bkz: Kaynakça

**İlgili Tablo; Cornelissen'in 2010 tarihli Yüksek Lisans Tezi ve Hoebink'in 2004 tarihli kitabının 1. ve 6. Bölümlerinden tercüme edilerek derlenmiştir. Bkz: Kaynakça

vardır. Dikey hükümet içi politikalar da tam bir AB yetkisinin olmadığındandır. Dış ticaret resmiyette AB'nin hükümet içi karar verme prosedürlerine takılır. Bu da üye ülkelere veto etme hakkı verir. Ancak, Avrupa Komisyonu'na üye ülkeleri adına 3. ülkeler ile görüşmeleri yürütme yetkisi verilmiştir.

Tablo 8. Sınıflandırma 3: Uyum(suzluk)un Farklı Türleri; Kurumsal*

		Dikey		
		Uluslararası Organizasyonlar		
Yatay	DGI (Ticaret)	DG I / DG VIII (Kalkınma)	DG VI / XIV (Tarım ve Balıkçılık)	DG XI (Çevre)
		(Bakanlıklar) Üye ülkeler/Merkez bankaları		
		Hükümetler/Bakanlıklar (Kalkınmakta olan ülkeler)		

Hoebink'in son uyumsuzluk sınıflandırması planlı ve planlı olmayan uyumsuzluk arasındadır. Planlı uyumsuzluk; "otoritenin belirli bir alandaki politika hedeflerinin, politikanın kendisinin sahip olduğu karmaşık çıkarlardan ötürü gerçekleştirilemeyeceğini bilinçli bir şekilde kabul ettiği bir yapıdır. Plansız uyumsuzlukta ise belirli bir alandaki politikalar, diğer politikaların sonuçlarını veya hedeflerini saptırır. Bu durum, farklı politikaların sonuçlarının asla karşılaştırılmayacağından pek de fark edilmez" (Hoebink, 2004, 195).

* İlgili Tablo; Cornelissen'in 2010 tarihli Yüksek Lisans Tezi ve Hoebink'in 2004 tarihli kitabının 1. ve 6. Bölümlerinden tercüme edilerek derlenmiştir. Bkz: Kaynakça

EPA olayında, 3. ülkelerin dünya ekonomisine dâhil edilmesi için bir kalkınma aracı olduğu ve kalkınma politikasının gerçekten hesaba katıldığı düşünülürse, daha çok planlı uyumsuzluk söz konusudur.

Tablo 9. Sınıflandırma 4: Uyum(suzluk)un Farklı Türleri; Sebepler*

	Sebeup	Çare
Plansız	<ul style="list-style-type: none"> • Kalkınmakta olan ülkelerin çıkarlarının düşünülmemesi • Kalkınmakta olan ülkelerin çıkarları hakkında net bir sunum olmaması • Etki konusunda bilgi eksikliği 	<ul style="list-style-type: none"> • Etki analizi • Bu ülkelerin çıkarlarını hesaba katma konusunda daha iyi düzenlenmiş mekanizmalar
Planlı	<ul style="list-style-type: none"> • Kalkınma olan ülkelerin çıkarlarının arka plana itmek • Üye ülkelerin çıkarlarına daha çok önem verilmesi • Çıkarlar konusunda yapılan lobicilik faaliyetleri • Net bir değerlendirmenin olmayışı 	<ul style="list-style-type: none"> • Etki analizi • Bu ülkelerin çıkarlarını hesaba katma konusunda daha iyi düzenlenmiş mekanizmalar • Telafi etmek • Uyumsuzluğu kabul etmek

Dahası, EPA ile ilgili uyumsuzluk Hoebink tarafından politik ve ekonomik uyumsuzluk olarak da nitelendirilebilmektedir.

Tablo 10. Sınıflandırma 4: Uyum(suzluk)un Farklı Türleri; Sebepler*

Politik / Ekonomik	<ul style="list-style-type: none"> • Üye ülkeler içinde, arasında ve AB ile diğer ülkeler arasında olan çelişkili çıkarlar • Konuların karmaşıklığı • Kuralsızlaştırma/Liberalleştirme • Uluslararasılaştırma/Küreselleştirme 	<ul style="list-style-type: none"> • Uyumsuzlukları tolere etme • Hafifletme • Telafi etme • Ek/Yan politika
--------------------	---	--

* İlgili Tablo; Cornelissen'in 2010 tarihli Yüksek Lisans Tezi ve Hoebink'in 2004 tarihli kitabının 1. ve 6. Bölümlerinden tercüme edilerek derlenmiştir. Bkz: Kaynakça

* İlgili Tablo; Cornelissen'in 2010 tarihli Yüksek Lisans Tezi ve Hoebink'in 2004 tarihli kitabının 1. ve 6. Bölümlerinden tercüme edilerek derlenmiştir. Bkz: Kaynakça

CEPS (Avrupa Politika Araştırmaları Merkezi) PCD üzerine oldukça geniş kapsamlı bir araştırma yürütmüştür. Var olan uyumsuzlukların türlerini göstermek için belli politikalar üzerine vaka incelemeleri yapmıştır. Odaklanılan alanlardan birisi ticaret politikası idi. Ticaret ve kalkınma politikası arasındaki işbirliğini kapsayan karmaşıklık anlatıldı. Yalnız kendilerinden bu tezde de bahsettiğimiz çok az sayıda akademisyen PCD konusunda makaleler yazmıştır.

Bunların hiçbirisi, başka bir ifade ile yukarda bahsettiğimiz yazar ve organizasyonların hiçbirisi, PCD sistemi ya da PCD mekanizmalarının rollerini belirlemek için bir politikanın karar alım aşamasını net bir şekilde değerlendiremedi. Hoebink bile 'Uyumun (the C of Coherence) C'sini anlattığı bölümünün sonunda, Avrupa Komisyonu'nun bu konuda araştırma yapmasını tavsiye etmektedir; "Kısıtlı (2) türünde 4 konu üzerinde çalışılması önerilmiştir. Ki bunlardan bir tanesi de, Avrupa'nın ticaret seçim ve rejimleri ile kalkınmakta olan ölkeler ile ticaretin geliştirilmesidir (Hoebink, 2004, 215).

Hoebink, değerlendirmenin Avrupa kurumları ve aktörleri üzerine odaklanması gerektiğini açıklamıştır. Avrupa kurumlarının, seşilmiş ölkelerdeki olaya dahil olmuş olan bakanlıkların ve sivil toplum ve de pazar/üretici organizasyonlarının dokümanlarının incelenmesi gerektiğini söylemiştir (Cornelissen, 2010: 17- 18).

PCD'nin diğer politikalar ile uyumsuzluğu olduğu görüşünü savunan bir başka araştırmacı da Koff'tur. Araştırmacı, PCD'nin uzun yıllardır var olmasına karşın küresel kalkınma için yeterli bir araç olamadığını ve göçleri engelleyemediğini belirtmektedir. AB'nin dış ölkelerin kalkınması konusunda bahsettiği kadar istekli davranmadığına dair eleştirileri destekleyen Koff, daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak için göç eden insanların sorunlarının çözümlenmesi konusunda PCD'nin nasıl değerştirilmesi gerektiği sorusuna yanıt aramıştır.

Araştırmacı, küresel gelişmişlik düzeyinin yükseltilmesi için PCD'nin öncelikle diğer ölkelerin devletlerine insan haklarını gerçekleştirmek için rehberlik etmesi ve onları bu konuda isteklendirmesi gerektiğini belirtmektedir. Dünyanın kalkınma konusundaki en önemli sorunun insanların çeşitli baskılardan dolayı

potansiyellerini gerçekleştiriyor olmalarını gösteren Koff, PCD'nin Birleşmiş Milletler'in diğer kalkınma politikaları ile uyumlu hale gelmesi gerektiğinin de altını çizmektedir (Koff, 2017: 6).

Crescenzi ve Giua, yaptıkları çalışmalarında PCD'nin en önemli önceliklerinden olan tarımsal kalkınma konusunda yavaş olduğunu ve bütçenin yıllardır tarımsal ve kırsal gelişmeye gittiğine dikkat çekmektedirler. Yazarlar, AB içinde ve dışında halen tarımsal faaliyetler konusunda istenilen teknolojik ve verimlilik düzeyine ulaşamadığına bunun AB iç kırsal kalkınma politikaları ile PCD'nin bağdaştırılamamasına vurgu yapmışlardır. Araştırmacılar, sosyo-ekonomik gelişmişliğin dünya genelinde ve hatta Avrupa içinde halen eşit düzeye getirilemediğini ve kalkınma hedeflerine ulaşabilmek için dezavantajlı coğrafi bölgelerin sorunlarına daha fazla eğilmek gerektiğini belirtmişlerdir (Crescenzi ve Giua, 2014: 30).

Cornelissen, 2010 yılında yaptığı alışmasında PCD gibi politikaların AB'nin ihtiyaçlarına göre şekillendirdiği ayrıntısını paylaşmaktadır. AB'nin bu tutumu küresel bir kalkınmanın gerçekleşmesi önünde engeldir. Yazar, AB'nin kendi ihtiyaçlarına göre ekonomik işbirliklerine yön verme eğilimi olduğu görüşündedir. Ancak buna karşın özellikle ACP ülkeleri dünya sahnesinde daha aktif rol oynamaya başlayabilmiş ve kalkınma konusunda yol kat edebilmişlerdir. Ancak yazar, AB'nin ACP ülkelerinin gelişiminden ziyade kendi ekonomik çıkarları olduğu görüşündedir. ACP ülkelerinin ekonomik çıkarları kalkınmalarının yolunu açacaktır ve bu nedenle politikaların daha objektif oluşturulması gerekmektedir (Cornelissen, 2010: 43-44).

Schaik ve Kaeding yaptıkları çalışmada PCD konusundaki eleştirilere hak vermediklerini, AB'nin kalkındırma stratejilerini zamanla geliştirdiklerini ve zaman zaman modernleştirdiklerini ve ülkelerin yeni ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlediklerini söylemektedirler. Yazarlar, AB'nin kalkınma stratejilerinin OECD ve Birleşmiş Milletlerin planları ile 2005 yılında daha çok bağdaştırıldığını ve bunun küresel kalkınma için önemli bir adım olduğunu savunmaktadırlar.

Araştırmacılar 2007 yılında yapılan Lizbon Antlaşmasının da PCD'nin geliştirilmesi ve daha fazla ihtiyaç karşılayan bir mekanizmaya ve aktörlere ulaşması için önemli olduğu görüşündedirler. Ancak, çalışmanın neticesinde, PCD'nin ilerleyebilmesi için tüm sonuçların analitik biçimde incelenmesi ve izlenmesi gerekmekte olduğu görülmüştür. Kalkınma planlarının güncel kalmasına dikkat edilmesi gerektiği de yazarların notları arasındadır (Schaik ve Kaeding, 2008: 18-19).

AB'nin Uyum Politikalarının gelişmekte olan ülkeler nazarında nasıl görüldüğünü anlamak için Türk alan yazınına da incelemek gerekmektedir. Eryılmaz ve Tuncer, 2013 yılında, AB Uyum Sürecinde Bölgesel Kalkınma Politikaları kapsamında Bölgesel Kalkınma Ajanslarını incelemiştir.

Yazarlar, AB'nin kalkınması için üye olacak olan ülkeleri önceden belirli seviyeye getirerek topluluk içine almaya karar vermelerinin ardından 1990 sonrasında kalkınma politikalarına yeni bir boyut getirdiklerini belirttikleri çalışmalarında, kalkınmanın bölgesel nitelikte ele alındığında daha hızlı sonuç vereceğini ve daha gerçekçi planlamalar yapılacağı sonucuna ulaşımlardır. 2006 yılında bu yana Türkiye'de de bölgesel kalkınmanın kurumsal bir yapıya büründüğünü vurgulayan yazarlar, sorunların yerinde tespit edilmesi ve çözümünün getirilmesinin merkezi yönetimden sıyrılarak yerel otoriteler tarafından daha fazla yürütülmesi gerektiğini de belirtmişlerdir (Eryılmaz ve Tuncer, 2013: 185-186).

Tutar ve Demiral, 2007 yılında bitirdikleri çalışmalarında çoğu ülkenin dengeli bir kalkınmayı sağlayamamış ve bölgesel dengesizliklerin ortaya çıkardığı sosyo-ekonomik sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmış olduğunu belirtmişlerdir. Yazarlar çalışmalarında bölgesel kalkınmayı "tavandan-tabana bir yaklaşım yerine; yerel, bölgesel, ulusal ve hatta uluslararası aktörlerin katılımıyla gerçekleştirilecek bir süreç" olarak açıklamışlar ve AB'nin kalkınmak için bölgesel eşitsizliği gidermek üzere oluşturdukları politikaların aslında tüm dünyaya örnek olduğunun altını çizmişlerdir /Tutar ve Demiral, 2007: 65).

Akşahin tarafından 2008 yılında tamamlanan araştırmada AB'nin Uyum Politikaları, bunlar için kullanılan araçlar ve bu politikaların diğer ülkeler ile uyumu araştırılmıştır (Akşahin, 2008: 65-68). Çalışmada, AB'nin kalkınmak için neden bölgesel politikalara yöneldiğinin sorusuna yanıt olarak gelişmişlik farklarının sorun olarak sürekli gelişimin karşısına çıktığı sonucuna varılmış ve bölgesel kalkınmaya yönelmenin temelinde doğru koordinasyon, mali çıkar, bütünleşme, insan hakları ve fırsat eşitliği, eğitim eşitliği ile ekonomik dayanışma olduğu ifade edilmiştir.

Araştırmada kalkınmak için kullanılan temel araçların Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu-ABKF (European Regional Development Fund-ERDF); Avrupa Sosyal Fonu-ASF (European Social Fund-ESF); Uyum Fonu (Cohesion Fund), Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (Instrument for Pre-Accession Assistance "IPA") ve Yeni topluluk girişimleri (Jessica, Jasper, Jeremie) olduğu görülmüştür. AB'nin diğer ülkelerin politikaları ile özellikle tarım, ulaştırma, telekomünikasyon, haberleşme, araştırma ve geliştirme, çevre, sosyal politika ve küresel rekabet edebilirlik konularında yoğunlaştığı da çalışmanın diğer sonuçları arasındadır (Akşahin, 2008: 65-68).

Alan yazınındaki bilgilere bakıldığında, AB vatandaşı olan araştırmacıların genellikle sistemi eleştirdikleri görülmektedir. Ancak Türk yazarlar, AB'nin kalkınma politikalarının Türkiye için sağladığı avantajlar konusuna daha fazla odaklanmaktadır. Türkiye'de yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve bölgesel sorunların daha dikkatle izlenerek fonların kurumsal yapı içinde dağıtılmasına dikkat edilmesi halinde Türkiye'nin kalkınmasının daha hızlı olacağı görüşündeki Türk yazarlara karşılık, yabancı literatürde araştırmacılar politikalar arasındaki uyumsuzlukları odak noktalarına almaktadırlar.

2.5. EPAs üzerine Etki Analizleri ve Mütalaa Belgeleri

EPAs konusunda pek çok çalışma yürütülmüş ve 1996 yılında ilk kez yayınlanmış olan Lomé'un gözden geçirildiği yeşil kitaptan beri de mütalaa belgeleri yazılmıştır. Tüm bu literatür bilimseldir demek mümkün değildir. Bunun sebebi de pek çoğunun politik veya aktivist bir yönünün mutlaka bulunuyor olmasıdır. Sivil

toplum kuruluşları, Avrupa Komisyonu ve bağımsız araştırma merkezleri tarafından pek çok etki analizleri yapıldığından, hangi sonuçların en değerli olduğunu ve hangi etki analizinin gerçekten etkiyi doğru bir şekilde ölçtüğünü söylemek çok mümkün değildir. Her bir birimin konuya kendisine özgü bir yaklaşımı ve yorumlama biçimi mevcuttur.

Yürütülmüş etki sonuçlarının çoğu, kısmi denge modelleri veya genel denge modelleri gibi çok farklı metodolojileri kullanmıştır (Karingi ve ark., 2005: 6). Bu yüzden bir araştırmacı bir modeli diğerine göre daha uygun bulabilmekte ve etki analizi sonuçlarını yanlış model kullanarak değerlendirebilmektedir. Etki analizi konusundaki bu tartışmaların yanı sıra daha teorik veya oldukça ideolojik tartışmalarda olmuştur. EPAs doğası gereği temelde pazar serbestleştirme hedeflidir. Kalkınmakta olan ülkeler için, kendilerine refah mı yoksa bozulma mı getireceği konusunda, pazarı serbestleştirmenin iyi mi yoksa kötü mü olduğu da ayrı bir soru işaretidir. Bu tartışma pek çok yıldır devam etmekte ve güçlü kutuplaşmalara sahne olmaktadır.

Serbestleşmenin tarafı olanlar, ülkelerin avantaj sahibi olduğu ürünlerin üretimine yoğunlaştıklarında bu ülkelerin kendilerine katkı sağlayacağını söylemektedirler. Çünkü karşılaştırmalı üstünlük bir ülkenin bir ürünü daha az maliyetle üretmesine imkan verir. Bundan dolayı da sonrasında ithal edebilecekleri diğer ihtiyaçlarını karşılamak üzere ticarete dâhil olurlar. Dahası taraflar, dışa açıklığın yerel rekabet ve yarışı artırarak teknolojik değişikliğe sebep olacağını ve de sonrasında artan yenilik ve yatırım olarak yine kendilerine geri döneceğini söylemektedirler (Curran ve ark., 2008: 529-530).

Serbest ticaretin ve pazar serbestleştirmenin karşıtı olanlar ise, pazar yaratmanın pazarları bozacağını, yerel pazarları mahvedeceğini ve dolayısı ile ticaretin önündeki engellerin aniden kalktığı zamanda işsizliğin artacağını iddia etmektedir. Ekonomilerin küresel pazarlarda daha özgür olmasından ötürü de yerel dengesizliğe yol açacaktır. Diğer ülkelerin gelişmekte olan ülkelerdeki fazla olan ürünlerinde indirimde gitmeleri de maliyet altına çekilen fiyatlardan ötürü ayrı bir risk oluşturmaktadır.

Etki analizi çalışmaları ve de pazar serbestleştirme tartışmalarının hiç birisi de EPAs konusunda olan tartışmalara bir katkı sağlamamaktadır. Çünkü EPA görüşmeleri çıkmaza girmiştir ve AB de hangi yönde ilerleyeceğini bilememektedir. Farklı maddelerin kimin işine yaradığı ve işbirliği için hangi yönde ilerlenmesi gerektiği ve dolayısı ile anlamlı ve karşılıklı olarak memnun edici anlaşmaların çıkabilmesi için rasyonel seçim teorisi EPAs hakkındaki tartışmalara yeni bir ışık olabilir. Özetleyecek olursak, bu tezde bir yandan, AB'nin ekonomik çıkarlarının kendi kalkınma amaçlarına üstün gelip gelmediğini ve bu yüzden AB'nin PCD konusunda katkıları göz ardı edip etmediğini kararlaştırma aşamasında EPAs ve dolayısı ile bir yandan belirli bir politikanın yapım aşaması değerlendirilmektedir. Diğer yandan da, bu tez ile EPAs konusunu AB ve ACP ülkelerinin hangi yöne kayabileceğini görmek için ideolojik ve kutuplaşmış görüşmelerin dışına almaktayız.

2.6. EFTA

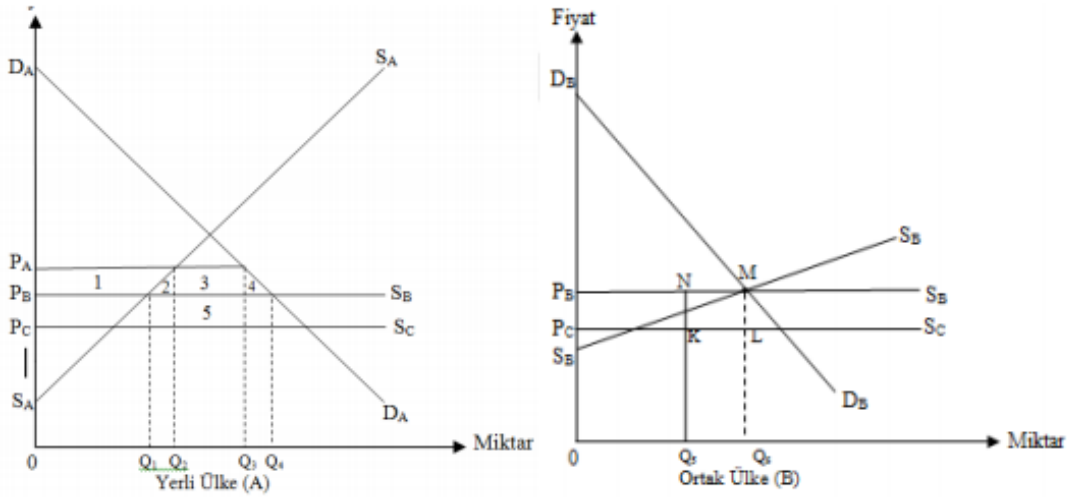
EFTA'nın ne olduğunun doğru anlaşılabilmesi için öncelikle serbest ticaret anlaşmalarının ne olduğunu açıklamak lazımdır. Serbest ticaret anlaşmalarını çok kısaca iki ya da daha fazla ülke arasındaki ticari engelleri kaldırma amaçlı gerçekleştiren anlaşmalar olarak açıklamak mümkündür. Serbest ticaret anlaşmaları neticesinde ortaya çıkan genel etkileri şu şekilde listelemek lazımdır (Küçükahmetoğlu, 2013: 73):

i. Ülkeler arasındaki ticari faaliyetler kolaylaşmaktadır.

ii. Serbest ticaret bölgesi doğrultusunda uygulanmakta olan menşee kuralları sistem ticari kısıtlamaları yoluyla bölge dışındaki ülkelerin ihracatlarına engel olurken bölge ülkelerininse birbirlerine ihracatlarını özendirilmektedir. Menşee kuralları gümrük vergisi haricinde ek ticaret engelleri getirdiğinden serbest ticaret anlaşmaları gümrük birliğine nazaran daha çok ticaret saptırma etkisine neden olmaktadır.

ii. Anlaşmaya taraf olan ülkeler AB üyesi olan ülkelerin her birinde farklı tarifeler ile karşılaşmaktadır ve bu durum tüm üreticileri en alt tarifeyi uygulayan ülkelerin sınırlarına yığılmaktadır.

iv. Üye ülkelerin aralarında serbest ticaret bölgesinde tarife politikasında eşgüdüm olmadığından pazarlık gücü yetersiz hale gelebilmektedir. Bu durum ayrıca bölgenin dışında kalan ülkelere yönelik dış ticaret hadlerini kötüleştirebilecektir.

Grafik 3. Serbest Ticaret Anlaşmalarının Ekonomik Etkileri*

Kaynak: Yelkenci Yanık, 2017: 44.

EFTA, İngiltere ve Batı Avrupa ülkeleri arasında dış ticaret politikalarında anlaşmazlıkların ortaya çıkmasından sonra Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi hayata geçmiştir. Cenevre’de 4 Ocak Stockholm Anlaşması sonrasında EFTA oluşturulmuştur. EFTA’nın kurucu ülkeleri ise İsviçre, İsveç, Avusturya, Danimarka,

* Serbest ticaret anlaşmalarındaki ekonomik etkilerin grafik aracılığıyla incelenmesi mümkündür. Bu etkilerin açıklanmasında kabul edilen birtakım varsayımlar vardır. Bunlar; A ile B ülkelerinin talep yapılarının benzer olduğu, B ülkesindeki arzın A’ya nazaran daha rekabetçi ve esnek olduğu, B’nin A’ya nazaran uyguladığı tarihenin daha düşük oranda olduğu, A ülkesinin serbest ticaret bölgesinden önce bölge dışı ülkelere ithalatlar gerçekleştirdiği ve buna karşın B’nin arz-talep eşitliği sağlamakta olduğu, bölge ülkeleri kapsamında menşe kuralları uygulamasının işlemekte olduğu gibi varsayımlardır (Yelkenci Yanık, 2017: 44).

Norveç ile İngiltere'dir. EFTA birliğine sonradan İzlanda da katılmıştır (Seyidoğlu, 2007:280).

EFTA'nın kurulmasının ve faaliyetlerinin amaçlarını şu şekilde sıralamak mümkündür (Yelkenci Yanık, 2017: 47):

- i. Üyeler arasında gerçekleşen endüstriyel ürün ticaretini arttırmak ve geliştirmek
- ii. Ülkeler arasındaki gümrük duvarlarını yıkmak
- iii. Bir batı pazarının kurulması
- iv. Dünyadaki ticaret hacmini arttırmak
- v. Üyeler arasında ortak bir ticari politika oluşturmak

Son olarak, AB'nin uluslararası faaliyetlerini yürütmek, kendi ve ilişki içinde olduğu ülkelerin ekonomik güçlerini arttırmak için hangi dış politika araçlarını kullandığına yer vermek gerekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AB DIŞ POLİTİKASI ARAÇLARI

Her ülkenin diğerleri ile çeşitli şekillerde anlaşması gerekmektedir. Ticari faaliyetlerin kurulabilmesi, ülke halklarının ihtiyaçlarının karşılanabilmesi, ekonomik problemlerin küresel boyutlara ulaşmaması, savaşların önüne geçilmesi gibi nedenlerle ülkeler arasında bağlar kurulmalıdır. Ülkeler çıkarları için diğerleri ile anlaşmaktadırlar. AB, dış politikalarını belirlerken diğer ülkeler gibi çeşitli araçlar kullanmaktadır. Ancak burası bir ülke olmadığı için diğer ülkelere nazaran daha farklı politika oluşturma araçları mevcuttur.

3. AB'nin Dış Politika Araçlarına Genel Bakış

Bu başlık altında kuşkusuz tanımlanması gereken ilk ve en önemli şey dış politika aracının ne olduğunu açıklamaktır. Dış politika aracı için, bir uluslararası aktörün (devlet, forum, birleşme ve benzeri), diğer aktörlerden bir ya da birkaç tanesine, normal koşullarda yapmayacağı, yapamayacağı ya da yapmak istemeyeceği şeyleri başka bir şeyi cazip hale getirmek için yaptırma durumudur demek mümkündür (Yılmaz ve Kılıçoğlu, 2017: 86).

Bir aktörün diğer aktörleri de etkileyen siyasi, ekonomik, hukuksal ve/veya sosyal tutumları, onun uygulayacağı politikayı şekillendirmektedir. Bir aktör uyguladığı dış politikanın diğer tüm aktörler üzerinde benzer etkileri olduğunu ummaktadır. Dış politika için oluşturulan en genel tanım bir devlet ya da uluslararası oluşumun, uluslararası alanda çeşitli konular için takındığı tanım şeklindedir. Ancak dış politika ve dış politikanın araçları, I. Dünya Savaşından günümüze, güncel olaylar, trendler, eğitim ve kültürlerdeki değişimler gibi pek çok etkene göre şekillenmekte, detaylanmaktadır (Kürkçüoğlu, 1980: 311-312; Daban, 2017: 27).

En sık kullanılan ve günün koşullarına göre şekillendirilebilen birkaç çeşit dış politika aracı mevcuttur. Bunlardan ilki psikolojik (propaganda) araçlar, diplomasi

veya müzakereye dayanan dış politika araçları, ekonomik etki eden dış politika araçları ve askeri dış politika araçlarıdır. Geleneksel bakış açısı ile yaklaşıldığında, bir uluslararası aktörün diğerleri üzerinde etki sahibi olabilmesi için onun askeri gücünün olması gerektiğine dair bir kanı oluşmaktadır. Ancak küreselleşme, bilim ve teknoloji konusundaki ilerlemeler ve ekonomik bağlar dış politika oluşturmak için gereken gücü askeri gücün dışına çıkarmaya başlamıştır (Yılmaz ve Kılıçoğlu, 2017: 87).

AB de yukarıda sayılan dış politika araçlarını kullanmaktadır. Ancak AB'yi diğer uluslararası otoritelerden uzaklaştıran kendine özgü özelliklerini anlamadan onun dış politika araçlarını doğru şekilde anlamak da mümkün değildir. AB'nin ekonomik ve siyasal açıdan karar alma mekanizmaları birbirinden bağımsız şekilde çalışmaktadır ki bu durum onun politika oluşturma ve uygulama sürecini de daha karmaşık bir yapı haline dönüştürmektedir. AB, üye devletler ile yetki paylaşımı yapmaktadır. Bu durum hem politika, hem politikanın araçlarını hem de süreçlerini belirlemek işlemlerini yavaşlatmakta ve zorlaştırmaktadır. Örneğin bu çalışmada da incelenen bazı kararlardan ve antlaşma metinlerinden de kolaylıkla anlaşılacağı üzere; bazı dış ekonomik araçlar AB yetkisinde olan alanlarda yalnızca AB tarafından kullanılabilirken, diplomatik yaptırımlar gibi diğer bazı araçlar üye devletlerin yetkisinde olan dış alanlarda, ancak AB ile koordine edilerek kullanılabilir.

3.1. Kalkınma ve Ekonomik Ortaklık Anlaşmalarının AB Dış Politikası Aracı Olarak İncelenmesi

AB'nin dünya ekonomisindeki yeri ve uyguladığı dış ticaret politikalarının yanı sıra AB'nin dünya siyasetindeki yerini de irdelemek, ortaklık antlaşmalarının dış politika aracı olarak ne kadar önemli olduğunun kavranması açısından önem taşımaktadır.

AB'nin dış ticaret politikalarını şekillendirmesinde ve kolaylıkla ekonomik antlaşma yapabilmesinde, programları AB dışı ülkeler için uygulayabilmesinde kuşkusuz onun siyasi gücü bulunmaktadır. Pek çok ülkenin bir araya gelerek ortak

politikalar oluşturması, bu ÷lkelerden herhangi biri ile siyasi ya da ekonomik iş birliği yapmak isteyen ÷lkeleri seçeneksiz bırakmaktadır. Ekonomik bir g¼ olarak kurulan birlik kısa s¼rede d¼nyada diğer ÷lkeler tarafından siyasi ve ekonomik g¼c¼ otorite olarak kabul edilen bir hale gelmiştir. Birlik, kurulma aşamasında siyasi g¼ konusunda hiçbir belge ya da antlaşma d¼zenlememiř, ancak pek çok ÷lkenin bu birliğe katılması, k¼reselleřme ve ortak tutum sergileme, bu birliğin siyasi olarak da g¼c¼l¼ olmasına neden olmuştur (S¼ylemiř, 2007: 40).

AB'nin dış ilişkilerindeki yetkisi daha ¼nce de değinildiği üzere sadece Roma Antlaşmasındaki Birliğe (Topluluğa) t¼zel kişilik tanıyan ve bunun sayesinde onun 3. taraflarla ortaklık anlaşmaları ve ticaret anlaşmaları yapabileceğini ¼ng¼ren d¼zenlemelerdir. Bu d¼zenlemeler neticesinde birlik g¼c¼lendike uluslararası siyasal ve ekonomik bir otoriteye d¼n¼řm¼řt¼r (Begaj, 2016a: 66).

AB'nin d¼nyada siyasi ve ekonomik antlaşmalar yaparken kullandığı ve ¼ncelik verdiği kuralların temelinde insan hakları konusu bulunmaktadır. Hem siyasi yaptırımlar hem de kalkınma işbirliklerinde insanların haklarını g¼zetmektedir. İnsanların ferah yaşaması, g¼venilir gıda ve suya ulaşması, insani çalışma ortamlarının oluşması gibi kalkınma programlarının temelinde AB insan hakları bulunmaktadır. Kurulurken insan haklarına yer verilmemiş olmasına karşın Lizbon Antlaşmasından sonra AB'nin kalkınma ve ticaret politikaları ile diğer ÷lkeler ile yaptığı antlaşmalar insan hakları ekseninde toplanmıştır. AB Temel Haklar şartı, bug¼n kurucu antlaşmalar ile eşdeğer d¼zeyde ¼nemlidir ve uygulama alanı yalnızca birlik ÷lkeleri değil, aynı zamanda birliğin antlaşma yaptığı diğer ÷lkelerdir (ABA 6. Madde).

G¼r¼ld¼ę¼ gibi AB, hem kendi içinde, hem diğer ÷lkelerle antlaşmalarında hem de Birleşmiş Milletler gibi uluslararası forumlarda temel insan hakları konusunda ¼nem veren bir tutum içinde olmuştur (EEAS, 2016). İnsan hakları ve demokrasi üye olmak isteyen ÷lkelerin uyması gereken en temel konular arasındadır ve AB üyelik s¼reci değerlendirmelerinde sağladığı fonlar ve yaptığı ticari ve politik antlaşmalar ile bu ÷lkeleri teşvik etmektedir.

Ebette bu tutum birliğin uluslararası camiada saygı görmesi anlamına da gelmektedir demek yanlış olmayacaktır. Bu yaklaşımı, özellikle savaşların ve karışıklıkların olduğu bölgelerde AB'nin sözünü geçerli hale getirmekte, onu çözümcü bir tarafa dönüştürmektedir. Bugün AB'nin az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yaşadığı savaş ve iç karışıklıklarda düzenleyici, ekonomik ve siyasi açıdan itici bir güç olduğu unutulmamalıdır. Bununla ilgili olarak Birlik tarafından gerçekleştirilen ilk girişim Balkanlar'daki savaş* sırasında barışın sağlanması için yapmış olduğu girişimdir, ancak bu girişiminde Birlik istenilen başarıyı sağlayamamıştır. Fakat siyasi olarak başarı elde edemeyen AB, aynı dönemde Sırbistan ve Karadağ bölgesine ekonomik ambargo getirmiş ve bu durum Sırbıları beklenmedik şekilde ekonomik yönden zorlamıştır (Begaj, 2006a: 68).

AB'nin bir diğer müdahalesi ise Makedonya'da Arnavutlar ve Makedonlar arasındaki etnik çatışmalar olmuştur. NATO siyasi uzlaşmayı sağlarken AB bölgeye ekonomik destek sağlamıştır. Bu ekonomik destek insanların gündelik yaşamına geri dönebilmesi için zarar gören yerlerin yeniden düzenlenmesi amacı ile verilmiştir. AB, Batı Balkanlarda Bosna savaşı ve Kosova savaşı başta olmak üzere, kanlı siyasi olaylarda uzlaştırıcı rol oynayamamış, otorite sağlayamamıştır. Genellikle sahneye ABD'nin çıkması ile savaşlar bitirilmiştir. Bu durum AB'de dış güvenlik politikası oluşturulması gerektiği gerçeğini gözler önüne sermiştir. Bunun üzerine çeşitli gelişmeler görülmesine rağmen bugün AB'nin halen uzlaşma, ticaret ve ekonomi gibi konulardan uluslararası siyasette rol oynadığını, bir yaptırım geliştirmediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Örneğin 2013 yılında Kosova ve Sırbistan arasındaki anlaşmazlıkla AB'nin ara buluculuğu ile son bulmuştur (Soğangöz, 2007: 154).

Bu noktada ülkelerin geçmişlerinde AB tarafından ambargoyu görmüş olmalarının etkisinin olabileceği de düşünülmelidir. O halde AB'nin ekonomik gücünün ona siyasi bir otorite sağlamaya başladığını da düşünmek lazımdır. AB'nin dış politikasını belirlerken kullandığı güç onun ekonomik ve siyasi gücüdür dedikten sonra, dış politika araçlarını nitelendirmek gerekmektedir:

---

* 1991 yılında Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlıklarını ilan etmesi ve Sırbaların Hırvatistan'a saldırması neticesinde, bu bölgede bir iç savaş meydana gelmiştir. Aynı yılın kasım ayında AB tarafları Lahey'de bir araya getirmiştir. Fakat bu görüşmede bir uzlaşma sağlanamamıştır.

3.1.1 Propaganda araçları

Propaganda araçları, genellikle hedef ülkenin siyasi otoritesini değil, diğer ülkelerdeki halkın dikkatini konuya çekecek biçimde kamuoyunu etkilemektedir. Bu politika araçları, diğerlerinin görüşlerine ve düşüncelerine göre şekillendirilmekte, onların kontrol edilmesini sağlamaktadır. İnsan psikolojisine göre dikkatle hazırlanmakta olan bu araçlar sistematik şekilde halka uygulanmakta, zaman içinde halkların görüşlerini ve bakış açılarını şekillendirmektedir (Erkış ve Summak, 2011: 294).

Genellikle devletler halkları üzerinde psikolojik bir otorite kurduklarında bunu basın ve medya kontrolü, bilgilendirme toplantıları gibi iletişim araçları ile yapmaktadırlar (Keskin, 2017). Ancak AB'nin doğrudan kitlelere seslenebileceği bu tarz mekanizmaları bulunmamaktadır. Komisyon üye devletlere ve dış kamuoyuna yönelik bilgilendirmeler yapabilmektedir. Ancak bu bilgilendirmelerde ya da basın toplantılarında kullanılan dil oldukça dikkatli seçilmekte, nelerin konuşulacağı uzun müzakereler sonucunda tespit edilmektedir. Dolayısıyla AB'nin bilgilendirme toplantıları ve/veya metinlerinde kelimelerin manipüle edilemediğini söylemek yanlış olmayacaktır (Begaj, 2016a: 235).

3.1.2. Diplomatik araçlar

Dış politika araçları diplomasi ile hayata geçirilmekte, dış politikaların uygulamaları diplomatik ilişkilerle mümkün olmaktadır. Diplomatik araçlar, uluslararası aktörlerin diğer aktörleri etkilemek için kullandığı yöntem ve teknikler olarak açıklanabilecektir (Erol ve Solak, 2013: 27). AB'nin uluslararası sorunları çözmeye kullandığı en önemli araçlardan biri kuşkusuz diplomatik araçlardır (Yılmaz ve Kılıçoğlu, 2017: 84).

AB'nin uluslararası alanda tanınmış tüzel bir kişiliği mevcuttur. AB'nin diğer uluslararası aktörler ile iletişim kurabildiği çok fazla kanalı bulunmaktadır. Fakat kurulan her diplomatik etkileşim çeşitli kararların ardından gelmekte, AB kendi yetkilerini kullanırken kimi durumlarda üyelerinin de fikrini almaktadır. Bu nedenle

de diplomatik süreçlerin başlatılması, yürütülmesi ve sonlandırılması karmaşık yapıda uzun zamanları kapsamaktadır.

Özellikle AB kurucu antlaşmasının sonrasında, yetkinin bir yerde toplanması, hangi koşullarda hangi diplomatik ilişkilerin kurulacağı, kullanılacak yöntemler ve bunun gibi süreci karmaşık hale getiren unsurlar yeni antlaşmalar ile düzenlenmeye çalışılmıştır. Fakat hala yapı komplike haldedir (Gstöhl, 2012: 6).

Bu dış politika araçlarının büyük bir kısmı devletler tarafından da kullanılmaktadır. Ancak üyelik perspektifi sunmak gibi araçların bir kısmı ise sadece AB'ye özgüdür ve bir devlet tarafından kullanılmaya uygun olmayan araçlardır. AB tarafından en sık tercih edilen diplomatik araçlar Siyasi girişimler (demarches) ve bildirimler (deklarasyonlar)'dir. Siyasi girişimler genellikle siyasi konularda bilgi talep eden ya da belirli gelişmeler konusunda bir tutum ya da kaygı içeren ve elçiler aracılığı ile 3. devletlerin hükümetlerine iletilen özel mesajlardır. Deklarasyonların da AB'nin çeşitli konularda kaygı duyması, kınaması ya da takdir etmesi neticesinde konunun muhatabı olan kişilere yolladığı mesajlar olduğu söylenebilecektir. Bu mesajlar özellikle ilgili ülkeyi ziyaret eden temsilciler aracılığı ile yapılmaktadır.

Ancak bu noktada deklarasyonların da siyasi girişimlerin de Birleşmiş Milletler karar ve uygulamalarına ters olmayacak şekilde yapılacağını belirtmek gerekmektedir. AB'nin bir başka diplomatik dış politika aracı da elçilerin geri çağırılması veya ilgili ülke ile yüksek düzeydeki diplomatik iletişimin kesilmesi şeklindedir. Bunun tersi şekilde diplomatik tanıma da bir başka diplomatik araç olarak kullanılmaktadır fakat AB'nin her ülkeye ve her koşulda aynı şekilde uygulama yapmadığını da burada belirtmek gerekmektedir. Örneğin Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte kurulan yeni ülkelerin tamamı için diplomatik tanıma süreci aynı olmamış, AB'nin konuya yaklaşımı her yeni cumhuriyet için farklı gerçekleşmiştir. 1992 yılında Bosna Hersek'in bağımsızlığının tanınması bir ortak tanıma ile gerçekleştirilirken, Makedonya'nın ortak tanınması, Yunanistan tarafından engellenmiştir (Begaj, 2016a: 237; Yılmaz ve Kılıçoğlu, 2017: 85-86). O halde buradan da anlaşılacağı üzere AB'nin diplomatik adımlarında üyelerinin etkileri bulunmaktadır.

AB'nin kullandığı bir başka diplomatik yöntem de pratik diyalogdur. Bu yöntem özellikle bölgesel işbirliğini arttırmak ya da bir yere siyasi destek sağlamak amacı ile kullanılmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri gibi devletler ile sıklıkla politik diyalog içine girilmektedir. Kullanılan bir diğer yöntem de AB üyeliği Perspektifidir.

Bu yöntem yalnızca AB'ye özgüdür ve AB üyesi olmak isteyen ülkelerin devletleri üzerinde politik bir etki yaratmak için kullanılan bir dış politika aracıdır. Fakat elbette bu araç yalnızca Avrupa'daki ülkeler için kullanılabilir bir araçtır. Bu araçla, AB üyeliğini isteyen ülkelerde uyum sağlanması için ekonomik ve politik reform yapılabilir. Bunun yanı sıra kimi ülkelerde politik sorunların ya da komşuluk krizlerinin çözümü için de kullanılabilir. Yine olası sorunların başlamadan önlenmesinde, var olan anlaşmazlıkların ise çözülmesinde kullanılan bir yöntemdir. Kıbrıs'ın AB üyelik süreci buna en uygun örnek olacaktır (Begaj, 2016a: 238).

3.1.3. Ekonomik araçlar

AB ve dış ilişkiler dendiğinde ilk akla gelen politika araçlarından biri kuşkusuz ekonomik araçlardır. Bu araçların şekli, uygulanma biçimi, amacı oldukça farklı olabilmektedir ve ekonomik araçlar çok geniş bir yelpazeye sahiptir. Ekonomik araçlar AB'nin her zaman en çok kullandığı ve en güçlü olduğu politika araçlarıdır. Bunları, müspet ve menfi dış politika ekonomik araçları iki grupta toplayarak tanımlamak lazımdır (EEA Avrupa, 2016, T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2017):

i. Müspet Ekonomik Politika Araçları

- Ticaret anlaşmaları,
- Ticaret ve işbirliği anlaşmaları veya ortaklık anlaşmaları
- 3. tarafların gümrük birliğine dahil edilmesi,
- Gümrük vergilerinin azaltılması,
- Kotaların artırılması,
- 3. devletlerin Genelleştirilmiş Tercihler Sistemine dahil edilmesi,

- Mali yardımların sunulması

ii. Menfi Ekonomik Politika Araçları

- İthalat ya da ihracatta ambargo uygulamaları
- Anlaşmaları sonuçlandırma konusunda gecikme
- Müzakereleri askıya alma
- Gümrük vergilerinde arttırma gerçekleştirme
- Kotaların indirilmesi
- AB tarafından verilen maddi yardımların azaltılması ya da tamamen durdurulması

AB, ticaret ve ekonomi konusunda güçlü bir uluslararası aktördür ve mali araçlarını kullanırken ABD ve BM ile ortak şekilde hareket edebildiği gibi tek başına da bunları kullanabilmektedir. Ülkeleri üyeliğe hazırlamak, ülkelerdeki demokrasi ve insan hakları olgularını güçlendirmek, onları kalkındırmak gibi pozitif yönlü olarak ekonomik politika araçlarının kullanılmasının yanı sıra bunlar siyasi yaptırımların perde arkasında da tutulabilmektedir.

Ambargo ve kota uygulamaları, kimi zaman bir ülkeye sadece belirli mallar için uygulanabildiği gibi, tamamen ambargo uygulamaları da gerçekleştirilebilmektedir. Ancak bu noktada uluslararası ekonomi politikalarının sonuçlarının her zaman beklendiği gibi ve AB'nin istediği etkide olmayacağını da altı çizilmelidir.

Burada AB'nin uyguladığı güncel mali araçların da bir listesini paylaşmak gereklidir. Türkiye de üyelik müzakereleri sürecinde bu mali araçların bir kısmını kullanmıştır ve bir kısmını kullanmaya devam etmektedir (AB Türkiye Delegasyonu; European Commission, Management Plan, 2015; Longo, 2010: 79):

- Ön Katılım Yardım Aracı, (The instrument for Pre-Accession Assistance IPA)

Türkiye'nin de içinde olduğu AB'ye üye olmak isteyen devletlerin birliğe uyumlu hale getirilmesi için kullanılan ekonomik araçtır. Bu ülkeler ihtiyaca ve sürdürülen müzakerelere göre kamusal, sosyal, ekonomik, hukuki ve idari düzenlemeler yapmakta ve bu düzenlemelerin ihtiyaç duyduğu mali giderleri bu araç ile karşılamaktadırlar. Bu mali araç, AB'nin kalkınma ve genişleme politikalarına destek sağlamaktadır. IPA'nın uygulanmasında 3 alt şekil mevcuttur ve bunlar ülkeye özel, çok uluslu ve sınır aşırı işbirliği adlarını taşımaktadır. Hangi bölgeye nasıl bir mali destek sağlanacağı günün ve bölgenin koşullarına göre şekillenmektedir.

- Avrupa Komşuluk Aracı, (The European Neighbourhood Instrument (ENI))

AB'nin daha önce de belirtildiği gibi, kurucu anlaşmalarında komşuları ile ilişkilerini yürütme yetkisi mevcuttur ve bu politikasını desteklemek için oluşturulan en önemli araç ENI'dir. AB ile siyasi, ekonomik ya da ticari iş birliği olsun olmasın, coğrafi konumu gereği AB'nin yakınında olan ülkeler ile ortak güvenlik politikaları düzenlenmesi, politik iş birliğinin oluşturulması ve ekonomik entegrasyonun sağlanması için kullanılmaktadır.

- İstikrar ve Barış Aracı, (Instrument For Stability and Peace (ISP))

Dünyanın herhangi bir yerinde ortaya çıkan çatışmaların önlenmesi ve krizlerin yok edilmesi için kullanılan araçtır. Birlik bu mali araç ile uluslararası etkililiğini ve prestijini de arttırmaktadır. Daha çok 3. Ülkelerin faydalandığı bu araç küresel alanda AB'nin yetkinliğini göstermektedir. Bu aracın kullanılmasında yalnızca ülke hükümetleri ve AB arasında bir mali etkinlik yoktur. AB gerekli gördüğü bölgede sivil toplumun gücünü arttırmak için ulusal ve uluslararası örgütler ile çalışabilmektedir.

- Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Aracı, (European Instrument for Democracy and Human Rights (EIDHR)) Az gelişmiş ülkeler başta olmak üzere, 3.grup ülkelerde insan hakları ve demokrasi olgularının geliştirilmesi için kullanılan mali araçtır.

- Kalkınma ve İşbirliği Aracı, (Development and Cooperation Instrument (DCI))

Özellikle maddi yokluk çeken bölgelerdeki insanların yaşam kalitesini ve refah düzeyini yükseltmek amacıyla hizmet eden araçtır. Bu bölgelerde ekonomik

yatırımların gerçekleştirilmesinin yanı sıra çevresel sorunlar gibi küresel düzeyde önem taşıyan problemlerin de çözümüne odaklanılmaktadır. çoğunlukla Orta Asya, Orta Doğu, Latin Amerika ve Güney Afrika ülkeleri yararlanmaktadır.

- Partnerlik Aracı (Partnership Instrument (PI))

Bu araçta hedef AB'nin 3. ülkelerle olan ilişkilerinde ortak çıkarları geliştirmek ve AB değerlerini teşvik etmektir. Bu araç sayesinde AB ile 3. Ülkeler arasındaki ticari ve ekonomik iş birlikleri de kurulmaktadır. Diğer araçların kullanıldığı ülkeler kısıtlı sayıdadır anca PI en fazla ülkede uygulanabilecek araçlar arasında olduğundan en kapsayıcı araç olarak görülebilecektir.

3.1.4. Askeri araçlar

Diğer uluslararası aktörlerden farklı olarak AB'nin dış politika araçları genellikle mali gücüne ve diplomatik faaliyetlere dayanmaktadır. Bu nedenle AB için daha çok sivil güç tanımlaması yapılmaktadır. Üye ülkelerin savunma ihtiyacını karşılamak ve birliğin bütünlüğü için askeri güç daha çok ABD, NATO ve milli askeri güçlere dayandırılmıştır. AB'nin üyesi olan pek çok ülke, askeri araçların oluşturulması konusunun gündeme getirilmesine bile karşı durmaktadırlar. Ancak AB sınırlarına çok yakın coğrafi konumlardaki karışıklıklar ve ülkeler arasında savaşların oluşması, AB'nin bu konuyu şimdilerde düşünmeye başladığını da unutturmamaktadır. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasını (AGSP) oluşturulması şimdilerde gündemdeki konulardan biridir (Keukeleire, 2010: 11).

3.2. Ortaklıkların Dış Politika Aracı Olarak Nitelendirilmesi ve Bunların AB ile İlişkiler Üzerindeki Etkileri

AB ile ticari ilişkilerin kesilmesi, ülkelerin ekonomik istikrarını bozacak, onları ciddi mali krize sürükleyecektir. Küresel ekonomide bir ülkenin çeşitli başka sorunlar yüzünden AB gibi geniş bir coğrafya ile ticari ilişkilerinin kesilmesi düşünülebilecek bir konu dahi değildir.

Üyelik süreci, ticari ve ekonomik faaliyetler ile kalkınma planlarına dahil olmak isteyen ülkelerin, AB'nin dış politika araçlarına uyum sağlaması bir çeşit

zorunluluk halini almıştır. Bu durum AB'nin dış politika araçlarının etkinliğini arttırmaktadır. Diğer yandan bu araçların uygulanması, ülkeler arasındaki anlaşmazlıkların çözülmesine, insan hakları ve demokrasi kavramlarının gelişmesine katkı sağlamakta; üyeliğe hazırlanan ülkelerin bölgesel farklılıklarının ortadan kaldırılmasına, insanların ferah düzeyinin, üretimin ve diğer ekonomik faaliyetlerin güçlendirilmesine ön ayak olmaktadır. Buradan hareketle, araçların da incelenmesinin ardından, AB'nin en önemli ve etkili dış politika araçlarının ekonomik araçlar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

AB dış politika araçlarında askeri baskı kurmamakta, ülkeleri siyasi, demokrasi, insan hakları, kalkınma, gelişme ve ekonomik entegrasyon gibi konularda kendisi ile birlikte çalışmaya teşvik etmektedir. Özellikle ortaklık anlaşmaları AB'nin iş birliği konusunda en etkin kullandığı araçlardan biridir. Ancak bu durumun en sıkıntılı ve sancılı süreci ortaklık anlaşmalarının kurulma sürecidir. AB'nin iç hukuki yapısı ve yetki dağılımı konusu, anlaşma süreçlerini komplike hale getirmekte, hem AB'nin uzun süre gündemini meşgul etmekte hem de AB dışındaki ülkeyi zorlamaktadır. Öncelikle ortaklık anlaşmalarının yapılması için 3. devletlerle müzakerelerin başlatılması kararı siyasi nitelikte karar olduğu için siyasi çıkarlara bağlanmaya müsaittir. Nihayetinde müzakereci devlet AB tarafından istenilen politik ve siyasi koşulları yerine getirirse, AB müzakere edilen anlaşmayı sonuçlandırmaktadır.

Ortaklık anlaşmasının imzalanması ve faaliyete geçilmesi, ilgili ülkenin hükümetinin politik gücünü arttırmaktadır fakat bir ortaklık anlaşmasının hayata geçmesi için AB'ye üye tüm devletlerin anlaşmayı imzalaması gerekmektedir. Bu durum üye devletler ve 3. Ülkenin arasında siyasi tartışmaların var olmasını engellemekte, durumu siyasi çıkar meselesine dönüştürmeye açık bir hale getirmektedir ki bu noktada AB araçlarının kullanılmasında demokratik yöntemlerin engellenmesi ve konunun çıkarlara dönüşmesi riskini taşımaktadır (Begaj, 2016b: 30).

Burada eleştirilmesi gereken bir konu da anlaşmaların ve özellikle mali yardımların yalnızca AB'nin desteklediği ve seçtiği konu başlıkları altında

olabileceğidir. Bir ülke, kendi ticari, ekonomik, politik ya da sosyal durumunu etkileyen sorunları, şayet gündemde yoksa AB'ye taşıyamıyorsa, bu durum da demokratik olarak görülemeyecektir. AB kendi istekleri doğrultusunda dış politika araçlarını kullanmakta elbette özgürdür fakat bu durum kendi misyon ve önceliklerine aykırı bir hal alabilmektedir.

SONUÇ

AB, çeşitli ülkelerin hem coğrafi yakınlık, hem ekonomik kalkınma hem de politik güç elde etmek üzere bir araya geldikleri, iç ve dış politikalarındaki pek çok yetkiyi de ortaklaşa kurdukları bu Birlik'in komisyonlarına devrettiği bir sistemdir. Birlik, II. Dünya Savaşı'nın ardından, çok yönlü olarak geriye gitmiş olan Avrupa ülkelerinin birlikte hareket ederek hızlıca ekonomik ve politik güç kazanması ekseninde kurulmuş, önceleri ticari bir topluluk olmasına karşın bugün kendi hukuki kuralları, politikaları, hakları ve standartları olan güçlü bir uluslararası otorite haline gelmiştir. Birlik, Avrupa devletlerinin ortak deneyimlerinin sonucu oluşan ilke ve idealler olan kalıcı barışın sağlanması, toplumsal refah, dayanışma, özgürlük, demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü, pazar ekonomisi ve girişim özgürlüğü bu yeni bütünleşme hareketinin temellerini oluşturmaktadır.

Birlik, kuruluş antlaşması ve sonrasında oluşturduğu kendi iç sistemini düzenleyen antlaşmaları ile yetki kazanmış, üyesi olan devletler adına ticari, politik ve askeri adımlar atabilir hale gelmiştir. Kendi hukuku ve uluslararası ilişkilerine yön veren politikaları mevcuttur. AB, kendi ülkelerinin halklarının refahının yanı sıra, dünya genelinde eşitlik, kalkınma ve insan haklarının korunması konularında yardımcı olmak adına çeşitli kalkınma planlamaları yapmakta ve diğer ülkeleri de yaptığı antlaşmalar ile kurallarına uymak durumunda bırakmaktadır.

AB ile ticaret yapmak ya da politik ve/veya ekonomik güç kazanmak ve Birlik ile bütünleşmek isteyen ülke ya da uluslararası kuruluşlar AB ile çeşitli ortaklık antlaşmalarına girmektedirler. Bu antlaşmalar hukuki kuralların yazılı olması ve olmamasına göre ya da geçici veya kalıcı olmalarına göre çeşitlendirilmektedir.

Kimi antlaşmalarda hukuki kurallar konusunda istisnalar söz konusu olabilirken, bazılarında tamamen uluslararası antlaşmalar için düzenlenmiş olan AB hukukuna bağlı kalınmaktadır. Ayrıca, kalıcı antlaşmalar, AB ile ilerleyen yıllarda üyeliğe ilişkin bir görüşme yapmayacak olan ülkeler ile kurulurken, süreli antlaşmalar ise özünde ilgili devleti AB üyeliğine hazırlama amacına hizmet etmektedirler. Türkiye de bu klasmanda olan antlaşmaların taraflarındandır.

Türkiye, hem coğrafi konumu, hem ticari endişe ve çıkarları, hem ekonomik sürekliliği hem de politik gereklilikleri nedeni ile AB'ye hemen her zaman yakın konumda olmuş ve Birlik ile sürekli temas haline girmiştir. Bu temaslar, kimi zaman antlaşmalar, kimi zaman ise uyum ve kalkınma programları çerçevesinde olmuştur ve günümüzde geçerliliklerini korumaktadırlar.

Avrupa Birliğinin kalkınma politikalarının temelini araştırmak ve başka ülkelerin de standartlarını yükseltebilmeleri için AB tarafından oluşturulmuş ya da sürdürülebilir hale getirilmiş olan EFTA ve EPA Türkiye'nin AB ile ilişkilerinin yanı sıra, küresel ekonomiyi takip edebilmesi açısından önemlidir. Çünkü bu antlaşmalar Türkiye'nin hem Avrupa Pazarını hem de AB ile ilişkili olan ve Türkiye'nin de faaliyet gösterdiği pazarları etkilemektedir.

Çalışmaya bakıldığında, AB üyesi olmayan ülkelerin kendilerini geliştirmek ve maddi çıkar elde etmek, Birlik ile bağ kurmak ve bütünleşmek amacı ile AB'nin ise ihtiyaçlarını karşılamak, göçleri engellemek ve küresel üretimi devam ettirmek düşüncesi ile antlaşma yollarına girdiği görülecektir. Ancak AB'nin antlaşmalar esnasında uluslararası hukuk kurallarına değil de kendi hukuk kurallarına göre davranması ve asla taviz vermemesi eleştiri sebebi olabilecektir. Ancak AB'nin ulaştığı ekonomik ve politik güç, pek çok 3. Ülke tarafından bu sistemin sorgulanmasını da engellemektedir.

Avrupa Birliği'nin yaptırım gücü onun ekonomisinden gelmektedir. Askeri, ekonomik ve politik pek çok aracı olmasına ve bunları çeşitli dönemlerde uluslararası krizlerde kullanmasına karşın en başarılı aracı onun ekonomik gücüdür. Kredi verme, yardım paketi oluşturarak fon dağıtma, borç verme gibi doğrudan maddi etkilerinin yanı sıra, kalabalık nüfusu ve hem tüketim hem de üretim oranları ile gözde bir uluslararası Pazar durumundadır. Doğu ülkelerinin batıya açılan giriş kapısı da, geçiş yolu da Avrupa kıtası ve bunun üzerindeki ülkelerdir. Birliğin kullandığı para birimi olan Euro, genellikle her zaman gerekli ve pahalıdır.

Bu çalışmada, Avrupa Birliği Kalkınma İçin Türkiye Uyum Politikası ve Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları (EFTA ve EPAs) konu edilmiştir. EFTA, İngiltere

ve Batı Avrupa ülkeleri arasında dış ticaret politikalarında anlaşmazlıkların ortaya çıkmasından sonra Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi hayata geçmiştir. Cenevre’de 4 Ocak Stockholm Anlaşması sonrasında EFTA oluşturulmuştur. EPAs ile de 3. Ülkelerin kalkınması ve ticari faaliyetlere katılması üzerinde odaklanılmıştır. Türkiye hem kendi ekonomik kalkınması hem de iş birliği içinde olduğu ve olmadığı ülkelerin kalkınmasını izlemek, AB ile temas halinde kalmak ve uyum politikalarına yön vermek için, uluslararası arenadaki bu köklü anlaşmaları bilmek ve buna uygun stratejiler geliştirmek durumundadır.

KAYNAKÇA

- Aggermann, Z. (2011). Avrupa Birliği'nin Dış İlişkilerinde İnsan Hakları Politikası, T.C. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Aksoy, M. ve Uğur, Ö. (2016). Avrupa Birliği'nin Dış Politikadaki Aktörlüğüne Etki Eden Güç Unsurları: Sivil Güç, Askeri Güç ve Normatif Güç, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 12, Yıl 12, Sayı 1, s. 213-228
- Alacahan, N. D. ve Akarsu. Y, (2014). Avrupa Birliği Ortak Dış Ticaret Politikası'nın Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri, http://www.jlecon.com/Makaleler/1231486441_25-38.%20N.D.ALACAHAN%20&%20Y.AKARSU.pdf
- Arsava, Füsun. (1997). Kurucu antlaşmalar ve Antlaşmaların Anayasa Hukuku Karakteri, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ausbf/article/viewFile/5000053741/5000051057>
- Aslan, K. E., Tiryaki, G. ve Yılmaz A. (2013). Türkiye'de Basel I, II ve III Kurallarına Uyum Süreci, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/165824>
- Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma,(2011). Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Yayınları, Ankara
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, (2016). <https://www.avrupa.info.tr/tr/katilim-oncesi-mali-yardim-araci-ipa-880>
- Banu, A. S. (2008). Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası, Yapısal Araçların Koordinasyonu ve Türkiye'nin Uyumunu, T.C. Tarım ve Köyşleri Bakanlığı,

Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AB
Uzmanlık Tezi

Basilgan, M. (2012). Avrupa Birliği'nin Bölgesel Ekonomik Kalkınma Politikası,
Global Journal of Economics and Business Studies, Cilt:1, Sayı:1, s. 47-66

Başar, H. (2006). Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC),
<http://www.mfa.gov.tr/asya-pasifik-ekonomik-isbirligi-apec-.tr.mfa>

Baykal, S. (2004). Avrupa Birliği Anayasalaşma Sürecinde Adalet Divanı'nın Rolü:
Divanın Ulusal Mahkemelerle İlişkileri ve Yorum Yetkisinin Sınırları
Bağlamında Bir Analiz, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi Cilt:4, Sayı:1, s.
121-149

Begaj, J. (a), (2016). Avrupa Birliği'nin Ortaklık Antlaşmaları Karşılaştırmalı
Değerlendirmeleri, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler Anabilim Dalı (Hukuk
Bilim Dalı), Doktora Tezi

Begaj, J. (b), (2016). AB'ye Katılımı Hazırlayan Ortaklık Anlaşmalarının Tarihi ve
Siyasi Süreç Kapsamında Şekillenmesi ve AB Üyeliği Üzerindeki Etkisi,
Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi Cilt:15, Sayı: 1, s. 29-72.

Brühlhart, M. ve Matthews, A. (2007). EU External Trade Policy, Forthcoming in El-
Agraa, Ali M. (ed.) The European Union: Economics & Policies, 8th edition,
Cambridge University Press.

Büyüktanır, Derya. (2010). Dış İlişkiler Kapsamında Avrupa Birliği'nin Tüzel
Kişiliği ve Lizbon Antlaşması, Cilt 7, Sayı 27, s. 87-110

Cornelissen, S. (2010). Policy Coherence for Development in the European Union,
the Case of the Economic Partnership Agreements, Master Thesis European
Studies, University of Twente

Crescenzi, R. ve Giua, M. (2014). The EU Cohesion policy in context: regional growth and the influence of agricultural and rural development policies, LSE 'Europe in Question' Discussion Paper Series

Curran, L., Nilsson, L. ve Brew, D. (2008). The Economic Partnership Agreements: Rationale, Misperceptions and Non-trade Aspects, Development Policy Review, Volume 26, Issue 5, s. 529–553

Çimen, A. (2012). Avrupa Birliği (AB) Bölgesel Kalkınma Politikalarının Avrupalılaşması, AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:12, 20. Yıl Özel Sayısı, s. 47-79

Daban, C. (2017). Uluslararası İlişkilerde Siyasal Aktörler, Bürokrasi ve Jeopolitik Bağlamında Diplomasi: Türkiye Cumhuriyeti Örneği, BEU akademik İzdüşüm Dergisi, Cilt 2, Sayı. 2, s. 22-50

David, D. (2000). 40 Years of Europe-ACP Relationship, The Coruer, September Special Issue, s. 11-14.

Demidov, A.(2009). European Union Development Policy: from an Instrument to a Policy, Working Papers WP 2009-05 Centre for German and European Studies (CGES)

ECDPM & ICEI, (2005). EU Mechanisms That Promote Policy Coherence For Development, A- Scoping Study, European Centre for Development Policy Management (ECDPM), Maastricht Complutense Institute of International Studies (ICEI), <http://ecdpm.org/publications/eu-mechanisms-promote-policy-coherence-development/>

ECDPM & ICEI, GmbH.(2007). Evaluation of the EU Institutions & Member States' Mechanisms for Promoting Policy Coherence for Development, European Centre for Development Policy Management (ECDPM), Maastricht Complutense Institute of International Studies (ICEI), Madrid PARTICIP

GmbH, Freiburg Studies in European Development Co-operation Evaluation No 7, European Union, <http://ecdpm.org/wp-content/uploads/2013/11/evaluation-study-eu-member-states-mechanisms-pcd.pdf>

EEA-Europa, (2016). Avrupa Çevre Ajansı,

<https://www.eea.europa.eu/tr/themes/policy/about-policy-instruments>

EPSA, European Political Science Association, (2018). <http://www.epsanet.org>

Ergüder, C. ve Akdenizli, K. D. (2008). Avrupa Birliği'nde Bölgesel Politika'nın Gelişimi ve Yapısal Fonlar, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı TEPAV Yayını, İstanbul.

Erkiş, İ. U. ve Summak, M. E. (2011). Propaganda ve Dış Politika,

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/selcuksbmyd/article/viewFile/5000084566/5000078654>

Erol, E. ve Solak, E. (2013). Diplomaside Dilin Kullanımı, KHO Bilim Dergisi, Cilt: 23, Sayı:1, s. 27-37.

Eryılmaz, B. ve Tuncer, A. (2013). Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Bölgesel Kalkınma Politikaları: Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye Uygulaması, Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 165- 189

European Commission, Management Plan, (2015). Service of Foreign Policy Instruments, 31.07.2015, European Parliament, Directorate General for External Policies, The EU's 2014-2020 External Financial Instruments: An Opportunity for the European Parliament to Play a Greater Role

European Union External Action, (2016). About the European External Action Service (EEAS), https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/82/about-the-european-external-action-service-eeas_en_en

- Gruhn, I. (1976). The Lomé Convention: Inching Towards Interdependence, International Organization, Cilt: 30, Sayı: 2, s. 241-262
https://www.jstor.org/stable/2706258?seq=1#page_scan_tab_contents
- Gstöhl, S. (2012). European Union Diplomacy: What Role for Training?, Collage of Europe, Department of EU International Relations and Diplomacy Studies, EU Diplomacy Papers
- Gültekin, S. (2010). Dış Ticarete Haksız Rekabet: Damping,
<http://www.ankarabarasu.org.tr/siteler/ankarabarasu/frmmakale/2010-1/1.pdf>
- Güven, S. (2007). Kalkınmada İşbirliğinde Siyasi Koşulluluk: Lome/Cotonou Ortaklığı- Eleştirel Bakış, T.C. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Hacıköylü, C. İthalat Sırasında Ödenen Vergiler ve Diğer Mali Yükümlülükler: Türkiye ve Cep Telefonu İthalatı, Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 1, s. 21-36
- Hoebink, P. (2004). The treaty of Maastricht and Europe's development cooperation, (studies in European Development Cooperation Evaluation),
<http://ecdpm.org/wp-content/uploads/2013/11/2004-Treaty-Maastricht-Europe-Development-Cooperation.pdf>
- Hoebink, P. (2010). Some Recent Developments in European International and Development Cooperation, Amsterdam University Press, Amsterdam
- Interreg Europe Programme Manual, (2016).
https://www.interregeurope.eu/fileadmin/user_upload/documents/Call_related_documents/Interreg_Europe_Programme_manual.pdf

İktisadi Kalkınma Vakfı, (Tarih Yok), AB Nedir, Nasıl Çalışır?

<http://oldweb.ikv.org.tr/images/upload/data/files/cnas-ab-nedir.pdf>

İncekara, A. ve Kılınç, S. B. (2011). Avrupa Birliği Bölgesel Kalkınma Politikaları:

Yapısal Fonlar ve Diğer Mali Araçlar Çerçevesinde Bir Değerlendirme,

International Conference on Euroasian Economies Conference, 2011

http://abs.cu.edu.tr/Dokumanlar/2016/PF%20434/545318283_avrupa_birligi_bolgesel_kalkinma_politikalari.pdf

Jouen, M., Kolosy, K., Pellegrin, J., Ramsden, P., Szegvari, P. ve Chambon, N.

(2010). Cohesion Policy Support For Local Development: Best Practice and Future Policy Options, Directorate General for Regional Policy, European Commission.

Kalecikli, O. B. (2017). Kalkınma Ajanslarının Kalkınma Politikalarındaki Yeri: Batı

Karadeniz Kalkınma Ajansı, T.C. Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Karabacak, H. (2004). Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye ile Mali İşbirliği”,

Maliye Dergisi, Sayı: 146, s. 69-106

Karingi, S., Lang, R., Oulmane, N., Perez, R., Sadni, J. M. ve Ben, H. H. (2005).

Economic and Welfare Impacts of the EU-Africa Economic Partnership Agreements, African Trade Policy Centre - Economic Commission for Africa, Work in Progress No. 10

Kayasü, S. ve Yaşar, S. (2006). Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde Kalkınma

Politikaları: Yasal ve Kurumsal Dönüşümler, TEPAV Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Kitabı, Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Avrupa Perspektifi, s. 199-213.

- Keskin, N. (2017). Uluslararası İlişkiler ve Propaganda, Akademik Paradigma, <https://www.akademikparadigma.com/uluslararasi-iliskiler-propaganda/>
- Koff, H. (2017). Policy coherence for development and migration Analyzing US and EU through the lens of normative transformation, Regions & Cohesion, Volume 7, Issue 2, s. 5–33
- Küçükahmetoğlu, O. (2013). Reel Entegrasyon Teorisi, Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım, (Der.: Osman Küçükahmetoğlu, Hamza Çeştepe, Şevket Tüylüoğlu), Ekin Basım Yayın Dağıtım, Geliştirilmiş 3.Baskı, Bursa, s. 53-92.
- Kürkçüoğlu, Ö. (1980). Dış Politika Nedir?' Türkiye'deki Dünü ve Bugünü, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 35, Sayı 1-4, s. 308-311
- Laaksonen, K., Mäki-Fränki, P. ve Virolainen, Meri. (2000). Lomé Convention, Agriculture and Trade Relations between the EU and the ACP Countries in 1975-2000, TRADEAG- Specific Targeted Research Project financed by the European Commission
- Lister, M.(1988) The European Community and the developing world: the role of the Lomé Convention, Avebury Press, Google E-books.
- M Bailliet, Cecilia. (2010). Sources of International Law, <http://www.uio.no/studier/emner/jus/jus/JUS5540/h14/undervisningsmateriale/sources-of-international-law.pdf>
- Nuri Yılmaz, A. ve Kılıçoğlu, G. (2017). Avrupa Birliği'nin Yumuşak Güç Kullanımı ve Diğer Ülkeler Üzerindeki Olumlu Etkisi, Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 15, s. 83-118

- Nuri Yılmaz, A. ve Kılıçoğlu, G. (2017). Avrupa Birliği'nin Yumuşak Güç Kullanımı ve Diğer Ülkeler Üzerindeki Olumlu Etkisi, Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 15, s. 83-118
- Okur, U. (2017). Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Ağrı İlinin İktisadi Analizi, T.C. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İKTİSAT Politikası Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Reeves, T. (2006). AB ve Türkiye'de Bölgesel Kalkınma", TEPAV Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Kitabı, Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Avrupa Perspektifi, s. 39-48
- Roth, S. (2009). Political Conditionality in European Union Development Assistance, Centre Information De Formation Europeenne Institut Europeen Des Hautes Etudes Internationales, Advanced European and International Studies Master Thesis.
- Schreurer, C. (2008). Sources of International Law, The Emirates Center for Strategic Studies and Research
- Seyidoğlu, H. (2007). Uluslararası İktisat, Guzem Can Yayınları, 16.Baskı, İstanbul.
- Soğangöz, M. (2007). Makedonya Krizi ve OGDG'nin Rolü, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Söylemiş, T. (2007). Avrupa güvenlik ve savunma politikası ve üç kritik sınavı : Makedonya, Kongo ve Bosna Hersek misyonları, Uluslararası Hukuk ve Politika, sayı 12, s. 39-51
- T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, Tarih Yok,
http://www.ab.gov.tr/files/rehber/02_rehber.pdf

T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2017,

https://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home?_afLoop=22473455766958524&_afWindowMode=0&_afWindowId=112hxngrlj&_adf.ctrl-state=hzmjhl5xq_117#!%40%40%3F_afWindowId%3D112hxngrlj%26_afLoop%3D22473455766958524%26_afWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Dhzmjhl5xq_121

The Leader Approach- European Communities, 2006, Fact Sheet,

https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/publi/fact/leader/2006_en.pdf

Tutar, F. ve Demiral, M. (2007). Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, s. 65-83

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı (Gümrük Birliği Kararı), <http://www.mfa.gov.tr/1-95-sayili-ortaklik-konseyi-karari-gumruk-birliigi-karari.tr.mfa>

Van Schaik, L. ve Kaeding, M. (2008). The Coherence Dilemma in EU Development Policy: Tackling Fragmented Structures in The Commission and Council, https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20080400_cesp_paper_schaik.pdf

Van Vooren, B. and A Wessel, R. (2014). EU External Relations Law: Text, Cases and Materials, Cambridge University Press

Werner, F. (1965). The Association Agreements of the European Communities: A Comparative Analysis, International Organization Journal, Vol. 19, No. 2, s. 223-249

Wisniewski, E. (2013). The Influence of the European Parliament on the European External Action Service, 18 European Foreign Affairs Review, Issue 1, s. 81–

101

<https://www.kluwerlawonline.com/abstract.php?area=Journals&id=EERR201>

[3005](#)

Yelkenci, Y. Esra. (2017). Türkiye'nin EFTA Ülkeleri ile Arasında İmzaladığı Serbest Ticaret Anlaşmasının Dış Ticaret Hacmine Etkisi, T.C. Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Ticaret Anabilim Dalı, Uluslararası Ticaret Yüksek Lisans Programı, Yüksek Lisans Tezi

Yılmaz, N. (2008). Avrupa Birliği Ortak Ticaret Politikası ve Türkiye Tarımının Uyumu, T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AB Uzmanlık Tezi

Zararsız, M. E. (2001). Avrupa Topluluğunun Münhasır Yetkisinin Kapsamı ve Sonuçları, Planlama Dergisi Özel Sayı,

<http://www.kalkinma.gov.tr/Documents/zararsizim.pdf>

EKLER

EK-1- Roma Antlaşması'nın APEC ile İlişkili Bölümleri

Roma Antlaşması Dördüncü Bölüm Madde 132

“Üye devletler, kendi ülke ve toprakları ile yaptıkları ticari alışverişlerde, işbu antlaşma gereğince kendi aralarındaki ticarete uyguladıkları rejimi uygularlar. Her bir ülke ve toprak, üye devletlerle ve diğer ülke ve toprakla yapmış olduğu ticari alışverişlerinde, özel ilişkiler içinde bulunduğu Avrupa devletine uyguladığı özel düzenlemeyi uygular. Üye devletler, bahsedilen ülke ve toprakların kalkınması için gerekli olan sermaye yatırımlarına katkıda bulunurlar. Topluluk tarafından mali destek sağlanan sermaye yatırımlarında, ihalelere ve tahsisata katılım, tüm üye ülke vatandaşlarının yanı sıra tüm ülke ve toprakların gerçek ve tüzel kişilerine açıktır. Üye devletlerle ülke ve topraklar arasındaki ilişkilerde vatandaşların ve şirketlerin yerleşme hakkı, 136. Madde uyarınca alınan özel hükümler saklı kalmak kaydıyla, yerleşme hakkına ilişkin bölümde öngörülen yöntemlerin ve hükümlerin uygulanmasıyla ve ayrımcı olmayan bir temelde düzenlenmiştir.”

Roma Antlaşması Dördüncü Bölüm Madde 133

“Üye devletlere aktarılacak ülke ve topraklar menşeli ithal malları üzerindeki gümrük vergileri, üye devletlere girişlerinde işbu antlaşma hükümlerine uygun olarak üye devletlerarasında yürürlüğe giren gümrük vergileri yasağından yararlanırlar. Üye ülkelerden her bir ülke ve toprağa girişte temin edilen ve ticari alışverişi etkileyen gümrük vergileri, Madde 25 hükümlerine uygun bir biçimde yasaklanabilir” Bununla beraber ülke ve topraklar, kalkınma ve sanayileşme ihtiyaçlarına cevap veren veya vergisel nitelikli olarak bütçelerine katkıda bulunacak gümrük vergileri alabilirler. Bir önceki fıkrada öngörülen vergiler, her yurt veya ülkenin özel ilişkileri bulunan üye devletten ithal edilen ürünlere uygulanan vergileri geçemez. İkinci fıkra, yükümlü tutuldukları uluslararası zorunlulukları gereğince ayrımcı olmayan gümrük tarifesi uygulamak zorunda olan ülke ve topraklara uygulanamaz. Ülke ve topraklardaki ithal malları etkileyen gümrük vergilerindeki değişiklik veya bu

mallara yeni gümrük vergilerinin konması, hukuken veya fiilen, doğrudan veya dolaylı olarak, çeşitli ye devletlerden yapılan ithalatlar arasında ayrımcılığa yol amamalıdır.”

Roma Antlaşması Dördüncü Bölüm Madde 134

“Bir lke veya toprağa girişte 3. lke mallarına uygulanan vergiler, Madde 132’nin birinci fıkrası göz önünde bulundurularak, bir ye devlet zararına trafik sapmasına yol aacaksa, bu ye devlet, Komisyondan durumu düzeltmek için gerekli olan önlemleri diğer ye devletlere önermesini isteyebilir.

Roma Antlaşması Dördüncü Bölüm Madde 135

“Kamu düzeni, kamu güvenliği ve halk sağlığına ilişkin hükümler saklı kalmak üzere, yurt ve ülkelerin işçilerinin ye devletlerde serbest dolaşımı ile ye devletler işçilerinin ülke ve topraklarda serbest dolaşımı, ye devletlerin oybirliği ile onayına bağlı olan sözleşmelerle düzenlenecektir.”

Roma Antlaşması Dördüncü Bölüm Madde 136

“Konsey lke ve topraklarda Topluluğun ortaklığı çerçevesinde edinilmiş uygulamalardan yola çıkararak ve işbu antlaşmada belirtilen ilkeler temelinde, ülke ve topraklarla Topluluk arasındaki ortaklığın detaylı kuralları ve prosedürlere ilişkin kanuni hükümleri oy birliği ile belirler.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Yusuf YILDIRIM

Doğum Yeri ve Tarihi: Ankara-18.09.1985

E-Posta: jozef2872@hotmail.com

Tarih: 07.05.2018

Öğrenim Durumu:

Derece	Alan	Üniversite
Lisans	İktisat	Dumlupınar
Yüksek Lisans	Avrupa Birliği(Tezli)	Atılım

İş Deneyimi:

Çalıştığı Yer	Görev	Yıl
Bozok Reklam Ajansı	Satış ve Pazarlama Müdürü	03/09/2007 05/01/2009
Genç Fikir Birliği Derneği	Avrupa Birliği Projeleri Koordinatörü ve Eğitmeni	03/09/2007 05/01/2009
Ankara Aktif Gençlik Derneği	Kurucu Başkan ve Yönetim Kurulu Üyesi	14/02/2009 Devam ediyor
Gazi Üniversitesi	Uluslararası ve Ulusal Hibe Projeleri Koordinatörü	08/06/2009 11/02/2011
Ankara Ticaret Odası	Ankara Kalkınma Ajansı Projesi İletişim Sorumlusu	16/02/2011 31/05/2011
Hacettepe Üniversitesi	Avrupa Birliği Uzmanı ve Projeler Koordinatörü	04/03/2013 29/05/2017
Kadın ve Genç Girişim Merkezi Derneği	Başkan Yardımcısı ve Avrupa Birliği Bölümü Koordinatörü	03/03/2014 Devam ediyor

Yabancı Diller: İyi Derecede İngilizce, Orta Seviyeye Yakın İtalyanca, İspanyolca ve Boşnakça

Yeterlilikler: Avrupa Birliği Projeleri Yazım, Yönetim ve Uygulaması, takım liderliği, istihdam yetenekleri, çekirdek yeterlilikler, LLP, ulusal yeterlilik çerçevesi, yaygın eğitim, Avrupa Birliği Uzmanlığı, çeşitli ulusal ve uluslararası araştırma ve geliştirme projeleri yazım ve yürütme yetisi, yetişkin eğitimi-Grundtvig, LDV-KA2 Projeleri, Erasmus Plus ve Gençlik Projelerinde dezavantajlı gençler ile örgün eğitim ve sosyal sorumluluk projeleri üzerinde çalışma yetisi, proje planlama, bütçeleme ve finansman üzerinde güçlü bir bilgi ve uygulama yetisi, eğitmen eğitimi, insan kaynakları yönetimi, mesleki yeterlilik değerlendiricisi, NLP uygulayıcısı. Proje Döngüsü Eğitimi ve Yönetimi, Sosyal Sorumluluk Projeleri, İletişim Becerileri, Kültürlerarası Öğrenme.

Bilgisayar Yeterlilikleri: MS Office, Corel Draw, Photoshop

Yayınlar: AGH(Avrupa Gönüllü Hizmeti) El Kitabı, Girişimcilik El Kitabı, Proje Nasıl Yönetilir, AB Fonlarının Türkiye'ye Faydaları, Türkiye-AB İlişkisi, Türkiye, AB ve ABD Arasındaki Transatlantik İlişkiler ve Ticareti.

Davetler: Gençlik Çalışanları ile AB Komisyonu Toplantısı, AB Parlamentosu, Dünya Bankası Türk Masası, Birleşmiş Milletler Proje Toplantısı, Avrupa Birliği Komisyonu, Avrupa Birliği Türkiye Delagasyonu-Bağlı Kuruluşları ve Avrupa Bakanlığı Seminer ve Konferansları.

Yusuf Yıldırım

ORIJINALLIK RAPORU

%8

BENZERLIK ENDEKSİ

%7

İNTERNET
KAYNAKLARI

%2

YAYINLAR

%5

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

www.eecon.info

İnternet Kaynağı

%2

2

meu.gov.tr

İnternet Kaynağı

%1

3

www.avrupa.info.tr

İnternet Kaynağı

%1

4

Submitted to Hacettepe University

Öğrenci Ödevi

%1

5

ec.europa.eu

İnternet Kaynağı

%1

6

docplayer.biz.tr

İnternet Kaynağı

<%1

7

sbe.atilim.edu.tr

İnternet Kaynağı

<%1

8

www.orduab.gov.tr

İnternet Kaynağı

<%1

9

acikarsiv.ankara.edu.tr

İnternet Kaynağı

<%1